

Arhivele Bistriței

Anul VIII, Fascicula 1 (21)

Din cercul
intelectualilor năsăudeni

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ

ARHIVELE BISTRITEI

ANUL VIII, FASCICULA 1 (21)

Din cercul intelectualilor nășăudeni

Seria: *Istorie – Societate – Cultură*

Tipărită cu sprijinul Primăriei Municipiului Bistrița prin

Centrul Cultural Municipal „George Coșbuc”

cu ocazia împlinirii a 25 de ani de la înființarea

„Rotary Club Bistrița”

Imaginea de pe copertă: Colegiul Național „George Coșbuc”, Năsăud

Din cerul intelectualilor nășăudeni

**COORDONATOR:
MIRCEA GELU BUTA**

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ

2023

Referenți științifici:

Adrian Onofreiu, doctor în Istorie;

Serviciul Județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale

Lucian Vaida, doctor în Istorie;

Muzeul Grăniceresc Năsăudean, Năsăud

ISBN: 978-606-37-1748-2

ISSN: 2558-8958

ISSN-L: 2558-8958

© 2023 Coordonatorul volumului. Toate drepturile rezervate.
Reproducerea integrală sau parțială a textului, prin orice mijloace,
fără acordul coordonatorului, este interzisă și se pedepsește conform
legii.

Redactare: Daniela Alina Ardelean

Tehnoredactare computerizată: Cristian-Marius Nuna

Universitatea Babeș-Bolyai

Presa Universitară Clujeană

Director: Codruța Săcelean

Str. Hasdeu, nr. 51

400371 Cluj-Napoca, România

Tel./fax: (+40)-264-597.401

E-mail: editura@ubbcluj.ro

<http://www.editura.ubbcluj.ro/>

Ce este un om cult?

*Mircea Gelu Buta**

Unul dintre paradoxurile regimului comunist – atât la noi, cât și în alte țări – a fost acela că, deși ideologia Ocârmuirii era una declarat materialistă, tocmai la capitolul „*bunuri materiale*” aceste orânduiuri au stat foarte prost, ca să nu spunem lamentabil. În schimb, latura spirituală a fost deosebit de efervescentă: oamenii din aceste țări s-au apropiat de cultură, de Biserică, de credință și chiar în închisorile politice s-a dus o viață elevată, s-au compus poezii, iar scriitori precum Nichifor Crainic sau Radu Gyr și-au depășit valoric versurile scrise în libertate. Nemaexistând bogăție materială, cultura a ajuns să pună în evidență multe personalități și persoane. Într-un fel, această situație s-a menținut și după momentul 1989 și voi menționa iarăși acel scurt și strălucit eseu publicat în limba franceză de către Alexandru Paleologu și intitulat *L'Occident est à l'Est*. În acest eseu, autorul său spunea, pe bună dreptate, că ceea ce altădată a făcut gloria unor țări precum Franța, Germania sau Anglia s-a continuat exclusiv în țări din răsăritul și sud-estul Europei, între care menționa și România, alături de Polonia sau Ungaria.

Faptul de a fi un om cult, sau cultivat, ceea ce este același lucru, i-a atras pe mulți oameni. În această atmosferă mi-am făcut și eu studiile în anii 1970 la Facultatea de Medicină din Iași. Am mai scris și cu alte prilejuri despre profesorii mei, de o ținută impecabilă, atât profesional, cât și intelectual, și mi-aș îngădui o paranteză pentru a spune că este o deosebire între cultura propriu-zisă și *cultura profesională*. Un poet care a citit sute de scriitori lirici nu este automat și un om

* Mircea Gelu Buta, Prof. Univ. Dr. UBB Cluj-Napoca, email: butamircea@yahoo.com

cult, la fel cum nici un jurist sau un matematician, chiar dacă este toabă de carte în disciplina lui. Este imperioasă o cultură profesională pentru a te ilustra într-un domeniu, dar aceasta este o cultură de nișă, fără de care nimeni nu poate înainta în disciplina pe care o profesază.

Însă un om nu poate deveni cult sau cultivat dacă nu este și un om *instruit*. De fapt, școala, în speță liceul, cu aceasta se ocupă. Și am avut chiar și în fostul regim un învățământ inspirat după cel francez, în care se făceau două limbi străine, se studia literatura universală în ultimele clase, ba chiar și istoria artei...

Instrucția o poți remarca cel mai bine din limbajul unui om, și bine a spus acel înțelept: „*Vorbește, dacă vrei să te cunosc*”.

De pildă, în ziua de azi sunt oameni foarte bine situați social sau profesional care spun „*Am servit alaltăieri-seară masa la Capșa*”; or, masa o servește doar chelnerul, atât la Capșa, cât și la un bufet de periferie. Unora li se pare că e mult mai distinsă această exprimare decât „*am luat masa*” ori „*am cinat*”, „*am prânzit*”. Abordând un alt nivel, acela al ziariștilor actuali: auzi de multe ori, la un buletin meteo, că „*sunt șanse*” să se producă inundații sau grindina să distrugă recolte. Cuvântul *șansă* vine din franceză și înseamnă „*noroc*”. Or, nu poți să ai șansa să mori, după cum se face o confuzie între *datorită* și *din cauza*. Sunt ziariști care spun că actorul cutare a murit datorită cancerului, în loc să spună din cauza cancerului. Caragiale definea cinstea și gramatica drept elemente definitorii pentru un adevărat ziarist. Și pe vremea lui existau enormități și așa ca exemplu afirmația unui reporter: „*Ce frumos este la domnul Nicolae Fleva la conac – de o parte iarba verde și de alta aerul curat...*”.

În Franța, limba, rostirea, nu mai vorbim de scriere, au fost secole la rând o instituție și, ca unul care a petrecut câțiva ani în această țară, pot spune că această tradiție s-a păstrat și în prezent. Au existat oratori care își învățau pe de rost textul menit să fie rostit în public și asta îi ferea de cacofonii, de expresii îndoielnice cum ar fi, în limba română, „*nisipul aleilor*”, „*capul acesta*” sau „*gepizi dădeau năvală*”... În fine, un om public nu poate să se adreseze, cum fac politicienii noștri, cu

„măi, fraților” sau „băi, fraților” sau „lasă, dom'le, vrăjeala!”. Iată un fenomen de *coincidentia oppositorum*, întrucât aceste mostre de exprimare evocă limbajul brutal, până la scatologic, pe care îl încurajau autoritățile comuniste în anii '50, pe motiv că era limbaj muncitoresc, ceea ce este un fals, întrucât oamenii mahalalelor citadine de la noi își supravegheau exprimarea.

Din arsenalul omului instruit face parte și îmbrăcămintea, care, la un nivel superior, este definitorie, în sensul în care G. Călinescu spunea: „*La un actor, garderoba este obligație profesională*”. Omului instruit i se potrivește o îmbrăcămintă asociată cu bunul-simț și cu buna-cuviință.

Există un aforism care spune: „*Cultură înseamnă ceea ce îți rămâne după ce ai uitat totul*”. Aforismul acesta sugerează un lucru foarte important: cultura este un act profund personal și nu are ca scop o evaluare de genul „*Ce om cultivat e X*”, deși un om cult a fost mereu privit cu prețuire și chiar cu admirație. Aici trebuie să deosebim între profesionistul culturii – care poate fi poet, scriitor, arhitect, muzician – și omul cult nu în virtutea unei profesii precum cele pomenite mai sus, ci în ceea ce privește atracția pe care o provoacă pentru el frumosul. Un om cu adevărat cultivat nu ține să deprindă anumite elemente din sfera culturii pentru a le exhiba în public, situație legată de o cugetare a romancierului Aldous Huxley, care îi aseamăna pe oamenii proaspăt culturalizați cu cei recent îmbogățiți.

O persoană cultivată, demnă de acest nume, trebuie să cunoască valorile fundamentale din literatura țării sale și valorile literaturii universale: asta presupune lectura unor cărți de Dostoievski, Balzac, Tolstoi și – de ce nu? – Proust... Același lucru se impune în materie de muzică simfonică, pentru că nu este suficient să fi ascultat *Adagiul* lui Albinoni, *Eine kleine Nachtmusik* de Mozart sau valsuri de Johann Strauss. Artele plastice, îndeosebi pictura, dar și sculptura – între care se plasează obligatoriu opera lui Constantin Brâncuși cu titlu de valoare universală –, ar trebui să fie domenii familiare omului cu adevărat cultivat.

Există și o chemare pentru a te cultiva, sădită în noi de Dumnezeu, Care acordă o mare însemnătate sufletului, întrucât Dumnezeu Însuși

este izvor de frumusețe. Omul cultivat se manifestă identic atunci când e singur sau în public, pentru că frumosul este un prilej de bucurie și împlinire sufletească. Cine își face din cultură un mijloc de publicitate se aseamănă cu omul care ajutorează pe cineva pentru a fi văzut și știm că în felul acesta își pierde autenticitatea. Nu trebuie să surprindă sugestiile evanghelice din sfârșitul acestei meditații, întrucât unde se vorbește mai frumos de contopirea dintre estetic și bucurie decât în capitolul 6 din Evanghelia după Matei: *„Luați seama la crinii câmpului cum cresc: nu se ostenesc, nici nu torc. // Și vă spun vouă că nici Solomon, în toată mărirea lui, nu s-a îmbrăcat ca unul dintre aceștia.”* (Mt 6, 28–29).

Memoria ținutului grăniceresc năsăudean la Nestor Șimon

*Adrian Onofreiu**

Profilul intelectual al personalității lui Nestor Șimon ne îndreptățește să-l încadrăm în aria formativă a spațiului cultural transilvănean din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. El este un produs tipic al formării și conviețuirii în cadrul definit de interferențele dintre maghiari, germani și români.

Atitudinea lui, caracterizată de coordonate referitoare la pasiune, preocupare și mai presus de toate, muncă în folosul celor din rândul cărora s-a ridicat și cu al căror sprijin material s-a format, ne oferă o dovadă de integritate morală și cultură civică. El a jertfit totul pentru toți, și-a subordonat întreaga existență slujirii idealului celor care au „*purtat*” timp de aproape un secol armele, în cadrul confiniului militar transilvănean.

Aceste trăsături ale activității sale s-au regăsit în două componente importante din truda zilnică: activitatea oficială, ca secretar la instituția Fondurilor grănicerești năsăudene și cea științifică, derulată în interesul cunoașterii, cercetării și prezentării trecutului zonei.

Dacă în primul caz a probat calități care i-au jalonat activitatea, cum ar fi cinstea, punctualitatea, profesionalismul și devotamentul¹, cât și faptul că a ordonat și inventariat pe principii moderne documentele

* Profesor doctor; Serviciul Județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale: email: adrianonofreiu@yahoo.com;

¹ Vezi pe larg această componentă la Adrian Onofreiu, *Elite uitate. Nestor Șimon în „oglinda” dosarului său profesional*, în *In Honorem Vasile Dobrescu. Societate și cultură în epoca modernă*, coord. Cornel Sigmirean, Corina Teodor, „ASTRA Museum”, Sibiu, 2013, pp. 253–265;

instituției pe care o slujea², personalitatea lui s-a exprimat decisiv în cea de a doua, dedicată preocupărilor pentru cercetarea trecutului. Aici a realizat o operă care încă nu este pe deplin cunoscută și, cu mult mai grav, a fost însușită și asumată în mod nedrept de către alți intelectuali ai zonei, care și-au construit astfel o carieră inclusiv până în rândul „nemuritorilor” Academiei Române.

Privită prin prisma celor două componente, caracterul intelectualului Nestor Șimon domină și epatează, în contextul formativ-atitudinal al celor din zona Năsăudului. Născut la 6 ianuarie 1862 în Ragla – localitate fostă grănicerească – el aduce argumentul unei solide pregătiri, realizată în cadrul Gimnaziului năsăudean și apoi, la nivel universitar și academic, la Cluj, în cadrul prestigioasei Universități de aici, unde a finalizat studiile juridice în anul 1887 și apoi, doctoratul, în 1897. Acest parcurs a fost fericit completat de alegerea lui profesională, ca om al legii, în cadrul sistemului juridic universitar.

Tot aici a cunoscut oameni care i-au devenit modele atitudinale sau de conduită profesională, adevărate „*enciclopedii*” în domeniile lor de activitate.

Pentru a-și completa documentarea, a susținut și o cuprinzătoare corespondență, atât cu personalități de prestigiu transilvănene, cât și cu mărunți funcționari locali, foști ofițeri sau preoți. Aceasta se constituie într-un adevărat tezaur de istorie orală, cu mai bine de un secol înainte ca această tendință să fi fost instituționalizată.

Toate acestea, cu scopul de a sluji evoluția perenă a instituției confiniului militar din zona Năsăudului. Acest concept i-a oferit atât cadrul material de realizare profesională, cât și materialul brut pentru a-i reconstitui trecutul. Iar Nestor Șimon a realizat o îmbinare fericită a celor două componente, în beneficiul celor pe care îi considera „*ai săi*” și care – cruntă ironie a sorții – după propria lui expresie, „*între*

² Vezi modul în care a realizat această operațiune la Adrian Onofreiu, *Preocupări privind arhivele în zona „graniței militare” năsăudene până la 1918*, în „Arhiva Someșană”, Năsăud, seria III, VII, 2008, pp. 281–282, în continuare, „A.S.”;

ei nu l-au primit”, până la decesul prematur, la vârsta de 53 de ani, în data de 19 ianuarie 1915.

Parcurgând textele manuscriselor, articolelor din presă și a corespondenței, pătrundem în lumea tainică și fascinantă a „*graniței*” și ne explicăm urmele adânci lăsate de aceasta în conștiința urmașilor, prin asumarea din partea lor a „*duratei lungi a istoriei*”.

Totodată, descoperim încă o dată calitățile celui care le-a realizat, definite de spiritul de sacrificiu și devotamentul pentru o cauză în slujba căruia a jertfit viața personală, puținul avut material și statutul său socio-profesional, de multe ori pus în pericol.

Pe aceste trăsături de caracter Nestor Șimon a așezat o solidă formație intelectuală, preocuparea pentru a lăsa posterității o operă încheată, care să ofere o imagine despre trecutul locurilor și oamenilor unde se simțea „*acasă*”. El oferă astfel un *model* de cercetare în domeniul istoriei, într-un areal unde aceasta a fost făurită și consemnată de „*actori*” aparținând grupurilor etnice diferite, dar care au conviețuit unitar, prin diversitate.

Nu întâmplător, realizările lui ne-au fost îndemn pentru a reconstitui ceea ce a realizat. Îndemn ne-au fost atât statornica raportare a cercetărilor, mai vechi sau mai recente asupra „*graniței militare năsăudene*”, numai la conținutul „*bătrânei*” publicații năsăudene „*Arhiva Someșană*”, dar și convingerea în perenitatea adevărului, rostit răspicat, *sine ira et studio*, asupra trecutului.

Demersul nostru restitativ a început în anul 2002 și a dobândit valențe continuative până în actualitate. A fost determinat acest efort de ritmicitatea descoperirii unor noi coordonate ale activității vrednicului cărturar năsăudean, toate, probate prin manuscrisele risipite prin nepăsarea și dezinteresul urmașilor sau, a suscitării interesului bine motivat al unor „*emuli*” ai locului.

Din această perspectivă, s-au conturat două paliere ale operei șimoniene. Primul, reprezentat de cât a reușit să publice în nume propriu, cel de al doilea, care include restituirea unor texte, mult mai consistente din punct de vedere calitativ.

1. Opera antumă

Primele încercări literare șimoneine³ au fost consemnate în revista societății elevilor gimnaziului năsăudean, „*Virtus Romana Rediviva*”, printre redactorii căreia s-a numărat de la înființare⁴.

Preocupat de problemele societății în care trăia, a realizat un model pe care l-a dorit instituționalizat pentru consemnarea informațiilor importante referitoare la trecutul comunităților bisericești din fostul confiniu năsăudean. A publicat astfel o primă încercare monografică, tipărită pe cheltuiala proprie, despre biserica din localitatea natală, Ragla. După consistentele date din trecut, prezentate în format tipărit, a sugerat continuarea demersului lui de către urmași, ceea ce, din păcate, nu s-a realizat decât sumar și în formă manuscrisă⁵.

Vasta experiență acumulată în documentarea problemelor de proprietate, ca și cunoașterea toponimiei locurilor, au avut ca rezultat un număr de articole critice la adresa lucrării de doctorat a unui intelectual al zonei. În analiza acesteia, probează cunoștințe științifice, care i-au servit ca suport față de derapajele autorului, care își înscria argumentația pe linia oficială a epocii, aceea de maghiarizare a toponimelor străvechi, românești⁶.

Însă adevărata măsură a capacității și acumulărilor intelectuale le probează Nestor Șimon în lucrarea cea mai importantă pe care a publicat-o. Aceasta se constituie – prin formula aleasă de autor – într-o adevărată cronică epistolară care reconstituie lupta cerbicoasă dusă de un modest învățător din fosta graniță militară năsăudeană, pentru recunoașterea drepturilor dobândite ca ostași, ca și pentru recâștigarea

³ În manuscris, ca de altfel, între conținutul revistei, de-a lungul redactării ei;

⁴ Pe larg, în *Virtus Romana Rediviva. Societatea de lectură a elevilor Liceului Grăniceresc Năsăudean. Contribuții documentare*, argument, note și texte transcrise după original, Simion Lupșan, Adrian Onofreiu, Ed. Fundației „George Coșbuc” Năsăud, 2002;

⁵ *Cartea de Aur a bisericei romanesce gr. catolice din Ragla (comit. Bistrița-Năsăud)*, Ed. Preotului Român, Clusiu/Gherla, 1888;

⁶ *Munții Rodnei. Note critice asupra dizertațiunii d-lui. Meruțiu Vasile, profesor substituit în Năsăud, scrisă în limba maghiară despre Munții Rodnei, Brașov, 1904;*

averilor, atât funciare cât și financiare, confiscate de erariul habsburgic odată cu desființarea regimentului de graniță năsăudean, în anul 1851.

Construită pe suportul informativ al corespondenței – salvată de la pierire în acest fel – dintre Vasile Nașcu și fruntași ai graniței, lucrarea descrie etapele importante ale eforturilor conjugate pentru adevăr și dreptate. Nașcu, învățătorul năsăudean, a probat calități de curaj, răbdare și devotament pentru îndeplinirea misiunii la Viena, capitala monarhiei. Prin sacrificiul de sine, pentru binele comun, a reușit să obțină reactivarea unei entități administrative care se „așeza” pe teritoriul fostului regiment – Districtul Năsăud – ca și recunoașterea dreptului de proprietate pentru fostele comune grănicerești, prin Patenta de la Laxenburg, din 27 august 1861.

În descrierea acestui efort, determinant pentru viitorul societății năsăudene, autorul probează calități certe de reconstituire veridică a faptelor. Inserând citate extinse din corespondența lui Nașcu cu cei rămași acasă, Șimon adaugă permanent considerații personale, temeinic argumentate, care întăresc și dezvoltă conținutul corespondenței. Și, valorificând conținutul ei, realizează pentru prima dată o altă formă de cercetare a trecutului, mai aproape de *istoria orală*. În același timp, reușește să-l așeze în „nemurire” pe cel a cărui străduință a fost reținută, în aceeași tradiție orală, ca desfășurată „pentru-a graniței salvare”⁷.

Din multitudinea preocupărilor referitoare la trecut, Nestor Șimon a publicat unele fragmente în presa vremii. În buna tradiție a epocii, această activitate s-a încadrat în cea de colaborator al unor periodice de seamă ale românilor transilvăneni.

Aria tematică a contribuțiilor lui Șimon a fost diversă, de la critica patriotismului de paradă⁸ la preocupări pentru starea socială și

⁷ Nestor Șimon, *Vasile Nașcu. Viața și faptele lui în legătură cu luptele grănițerilor năsăudeni pentru asigurarea averilor și fondurilor grănicerești*, Ed. Librăriei M. Onișor, Năsăud, 1911. O primă parte a materialului a publicat-o în „Revista Bistriței”, Bistrița, 1907, nr. 30–33; 37–39; 41; 48; 51–52; 1908, nr. 26–28; 30–34; 36–52; 1909, nr. 7–9; 11–27; 29; 31–35; 37–41;

⁸ Idem, *Buna credință a patrioților noștri*, în „Tribuna”, Sibiu, anul II, 1885, nr. 131, p.1;

economică a societății românești transilvănene⁹ sau îndemnul pentru scrierea istoriei regimentelor de graniță de la Orlat și Năsăud¹⁰.

Evenimentele viforoase ale anilor 1848–1849 au fost reconstituite în articolul-serial, în care autorul prezintă în detaliu atrocitățile și crimele din timpul acestora. Fără a avea o poziție neapărat partizană, el narează, argumentând cu cifrele seci consemnate în epocă sau situațiile ulterioare, întocmite de autorități, faptul că românii au fost uciși din ură națională, doar pentru faptul că erau români. I-au stat mărturie nenumăratele mărturii documentare referitoare la masacrele comise de opoziția monarhiei, clamate în numele libertății, doar pentru ei. Filipica a fost determinată de consemnările deputatului maghiar Hentaller, care acuza poziția partizană a românilor, în favoarea monarhiei habsburgice...

Aici, Nestor Șimon se arată necruțător, angajând toate argumentele rezultate din analiza mărturiilor documentare, concluzionând prin a arăta suferințele populației românești, cauzate de poziționarea contra silniciei impuse prin forța armelor unei populații lipsite de apărare¹¹.

Reconstituirea evenimentelor din trecutul îndepărtat al arealului fostului regiment de graniță nășăudean, înconjurat de aură legendară¹², ca și consemnarea unora din acestea¹³ s-au concretizat în articole publicate în presa locală.

O preocupare constantă a lui Nestor Șimon a fost aceea de a portretiza personaje importante ale trecutului, „așezate” în conceptul generos al „*Pantheonului grăniceresc*”¹⁴. Un loc aparte l-a destinat

⁹ *Câteva cugetări despre starea noastră economică și culturală*, în „Transilvania”, iunie 1886, pp. 42–46;

¹⁰ *Unu cuvântu către urmașii foștilor grăniceri din regimentul I și al II-lea românesc de la Năsăud și Orlat*, în „Gazeta Transilvaniei”, nr. 115/1887; „Tribuna”, nr. 119/1887; „Telegraful Român”, nr. 57/1887;

¹¹ *Valachi civilizați*, în „Tribuna”, nr. 133–142/1891;

¹² *Cibleșulu*, în „Minerva”, Bistrița, nr. 1/1892, pp. 3–4;

¹³ *Unele evenimente mai importante din istoria teritoriului ce formează astăzi comitatul Bistrița-Năsăud*, în „Minerva”, Bistrița, nr. 1/1893, p. 23; nr. 5/1893, p. 45;

¹⁴ Vezi ca exemplu, Adrian Onofreiu, *Povestea unei fotografii*, în „Anuarul Bărgăuan”, anul IV, nr. 4, 2014, pp. 63–64;

eroului năsăudean căzut la datorie în bătălia de la Custozza, din 22 iunie 1866, locotenentul-primar George Pop din Leșu.

Valorificând corespondența personajului cu cei de acasă, ca și legatul lui testamentar, Șimon recompune portretul caracteristic al unui militar din graniță, care a rămas „*statornic*” jurământului depus față de monarh, reușind astfel să ofere un exemplu atitudinal caracteristic românilor transilvăneni în a doua jumătate a secolului al XIX-lea¹⁵.

2. Opera publicată postum

Periplul redescoperirii personalității și operei celui evocat a dobândit noi valențe, odată cu interesul crescând asupra manuscriselor lui. Demersul început prin definirea ca istoric al graniței năsăudene¹⁶ a conturat perspectiva existenței unei valoroase colecții arhivistice¹⁷, ale cărei „*piese*” de valoare au fost însușite pe nedrept de urmași¹⁸.

Nu a fost întâmplător acest fapt, având în vedere amploarea științifică deosebită a personajului, conturată deplin în preocupările lui intelectuale¹⁹.

¹⁵ „Locotenentul George Pop din Leșu”, în Idem, nr. 15–19/1892. Vezi și latura umană a personajului, definită de o fascinantă poveste de dragoste, la Claudia Septimia Sabău, Adrian Onofreiu, „... Cu scrisorile tale îmi astâmpăram focul ce-mi arde în piept”. *Correspondența intimă dintre locotenentul năsăudean George Pop și Anica Popovici (1855–1856)*, în „Banatica”, 31, 2021, pp. 339–371;

¹⁶ Adrian Onofreiu, *Nestor Șimon – un istoric omis al graniței năsăudene*, în „Anuarul Arhivelor Mureșene”, Târgu.-Mureș, I, 2002, pp. 151–162; în continuare, A.A.M.; Idem, *Nestor Șimon – istoric al graniței năsăudene*, în „A.S.” I, 2002, pp. 383–412;

¹⁷ Idem, *Nestor Șimon – o posibilă colecție arhivistică*, în „A.A.M.”, Târgu.-Mureș, III, 2004, pp. 301–321;

¹⁸ Idem, *Nestor Șimon o colecție arhivistică prădută*, în *Sub semnul marilor înaintași. Ion Rusu Sărățeanu la 90 de ani*, volum inițiat și realizat de Alexandru Matei, Ed. Napoca-Star, Cluj-Napoca, 2011, pp. 197–214;

¹⁹ Idem *Nestor Șimon – Omul și opera*, în „A.S.”, seria II, II, 2003, pp. 383–403; Idem, *Nestor Șimon sau puterea exemplului*, în *Medicină și teologie. In Honorem Prof. Univ. Dr. Mircea Gelu Buta*, editori Alexandru Moraru, Gabriel-Viorel Gărdan, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2012, pp. 452–466; Idem, *Un model atitudinal: Nestor Șimon (1862–1915)*, în „ASTRA NĂSĂUDEANĂ. Publicație de cultură și opinie semestrială editată de Despărțământul ASTRA NĂSĂUD”, anul I, nr. 1 (27), august 2013; Idem, *Nestor Șimon-personalitate a epocii sale*, în

Demersul restitativ al creației șimoniene s-a concretizat prin publicarea unei părți importante din manuscrisele acestuia. A fost stimulat acest act reparatoriu de integralitatea rezultatelor cercetărilor lui privind trecutul graniței militare năsăudene.

Astfel, au fost redade posterității aspecte referitoare la problema esențială a proprietății, sursă și resursă vitală pentru populația fostă militarizată. Fie prin analiza originii fondurilor grănicerești²⁰, prezentarea istoricului unor instituții din trecut²¹, adevărul referitor la istoricul instituției de învățământ – fala locală și nu numai²² – expunerea toponimiei²³ sau a unor aspecte din trecut²⁴, restituirile manuscriselor prezintă o parte din traviul intelectual al lui Nestor Șimon²⁵.

În alt registru, au fost creionate „*decupaje*” din portretul celui evocat: descrierea în amănunt a cărților, ajunse în custodia Bibliotecii

„Studii și cercetări etniculturale”, Bistrița, 18, 2013, pp. 147–154; în continuare „SCEB”; Ioan Băca, Adrian Onofreiu, *Nestor Șimon – cărturar năsăudean, precursor al geografiei regionale și istorice românești*, în „A.S.”, IX, 2010, pp. 111–117; Alin Șteopan, „Nestor Șimon, parte a spiritului năsăudean”, în Idem, VIII, 2009, pp. 233–242;

²⁰ Adrian Onofreiu, Elena Darabont, *Sorgintea Fondurilor grănicerești năsăudene. Mărturii documentare. (Formarea și sorgintele de venite a fondului nostru de provenite a-lu confinariloru)*, în „A.S.” I, 2002, pp.225–270; Adrian Onofreiu, *Nestor Șimon – Deducțiune istorică despre înființarea fondurilor scolastice*, în „S.C.E.B”, 15, 2010, pp. 211–305;

²¹ Adrian Onofreiu, *Nestor Șimon – manuscrise inedite*, în „A.S.” III, 2004, pp. 469–493 (*Câteva pagini din trecutul Casinei române din Năsăud*), pp. 470–477; (*Trei decenii din viața Despărțământului „Asociației Transilvane” din Năsăud*), pp. 477–493;

²² Idem, *Contribuții documentare privind realizarea lucrării „Istoria Școalelor Năsăudene*, în „S.C.E.B.” X, 2005, pp. 251–278; Idem, *Adevărul din spatele unei legende*, în „Anuarul Colegiului Național „George Coșbuc” din Năsăud. An școlar 1913–1914”, Ed. Napoca-Star, Cluj-Napoca, 2014, pp. 218–231;

²³ Idem, *Nestor Șimon – „MUNȚII RODNEP” sau un alt mod de toponimie*, în „S.C.E.B.” IX, 2004, pp. 211–239;

²⁴ Idem, *Nestor Șimon – Contribuții documentare la istoria graniței năsăudene*, în „S.C.E.B.”, 17, 2012, pp. 195–276;

²⁵ Vezi o parte a acestora și în *Nestor Șimon. Restituiri*, ediție îngrijită de Adrian Onofreiu, Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2012, *passim* ca și rigurozitatea recenzării unei apariții editoriale: Idem, *O altă recenzie a lui Nestor Șimon*, în „S.C.E.B.”, XX, 2015, pp. 87–97;

Academiei Române – Filiala Năsăud²⁶ sau introspecția asupra a varii aspecte ale personalității acestuia²⁷.

Nu ar fi completă restituirea „*integrarei*” șimoniene fără a menționa publicarea unor manuscrise, de dimensiunea unor lucrări de sine stătătoare. În acest sens, corespondența cu personalități locale sau din arealul mai larg transilvănean ne introduce în laboratorul preocupărilor acestuia privind reconstituirea trecutului. Având ca trăsătură esențială apelul la recuperarea mărturiilor scrise despre trecutul graniței, mărturiile astfel publicate se constituie într-o primă încercare de *istorie orală*, care redau aspecte importante din traiectul existențial al populației și definesc jaloanele existențiale ale acesteia, în contrapondere cu trecutul decadent din perioada în care au fost teaurizate²⁸.

Preocupările referitoare la argumentarea drepturilor de proprietate s-au constituit într-o altă constantă a cercetărilor lui Nestor Șimon. Cu răbdare și acribie, a studiat hărțile militare ale imperiului habsburgic și a înregistrat toate toponimele, pe care le-a „umanizat”, conform mărturiilor celor care au răspuns interogațiilor. A rezultat astfel un compendiu al acestora, proiect realizat și la îndemnul Astrei²⁹.

Reconstituirea trecutului localităților care au constituit regimentul de graniță năsăudean s-a definit ca o constantă a activității de cercetare istorică. A rezultat un întreg definitoriu al acestora, cuprins în prezentări succinte sau extinse, funcție de importanța și trecutul acestora³⁰.

Evenimentele din anii 1848–1849 s-au constituit într-un subiect important pentru Nestor Șimon. Analiza acestora, îndreptată spre nararea faptelor de arme ale structurilor regimentului de graniță năsăudean,

²⁶ Alin Șteopan, *Biblioteca lui Nestor Șimon*, în Idem, 17, 2012, pp. 135–200;

²⁷ Studii prezentate la simpozionul *Nestor Șimon – Personalitate marcantă a graniței năsăudene*, Năsăud, marți, 22 mai 2012, în Idem, 18, 2013, pp. 143–206;

²⁸ *Nestor Șimon. 1915–2005. Corespondență*, (volum îngrijit de Adrian Onofreiu), Ed. Supergraph, Cluj-Napoca, 2005;

²⁹ Nestor Șimon, *Dicționar toponimic*, (volum îngrijit de Ioan Mureșan, Adrian Onofreiu, Mircea Prahase); Ed. Napoca-Star, Cluj-Napoca, 2007;

³⁰ Nestor Șimon, *Schițe monografice ale localităților din fostul Regiment II roman de graniță de la Năsăud*, editori, Adrian Onofreiu, Mircea Prahase, Claudia Septimia Sabău, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2014;

ca și a consecințelor pentru populația civilă, oferă o panoramă atitudinală demnă de respect și prețuire³¹.

De asemenea, a realizat adnotarea unei opere fundamentale referitoare la istoria ecleziastică – și nu numai – a zonei, în care prezintă schițele biografice ale ierarhilor care au condus Vicariatul Rodnei³².

3. Sumare considerații interpretative

În realizarea operei sale, Nestor Șimon a utilizat o impresionantă bibliografie: lucrările aparținând *istoriei mari, integratoare; cronicile și edițiile importante de documente; colecțiile de legi; lucrările de statistică sau instrumentele de lucru*. A cunoscut, de asemenea, întreaga producție *istoriografică românească* a epocii, întinsă ca arie de investigație pe toate perioadele istorice, ca și opera unor autori locali: Grigore Moisil, Macedon Pop, Artemiu P. Alexi, Maximu Popu, sau lucrări cu caracter monografic, elaborate din încredințarea unor personalități ale zonei, cum a fost Florian Porcius, cu al său chestionar privitor la trecutul localităților din „graniță”

Rezultatul acestui intens travaliu de documentare s-a concretizat în ceea ce a realizat Nestor Șimon: *manuscrise, publicistică și corespondență*.

Toate acestea oferă o completă definire a personalității acestuia. Concepută ca un întreg, istoria fostului regiment de graniță de la Năsăud se regăsește în ceea ce a scris Nestor Șimon.

Istoria văzută de acesta trebuia să servească la susținerea cu argumentele trecutului glorios a trăinicieii și durabilității românilor care fuseseră militarizați. Avantajelor oferite de acest sistem, românii au răspuns prin fidelitate, jertfă și devotament față de Curtea de la Viena. Chiar dacă cauza pentru care au luptat a fost de multe ori străină

³¹ Nestor Șimon, *Starea regimentului și evenimentele din anii 1848–1849*, (editori Ioan Mureșan, Adrian Onofreiu, Mircea Prahase), în *Arhivele – mărturii ale trecutului*, Ed. Mesagerul, Bistrița, 2007, pp. 49–305;

³² Macedon Pop, *Vicarii năsăudeni*, ediție adăugită și adnotată de Nestor Șimon, editori, Adrian Onofreiu, Lucian Vaida, Ed. Mega, Cluj-Napoca, 2014;

neamului românesc, relația biunivocă cu Viena, ca și onoarea – caracteristică a epocii – au amprentat acțiunea acestora.

În toate scrierile, Nestor Șimon se relevă ca un apărător al adevărului, al corectitudinii proceselor electorale, al angajamentului total pentru dreptate, indiferent de posibilele consecințe în plan profesional și material, potrivit aserțiunii sale că nu-i era frică de oameni și acțiunile lor mârșave, în timpuri „abnormale”, ci numai de Dumnezeu.

Pentru a fi cunoscută în principal de cei a căror fapte și viață o descria, s-a zbatut mult, a oferit spre publicare fragmente pentru presă sau ca volume de sine stătătoare. S-a lovit însă de opacitatea și reaua credință a celor care aveau pârghii de decizie – inclusiv de natură financiară – dar care nu puteau sau nu doreau să recunoască amploarea și valoarea muncii unuia fără nume și titluri administrative sau politice.

Manuscrisele sale, împrăștiate și răvășite, cuprind, în ordinea identificării lor, toate temele din vastul său proiect și au fost depistate ca rezultat al unei munci de lungă durată, bazată pe cercetarea fiecărui dosar din colecțiile arhivistice ale celor care le-au „moștenit”.

Paradoxal, tocmai aceste trăsături atitudinale i-au obnubilat personalitatea și opera. Decedat la vârsta maturității, nu a mai putut să-și valorifice manuscrisele în noile condiții create după 1 decembrie 1918. Au făcut-o însă, cu nedisimulată satisfacție, în nume propriu, reprezentanți ai intelectualității năsăudene. Motivați și de adevăratul tezaur documentar al manuscriselor șimoniene, au înființat și susținut o publicație periodică cu apariție remarcabilă „*Arhiva Someșană*” (26 de numere, între 1924–1940). Între copertile acesteia se odihnesc multe din manuscrisele lui Nestor Șimon, „*asumate*” de redactorul Virgil Șotropa și cei doi colaboratori apropiați, Iulian Marțian și Iuliu Moisil. Așa, au reușit să-și clădească o reputație științifică și și-au asigurat accederea în rândul „*nemuritorilor*” Academiei Române. În acest mod, Nestor Șimon a „*lucrat*” cu spor la durata lungă a istoriei graniței militare năsăudene, chiar și în posteritate!

Tocmai aceste fapte nedemne și de neacceptat – în orice domeniu și, cu atât mai mult, în cel al științei, inclusiv al istoriei – au determinat demersul nostru restitativ, început în anul 2002

„De câțiva ani – conchide universitarul clujean Sorin Mitu – colegul năsăudean Adrian Onofreiu poartă o cruciadă discretă, dar tenace, în vederea recunoașterii meritelor științifice ale lui Nestor Șimon, primul istoric – pe nedrept neglijat și uitat – al graniței năsăudene. În opinia colegului nostru, această veritabilă reabilitare a lui Șimon nu are doar valoarea unei mici rectificări în istoria istoriografiei locale. Mult mai important, este vorba despre o reparație morală, menită să facă lumină într-o chestiune de principiu. Șimon nu a fost pur și simplu uitat, afirmă colegul Onofreiu. Mult mai rău, munca sa a fost însușită în mod incorect, a fost furată – de către cei care și-au construit în acest fel un renume pe care nu îl meritau”³³.

Convins de argumentele noastre –istoricul clujean asumă retorica necesității dovedirii raptului manuscriselor șimoniene – nu cât, ci cum a fost furat acesta – concluziv: *„pe lângă prețioasele lui manuscrise, adunate cu mîgală, el ne-a lăsat moștenire, fără să vrea, și o lecție de morală profesională. Plagiatul și compilația sunt descalificante, iar recunoașterea paternității autorului asupra operei sale nu este doar un exercițiu bibliografic, ci și o dovadă de respect față de memoria înaintașilor, față de adevărul pe care-l căutăm în meandrele înșelătoare ale trecutului”³⁴.*

La care adăugăm și considerațiile unui cercetător onest al trecutului graniței militare năsăudene referitoare la personalitatea și creația șimoniană.

„Un intelectual năsăudean, dr. Nistor Șimon³⁵, mort în 1923³⁶, a pregătit un vast studiu geografic și istoric asupra «Țării Năsăudului»”.

³³ Sorin Mitu, *O necesară reparație morală: posteritatea lui Nestor Șimon*, în „A.S.”, IV, 2005, pp. 279–280;

³⁴ Idem, pp. 282–283;

³⁵ Corect Nestor Șimon;

³⁶ Născut la 6 ianuarie 1862 în Ragla; mort la 19 ianuarie 1915 în Năsăud;

Studiul are o extensiune de 400 de coale³⁷ și cuprinde multe lucruri absolut necunoscute. Acest Nistor Șimon a fost o figură marcantă. A scos o carte asupra lui „Vasile Nașcu”, era în corespondență cu mulți savanți români. *E vrednic de notat faptul că în Muzeu se găsește o scrisoare de 90 de pagini adresată de Nistor Șimon lui Titu Maiorescu.*

*Este o apreciere a evoluției culturii românești în ultimele decenii ale secolului trecut*³⁸. Nistor Șimon susține că în ultimele decenii ale veacului trecut în cultura românească se observă o evoluție unilaterală, în domeniul literar se cultivă istorie, în domeniul științelor geologia, iar în domeniul artelor arhitectura nenațională (s. n.)

Acest Nistor Șimon are și câteva amintiri din tinerețe, despre vechile petreceri, aranjate de societatea studenților români de la Universitatea din Cluj, cu detalii asupra costumelor, persoanelor, cântărilor, discuțiilor și chiar câteva dări de seamă ale ședințelor centrului studențesc „Petru Maior”³⁹.

Toate cele de mai sus arată ceea ce am încercat să sintetizăm aici. Timpul, judecătorul suprem, va decide, conchidem, alături de personajul invocat, din a cărui lucrare fundamentală preluăm, parafrazate și adaptate, concluziile:

*„Deși posteritatea nu s-a îngrijit ca mormântul, în care doarme somnul de veci Nestor Șimon, să fie cunoscut, au rămas alte monumente, care totdeauna vor vorbi de numele lui”*⁴⁰. Aceste monumente

³⁷ 1 coală = 4 pagini; deci în total, 1.600 de pagini!;

³⁸ Secolul XIX;

³⁹ Iosif Naghiu, *Muzeul Năsăudului*, în „Patria”, Cluj, anul XVI, nr. 237, marți, 16 octombrie 1934, p. 2;

⁴⁰ În 2010 a fost realizat, din inițiativa noastră și cu susținerea financiară a Uniunii Comunelor Grănicerești, bustul lui Nestor Șimon, de către sculptorul bistrițean Mircea Mocanu. Datorită disensiunilor și dezinteresul „oamenilor locului” din Năsăud, fie ei actori politici sau cei care se revendică ca „descendenți ai grănițerilor/instituția finanțatoare”, bustul încă „odihnește” în custodia Muzeului Grăniceresc Năsăudean, fără a-și afla locația pentru un soclu pe care să fie așezat. Aceeași soartă a avut-o și troița ridicată cu ocazia manifestărilor comemorative din anul 2012 la Năsăud. Gândit ca simbol pentru a marca undeva, pe „Comoara” năsăudeană, faptul că acolo își doarme somnul de veci Nestor Șimon, simbolul funerar „odihnește” vis-a-vis de capela mortuară, la intrarea în cimitir, evocând, potrivit înscrisului, „memoria

vor fi cu atât mai durabile, decât cele din vechime, căci deși e tare bronzul și e vârtos metalul, totuși timpul – edax rerum – le consumă, iar aceste monumente nu stau nici din bronz, nici din metal, ci din materie cerească nesupusă stricăciunei – după spusa lui Ovidiu: monument pe care, nici mânia lui Joe, nici focul, nici fierul, nici vechimea consumătoare nu-l va putea șterge.

Și acum, binevoitorule cititor, dacă vei face o reprivire peste toate luptele și lucrările lui Nestor Șimon, apoi, peste necazurile care i le-au cauzat tot oameni de ai lui, vei afla potrivite afirmațiunile lui Cicero: „Mai adeseori fermitatea caracterului a avut valoare spre glorie și virtute fără învățătură, decât învățătura fără caracter.

Iar urmașii lui să prețuiască bărbații care au lucrat pentru ei și de se vor mai afla și alții să lucre, după cum a lucrat Nestor Șimon, pe aceia să-i prețuiască și venereze, iar nu să-i pună înaintea de vreme, în groapă”⁴¹.

grănicerilor nășăudeni”, nu individual, pe cea a lui Nestor Șimon, căruia i-a fost dedicat, inițial!

⁴¹ Apud. Nestor Șimon, Vasile Nașcu. *Viața și faptele lui....* pp. 530–532;

Academicianul Dumitru Protase (1926–2022) – Magistrul Istoriei Antice

Dan Lucian Vaida^{}, Floare Vaida^{**}*

Eminentul istoric și profesor universitar Dumitru Protase s-a născut la 1 februarie 1926, în localitatea Mocod, la 11 km. de Năsăud, capitala ținutului grăniceresc. Își are originile într-o familie de țărani gospodari, iar în tradiția satului, unde a urmat și cursurile școlii primare, a rămas ca exemplu de copil cu totul deosebit, care și-a dorit cu ardoare să învețe carte. *„Învățătorul, care locuia peste drum de casa noastră, îl bătea la cap pe bunicul să-i convingă pe ai mei să mă dea la școală mai departe, la liceu. Părinții mei erau conștienți – va mărturisi mai târziu Dumitru Protase – că a ține un copil la școală, la internat, nu era atunci un lucru ușor. Au cedat însă și m-au trimis la studii, m-au ținut în liceu la Năsăud, oricât de greu avea să le fie”*¹.

Debutul elevului Dumitru Protase la Liceul „George Coșbuc” a avut loc în anul 1938. La acea vreme, Liceul năsăudean era considerat unul dintre cele mai bune din țară, la fel cum erau prețuiți și profesorii care-și desfășurau aici activitatea. Valoarea dascălilor și buna lor pregătire au fost stimulate și de retribuiția substanțială pe care o primeau, aceștia beneficiind, pe lângă salariul prevăzut de la stat, și de o indemnizație din partea Fondurilor Grănicerești Năsăudene, dar

^{*} Dan Lucian Vaida, Cercetător, Doctor în istorie; Muzeul Grăniceresc Năsăudean, Năsăud;

^{**} Floare Vaida, Profesor Colegiul Național „George Coșbuc” Năsăud;

¹ Ruxandra Hurezean, *Personalități în papuci de casă*, Ed. Consult Media SRL, Cluj-Napoca, 2004, p. 126 (125–132) ;

și de alte avantaje. Ca urmare, au fost atrași în localitate profesori deosebit de merituosi, de care Dumitru Protase își va reaminti cu mare plăcere și admirație: *„La liceu, la Năsăud, veneau profesori din toată țara. Aveau numeroase facilități și salarii mai mari decât colegii lor de la alte școli. Realizau venituri duble într-un an. Așa s-a întâmplat că la Liceul năsăudean au ajuns să predea profesori extraordinari, care veneau din Bucovina, Bihor, Muntenia sau Banat. Întâlnirea mea cu istoria a fost una absolut fericită. Aveam un profesor bucovinean, Alexeevici, care vorbea cu înflăcărare chiar și despre lucruri mai mărunte, povestea istoria cu entuziasm, colorând-o atât de frumos, dându-i pur și simplu viață, cu o măiestrie extraordinară. El m-a ajutat să văd istoria nu ca pe o simplă materie școlară ci să mă îndrăgostesc de ea pentru totdeauna”*².

Cu aceleași sentimente își va aduce aminte de Octavian Scridon (diriginte și profesor de limba și literatura română), Mihail Lipan (geografie), Heinrich Oczko (limba germană) și, nu în ultimul rând, de directorul Liceului, Aurel Șorobetea, înlocuit în 1940, după cedarea părții de nord a Ardealului. De altfel, în perioada care a urmat Dictatului de la Viena, majoritatea profesorilor titulari s-au refugiat în România, fiind înlocuiți cu persoane numite de noul regim. Toți profesorii care au urmat erau de origine maghiară, excepție făcând doar cei care predau limba și literatura română și religia³.

Pe toată perioada liceului, Dumitru Protase a fost „premiantul” clasei, fapt reflectat în „cartea” sa matricolă, păstrată la Muzeul Grăniceresc Năsăudean, care abundă în calificative maxime. Din primul an de liceu, unde a acces în urma examenului susținut pe baza cunoștințelor dobândite în școala primară, și până în ultimul an, a beneficiat în permanență de bursă de studii. Cu banii din bursa pe un an, conform mărturiilor personale, se acopereau cheltuielile de întreținere și școlarizare pe o perioadă de aproximativ 4–5 luni, restul fiind suportat

² *Ibidem*, p. 126;

³ Floare Vaida, *Academicianul Dumitru Protase – la 80 de ani*, în „Arhiva Someșană”, seria a III-a, Ed. Mega, Cluj-Napoca, 2006, p. 389;

de familie. Datorită rezultatelor obținute, elevul Dumitru Protase a fost și singurul bursier neplătitor de taxe școlare⁴.

Perioada petrecută la Năsăud i-a rămas în suflet viitorului academician, în special răstimpul de după eliberarea Ardealului de sub administrația horthystă, când Năsăudul fremăta de elevi și se bucura de o viață școlară deosebită. Se făcea din nou școală după programa românească și cu profesori români, se organizau petreceri și se bucurau cu toții de libertate, mai ales că sistemul comunist nu era încă instaurat la nivel național. Momentele cele mai așteptate din viața de liceean se derulau în cadrul *Maialului elevilor năsăudeni*, când fetele și băieții se întâlneau la dans după spectacolul din timpul zilei. Specific Liceului era și echipa de călușari, din care, după eliberare, a făcut parte și Dumitru Protase (în timpul Dictatului astfel de activități fiind întrerupte). La *Lăsata Secului* se organiza balul elevilor din societatea literară *Virtus Romana Rediviva* (VRR), la care luau parte elevii claselor a VII-a și a VIII-a, în prezența cadrelor didactice. Balul era precedat de un frumos program artistic, iar tinerii purtau cu mândrie cocarda cu însemnele VRR. Coordonator al Societății era la acea vreme profesorul de limba română Octavian Scridon, iar secretar în clasa a VII și președinte în clasa a VIII-a îl regăsim pe elevul Dumitru Protase⁵.

După definitivarea studiilor liceale și obținerea bacalaureatului, în anul 1946, în urma rezultatelor școlare excepționale de pe toată perioada petrecută la Năsăud, primește din partea Fondurilor Grănicerești Năsăudene o bursă de întreținere totală la Universitatea din Cluj, condiționată însă de întoarcerea la școala care l-a format, în calitate de profesor de limbi clasice, respectiv limba latină. Contractul a fost semnat de părinți și avea prevăzută o specializare la Roma după încheierea facultății. A beneficiat doi ani de subvenție după care, în urma desființării Fondurilor Grănicerești, contractul a fost anulat, iar tânărul Protase și-a continuat cariera la Cluj⁶. În pofida aprecierilor și succeselor

⁴ *Ibidem*, p. 390;

⁵ *Ibidem*;

⁶ *Ibidem*;

profesionale de care s-a bucurat, în timp, își împărtășea adeseori gândurile despre cât de mult și-ar fi dorit să urce la catedra Gimnaziului nășăudean: „*Ar fi fost atunci o mare onoare pentru mine să predau la acel liceu, dar au urmat evenimente care au dat peste cap toate aceste înțelegeri. Traseul meu a căpătat alte coordonate, istoria fiind aceea care și-a spus ultimul cuvânt*”⁷.

A urmat Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Cluj, în 1946 numită încă „Regele Ferdinand”, iar mai apoi „Victor Babeș”, frecventând cursurile Secției de Istorie și, în paralel, Filologie Clasică (la care obține, de asemenea, o licență). S-a înscris și la Facultatea de Drept, dar după doi ani a fost nevoit să renunțe, noul regulament școlar din 1948 interzicând urmarea mai multor facultăți concomitent. Chiar și așa, cei doi ani și mai cu seamă cunoștințele de drept roman dobândite îi vor fi de mare folos mai târziu, ca arheolog și epigrafist, în cercetarea civilizației romane. La absolvire, datorită calităților sale, este reținut în cadrul universității clujene, la Facultatea de Istorie, pe postul de preparator (1948–1950), iar ulterior ca asistent (1950–1951). Mentori i-au fost Theodor Naum, latinist de talie europeană, Constantin Daicoviciu, eminent istoric al antichității daco-romane, dar și lingvistul și istoricul I.I. Russu. A îmbrățișat cariera de istoric și, luând tot ce a fost mai de preț de la dascălii săi, a devenit unul dintre cei mai buni specialiști în istoria veche a României.

Între 1953–1974 își va desfășura activitatea la Institutul de Istorie al Academiei din Cluj, în calitate de cercetător științific principal. În această perioadă, împreună cu academicianul Constantin Daicoviciu, a publicat în revista londoneză „Journal of Roman Studies” (1961) și în „Acta Musei Napocensis” (1964) *Diploma militară de la Gherla* care consfințea definitiv existența provinciei romane Dacia Porolissensis. Aduce valoroase contribuții privind inscripțiile din Dacia Romană, etnicul unor soldați în epigrafia latină, cunoașterea romanismului

⁷ Ruxandra Hurezean, *op. cit.*, p. 126;

provincial, militar și rural al pământului românesc, cel mai nord estic al Imperiului Roman⁸.

Un obiectiv de bază al tânărului cercetător l-a constituit studiul așezărilor din Dacia Romană și de după retragerea aureliană, până la venirea slavilor, în raport cu urmele populațiilor migratoare: goți, gepizi, huni, avari, care s-au topit în masa populației autohtone. Astfel, în colaborare cu profesorul Kurt Horedt a publicat al doilea mormânt princiar de la Apahida, tezaurul de la Cluj-Someșeni și cimitirul slav de la Ocna Sibiului. Toate conduceau la „temeluirea mării probleme a istoriei noastre naționale, asigurarea bazelor documentare – demografice, economice, sociale, politice și geo-politice – în care s-a zămislit poporul român, limba și credința, pe temeiul izvoarelor paleocreștine, pe care arheologia ni le oferă din pământul Daciei”⁹.

Deși în sistemul comunist acordarea titlului de doctor reprezenta, în cele mai multe cazuri, încununarea carierei științifice de o viață, valoarea tânărului cercetător a făcut ca la 35 de ani să-și susțină teza de doctorat în istorie la Universitatea din București, sub îndrumarea lui Constantin Daicoviciu, cu tema „*Problema continuității în Dacia în lumina arheologiei și numismaticii*”, lucrare publicată trei ani mai târziu¹⁰. Legat de subiectul abordat, avea să declare mai târziu: „*Pentru mine, istoria și civilizația dacilor, în faza finală a independenței lor, epoca romană și postromană, cu toate trăsăturile și mutațiile majore ale devenirii istorice în formarea unui popor neolatin în sud-estul Europei, au constituit magnetul puternic care m-a atras și m-a reținut în orientarea cercetării și elaborării lucrărilor de specialitate*”¹¹.

În 1972 și 1973 efectuează stagii de specializare la Roma și la Frankfurt pe Main. În 1974 obține gradul de conferențiar și revine în

⁸ Sever Dumitrașcu, *Dumitru Protase – istoricul și arheologul*, în *Din istoria Europei romane*, Oradea, 1995, p. 18;

⁹ *Ibidem*;

¹⁰ Dumitru Protase, *Problema continuității în Dacia în lumina arheologiei și numismaticii*, Ed. Academiei Române, București, 1966;

¹¹ Cristian Colceriu, *Personalități clujene contemporane: oameni-biografii-confesiuni*, vol. I, Ed. Limes, Cluj-Napoca, 2005, p. 347;

învățământul superior, pentru care avea vocație. A predat cursuri de Istorie universală antică (1974–1984) și de Istorie veche a României (1984–1991). Din 1990 devine profesor universitar titular, la disciplina *Istoria veche a României* și șeful catedrei de *Istorie antică și arheologie* din cadrul Facultății de Istorie și Filosofie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca. După 1992 se retrage pentru a lăsa locul celor mai tineri, devenind profesor consultant și conducător de doctorate.

Cunoscător al mai multor limbi, atât clasice (latina și greaca veche), cât și a celor în circulație (franceza, italiana, engleza, germana, rusa, maghiara) a impresionat mereu prin vastele sale cunoștințe de cultură generală, dar și prin umorul și talentul dovedit în povestirea unor întâmplări. Înzestrat cu tact pedagogic și talent oratoric, a reușit să facă plăcută și interesantă audierea cursurilor de istorie veche, împletind cu deosebită măiestrie informațiile istorice cu aspecte anecdotice despre subiectele abordate. A rămas un profesor model, printr-o înaltă ținută morală și prin atitudinea sa aristocratică. De-a lungul vieții a dovedit un mare respect pentru semeni, și pentru părerile altora, chiar dacă nu corespundeau întru totul propriilor opinii, calitate pentru care a fost apreciat de către colegi, prieteni și studenți.

Timp de aproape cinci decenii, în fiecare vară, a fost prezent pe șantierele arheologice, unde trăia o adevărată bucurie a întâlnirii simultane cu istoria, cu natura și cu localnicii angajați în efectuarea săpăturilor sau care trăiau în apropierea acelor vestigii ale trecutului. A făcut cercetări în castele romane de la Călugăreni, Orheiul Bistriței, Livezile, Brâncovenesti, Ilișua – de pe granițele de nord-est ale Daciei, iar în Banat la Berzovia și Surducu Mare, sau în alte situri importante de pe teritoriul Transilvaniei și din țară.

Profesorul de istorie antică nu a călătorit mult doar în „timp” ci și în „spațiu”. A cutreierat o mare parte din Europa, a fost în Egipt, în Asia Mică, străbătând an de an drumurile lumii, de cele mai multe ori cu „Dacia” sa personală, de care era foarte mândru. „*Mi-am dorit din toată inima să văd lumea și am făcut tot posibilul să-mi îndeplinesc dorința. Am avut noroc că și soției mele, Ariana, i-au plăcut călătoriile.*”

Am fost în Franța, Spania, Italia, Elveția, Anglia, în Țările Nordice, în Grecia. Am fost la Troia, am urcat pe Vezuviu, iar pe mama-soacră, profesoară de geografie, am dus-o să vadă Vaticanul. [...] Toți am fost împătimiți ai călătoriilor. Am avut noroc prin faptul că UNESCO mi-a făcut, la un moment dat, o ofertă. Am scris mult pentru această organizație și am îndeplinit condițiile necesare pentru a ieși din țară”¹².

Pe tărâm științific a desfășurat o activitate prodigioasă, ca istoric, arheolog, numismat și epigrafist, domenii în care a publicat, pe lângă lucrarea de doctorat, numeroase alte volume de referință: *Riturile funerare la daci și daco-romani* (București, 1971)¹³, lucrare care a fost distinsă de Academia Română cu premiul „Vasile Pârvan”; *Un cimitir dacic din epoca romană la Sopor de Câmpie* (București, 1976)¹⁴; *Autohtonii în Dacia* (vol. I, *Dacia romană*, București, 1980 și vol. II, *Dacia postromană până la slavi*, Cluj-Napoca, 2000)¹⁵; *Orizonturi daco-romane* (vol. I-III)¹⁶; *La continue daco-romane* (Cluj-Napoca, 2001)¹⁷; *Obreja. Așezarea și cimitirul daco-roman, secolele II–IV* (Cluj-Napoca, 2002)¹⁸; *Țaga – două așezări din perioada finală a etnogenezei românilor* (Cluj-Napoca, 2003)¹⁹; *Cimitirul slav de la Ocna Sibiului – sec. VIII–IX* (Sibiu, 2004)²⁰; *Din istoria militară a Daciei romane. Castrul roman de interior de la Gherla* (în colaborare cu N. Gudea și

¹² Ruxandra Hurezean, *op. cit.*, p. 128;

¹³ Dumitru Protase, *Riturile funerare la daci și daco-romani*, Ed. Academiei Române, București, 1971;

¹⁴ Idem, *Un cimitir dacic din epoca romană la Sopor de Câmpie. Contribuții la problema continuității în Dacia. Monografie arheologică*, Ed. Academiei Române, București, 1976;

¹⁵ Idem, *Autohtonii în Dacia*, vol. I, *Dacia romană*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1980; vol. II, *Dacia postromană până la slavi*, Ed. Risoprint, Cluj-Napoca, 2000;

¹⁶ Idem, *Orizonturi daco-romane*, vol. I, Ed. Carpatice, Cluj-Napoca, 1995; vol. II, Ed. Napoca Star, Cluj-Napoca, 2005; vol. III, Ed. Napoca Star, Cluj-Napoca, 2011;

¹⁷ Idem, *La continue daco-romane*, Ed. Risoprint, Cluj-Napoca, 2001;

¹⁸ Idem, *Obreja. Așezarea și cimitirul daco-roman, secolele II–IV. Dovezi ale continuității în Dacia*, Ed. Nereamia Napocae, Cluj-Napoca, 2002;

¹⁹ Idem, *Țaga – două așezări din perioada finală a etnogenezei românilor (sec. I–VI și sec. VII–VIII)*, Ed. Nereamia Napocae, Cluj-Napoca, 2003;

²⁰ Idem, *Cimitirul slav de la Ocna Sibiului – sec. VIII–IX*, Ed. Economică, Sibiu, 2004;

R. Ardevan, Timișoara, 2008)²¹; *Fasti Archaeologici Roumanie* (Cluj-Napoca, 2015)²².

Înregistrează contribuții importante la numeroase lucrări colective precum: *Inscripțiile Daciei romane*; *Dicționarul enciclopedic român* (vol. I-IV, 1962–1966); *Enciclopedia civilizației romane* (1982); este coordonator și coautor la volumul II din tratatul de *Istoria românilor* (București, 2001), realizat sub egida Academiei Române. Colaborează la lucrări cu caracter internațional, precum *Tabula Imperii Romani* (Budapesta, 1968 și București, 1969) și *Fasti Archaeologici* (Roma, 1990), ambele sub egida UNESCO; *Enciclopedia arheologico-istorică cehoslovacă* (Praga, I, 1966 și II, 1969), la care se adaugă sute de studii și materiale publicate în diverse reviste de specialitate. S-a remarcat și ca o prezență activă în publicistica de cultură generală sau de informare, semnând articole în „Magazin Istoric”, „Tribuna”, „Vatra”, „Steaua”, „România Pitorească”, „Ecoul”, „Răsunetul”, „Cronica”, „Ateneu”, „Contemporanul”, „Adevărul de Cluj”, „Cetatea Culturală”, „Mesagerul Transilvan” etc.

În semn de prețuire pentru întreaga activitate, Academia Română îl alege Membru de Onoare, în Adunarea generală din 21 iulie 2003, pășind astfel în rândurile „nemuritorilor” culturii și științelor românești. A primit titlul onorific de „Doctor Honoris Causa” al Universității de Vest din Timișoara (1999) și al Universității „Lucian Blaga” din Sibiu (2003). O recunoaștere a meritelor civice și științifice este și acordarea unor distincții precum: „Veteran din războiul antifascist” (1964); Ordinul „Meritul Științific” (1966); „Omul anului” – American Biographical Institute (North Caroline – S.U.A., 1997); este inclus în „International Biographical Centre Cambridge” (1998); „Cetățean de Onoare” al municipiului Cluj-Napoca (2000) și „Cetățean de Onoare” al orașului Năsăud (2001); Ordinul Național „Pentru Merit” în rang de Cavaler

²¹ Dumitru Protase, Nicolae Gudea, Radu Ardevan, *Din istoria militară a Daciei romane. Castrul roman de interior de la Gherla*, Ed. Mirton, Timișoara, 2008;

²² Dumitru Protase, *Fasti Archaeologici Roumanie. Travaux parus entre les années 1980–1990*, Ed. Napoca Star, Cluj-Napoca, 2015;

(2002); „Cetățean al Europei” (2007). În 24 octombrie 2016, președintele României a conferit academicianului Dumitru Protase Ordinul Național „Steaua României” în grad de Cavaler, „în semn de înaltă apreciere pentru întreaga sa carieră dedicată cercetării și educației, pentru excelența de care au dat dovadă lucrările sale de aprofundare a istoriei Daciei”.

Data fiind menirea de pionier în domeniul pe care și l-a ales, s-a întors cu drag ori de câte ori a fost solicitat de către cei aflați pe meleagurile de origine, să îi ajute în stabilirea adevărului istoric al locurilor. A făcut numeroase cercetări de teren în zona Bistriței și Năsăudului, sondaje și săpături arheologice sistematice, precum cele de la Orheiul Bistriței, Archiud, Ilișua, Livezile, Rodna-Veche, colaborând eficient cu cei care au pus bazele Muzeului Județean Bistrița-Năsăud, respectiv cu Ștefan Dănilă, primul director al instituției, și ulterior cu Gheorghe Marinescu. A participat cu bucurie la manifestările culturale organizate în Țara Năsăudului prin Muzeul Grăniceresc Năsăudean, Despărțământul ASTRA Năsăud, Colegiul Național „George Coșuc” Năsăud sau la nivelul primăriilor și consiliilor locale.

La rândul său, județul Bistrița-Năsăud, prin oamenii și instituțiile de pe aceste meleaguri, i-a adus, de-a lungul anilor, omagiul cuvenit academicianului Dumitru Protase. Astfel, sub egida Consiliului Județean Bistrița-Năsăud și a Complexului Muzeal Bistrița-Năsăud au apărut lucrările: „*Fontes Historiae. Studia In Honorem Demetrii Protase*” (2006)²³ și „*Academicianul Dumitru Protase la 90 de ani. Magistrul și omul*” (2016)²⁴. Tot în urma unei propuneri venită din partea Complexului Muzeal Bistrița-Năsăud, Dumitru Protase a fost votat, în unanimitate, *Cetățean de Onoare al județului Bistrița-Năsăud* (2016).

Se stinge din viață în ziua de 25 aprilie 2022, la locuința sa, la scurt timp după împlinirea venerabilei vârste de 96 de ani. Conduc pe ultimul drum și regretat de numeroase personalități ale lumii academice

²³ Corneliu Gaiu, Cristian Găzdac (editori), *Fontes Historiae. Studia in honorem Demetrii Protase*, Ed. Accent, Cluj-Napoca, 2006;

²⁴ Cristian Găzdac, Dan Lucian Vaida (editori), *Academicianul Dumitru Protase la 90 de ani – Magistrul și omul. Biografie ilustrată*, Ed. Mega, Cluj-Napoca, 2016;

și universitare, își doarme somnul de veci în Cimitirul central din Cluj-Napoca, alături de cea care i-a fost alături și l-a sprijinit timp de peste patru decenii, prof. univ. dr. biolog al Universității de Medicină și Farmacie „Iuliu Hațieganu”, distinsa Ariana Protase. Dumitru Protase rămâne nemuritor prin faptele sale și prin opera științifică lăsată moștenire urmașilor.

Considerăm că nimic nu poate fi mai potrivit pentru a încheia această prezentare decât reluând cuvintele Președintelui Academiei Române, Ioan Aurel Pop, închinat istoricului Dumitru Protase la împlinirea vârstei de 90 de ani: *„Profesorul Dumitru Protase se înscrie în galeria marilor dascăli și cercetători ai Universității Napocense și ai Academiei Române, descinși parcă din generația de aur a Școlii Ardelene, convinși că latinitatea ne-a marcat pentru vecie destinul. De asemenea, Domnia Sa poartă mai departe legatul școlii istorice clujene, convinsă că reconstituirea vieții trecute nu se poate face în afara filologiei clasice și moderne, precum și fără științele (disciplinele) auxiliare ale istoriei. Cu asemenea convingeri, Profesorul a dăltuit mesajul său în marmură și l-a transmis atâtor promoții de studenți, închinând un adevărat imn de glorie latinității noastre. S-a ocupat atâtea decenii la rând de daci și de daco-romani, de continuitatea daco-romană și de etnogeneza românească, încât astăzi tabloul lăsat este aproape complet, iar imaginea atinsă de semnul perenității. De aceea, noi, elevii, îi aducem Profesorului nostru nonagenar un prinos de mărire, exprimându-ne eterna recunoștință pentru misiunea pe care ne-a transmis-o și pe care ne-a învățat cum s-o ducem cu demnitate mai departe. AD AIETERNAM MAGISTRI GLORIAM!”*²⁵.

Referințe

1. *Anuarul Gimnaziului regal-ungar de stat cu limba de predare română din Naszod*, din anii școlari 1942/43 și 1943/44;
2. *Enciclopedia istoriografiei românești*, București, 1978, pp. 275–276;

²⁵ *Ibidem*;

3. *Din istoria Europei romane, Omagiu Dumitru Protase la 70 de ani*, Oradea, 1995;
4. *Clujeni ai secolului 20. Dicționar esențial*, Cluj-Napoca, 2000;
5. *Membrii Academiei Române. Dicționar*, București, ediția 2003 și ediția 2010;
6. Ruxandra Hurezean, *Personalități în papuci de casă*, Ed. Consult Media SRL, Cluj-Napoca, 2004, pp. 125–130;
7. Onufrie Vințeler, *Portrete și cărți*, vol. I, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2005, pp. 247–255;
8. Cristian Colceriu, *Personalități clujene contemporane: oameni–biografii–confesiuni*, vol. I, Ed. Limes, Cluj-Napoca, 2005, pp.307–313;
9. Teodor Tanco, *Academia Română 1866–2006. Academicienii nășăudeni și bistrițeni*, Cluj-Napoca, 2006, pp. 90–93;
10. *Fontes Historiae. Studia In Honorem Demetrii Protase* (coord. Corneliu Gaiu, Cristian Găzdac), Cluj-Napoca, 2006, p. 17–41;
11. Ioan Mitrea, *Interviu cu Prof. Univ. dr. Dumitru Protase, Membru de Onoare al Academiei Române*, în „Ateneu” (revistă de cultură), nr. 2 (438), anul 43 (serie nouă);
12. Ioan Mitrea, *Prof. Univ. dr. Dumitru Protase la 80 de ani*, în „Zargidava”, Bacău, 2006, p. 30–49;
13. Floare Vaida, *Academicianul Dumitru Protase – la 80 de ani*, în „Arhiva Someșană”, seria a III-a, Ed. Mega, Cluj-Napoca, 2006, pp. 389–394;
14. Dan Fornade, *Personalități clujene. Dicționar ilustrat (1800–2007)*, Ed. Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2007, p. 508;
15. *Dicționarul culturii și civilizației populare al județului Bistrița-Năsăud*, vol. I – *Țara Năsăudului*, Ed. Napoca Star, Cluj-Napoca, 2009, pp. 313–316;
16. *Cluj. Contemporary Elites*, Ed. Clear Vision, Cluj-Napoca, 2009, pp. 867–878;
17. *Enciclopedia personalităților din România*, ediția a IV-a, Hubners Who is Who, Schweiz, 2009, p. 1143;
18. *Dicționarul personalităților din România. Biografii contemporane*, Ed. Anima, București, 2012, p. 401;
19. Ioan Seni, *Academia Română la 150 de ani (1866–2016). Academicienii Năsăudeni*, Ed. Napoca Star, Cluj-Napoca, 2016, pp. 110–114;
20. Cristian Găzdac, Dan Lucian Vaida (editori), *Academicianul Dumitru Protase la 90 de ani – Magistrul și omul. Biografie ilustrată*, Ed. Mega, Cluj-Napoca, 2016;

Foto. 1. Dumitru Protase
elev în clasa I de liceu
(clasa a V-a actuală)
Liceul „George Coșbuc”,
Năsăud, 1938

Foto. 2. Elevi ai Liceului „George Coșbuc”, Năsăud
(Dumitru Protase cu jersey alb). Năsăud, Mai 1941

Foto. 3. Dumitru Protase – „Matricula” de Absolvire, clasa a III-a de liceu, „Gimnaziul Regal Ungar de Stat din Năsăud”, 1941

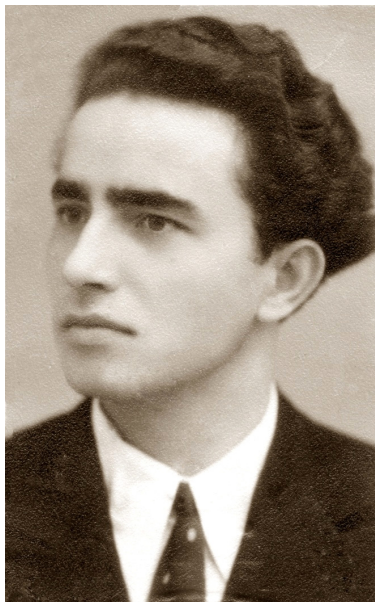
**Foto. 4. Dumitru Protase,
elev în clasa a VI-a la liceul Năsăud, 1943**

Foto. 5. Echipa de călușari a Liceului „George Coșbuc” din Năsăud (Dumitru Protase, rândul de sus, al treilea de la dreapta), Maiașul năsăudean, 27 mai 1945

Foto. 6. Comemorare prof. Gavril Scridon (Dumitru Protase, în rândul din față, primul de la dreapta la stânga), Năsăud, 1945

**Foto. 7. Dumitru Protase
absolvent de bacalaureat.
Năsăud, Iunie 1946**

**Foto. 8. Dumitru Protase –
Lt. de artilerie. Giurgiu, 1953**

Foto. 9. Dumitru Protase (primul din stânga), Mircea Rusu, Virgil Vătășanu Vf. Ineu din Munții Rodnei, 1955

Foto. 10. Dumitru Protase în timpul săpăturilor arheologice Castrul roman de la Orheiul Bistriței, 1958

**Foto. 11. Dumitru Protase, Mitrea Bucur
Congresul internațional de numismatică.
Roma, Sept. 1961**

Foto. 12.– Acad. Constantin Daicoviciu (centru), împreună cu colaboratorii: K. Horedt, D. Protase, I.H. Crișan, I.I. Russu, M. Macrea, N. Lascu, Eug. Chirilă, I. Winkler, M. Rusu (de la stânga la dreapta). Cluj, Dec. 1964

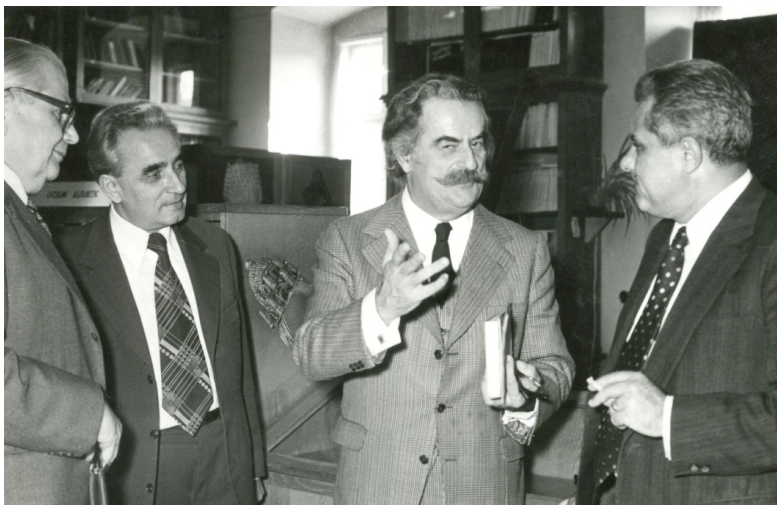

Foto. 13. A. Bodor, D. Protase, R. Étienne (Franța), H. Daicoviciu (de la stânga la dreapta). Biblioteca Institutului de Arheologie, Cluj-Napoca, 16 Oct. 1961

**Foto. 14. Dumitru Protase,
Doctor Honoris Causa al Universității din Timișoara.
Timișoara, 1999**

**Foto. 15. Fam. Ariana și Dumitru Protase,
acasă, în ziua de Sf. Dumitru.
Cluj-Napoca, 26 Oct. 2003**

**Foto. 16. Acad. Dumitru Protase.
București, 2006**

**Foto. 17. Sărbătorirea academicianului Dumitru Protase
la împlinirea vârstei de 90 de ani.
Cluj-Napoca, 2016**

**Foto. 18. Dumitru Protase, Cristian Găzdac, Dan Lucian Vaida.
Cluj-Napoca, 2016**

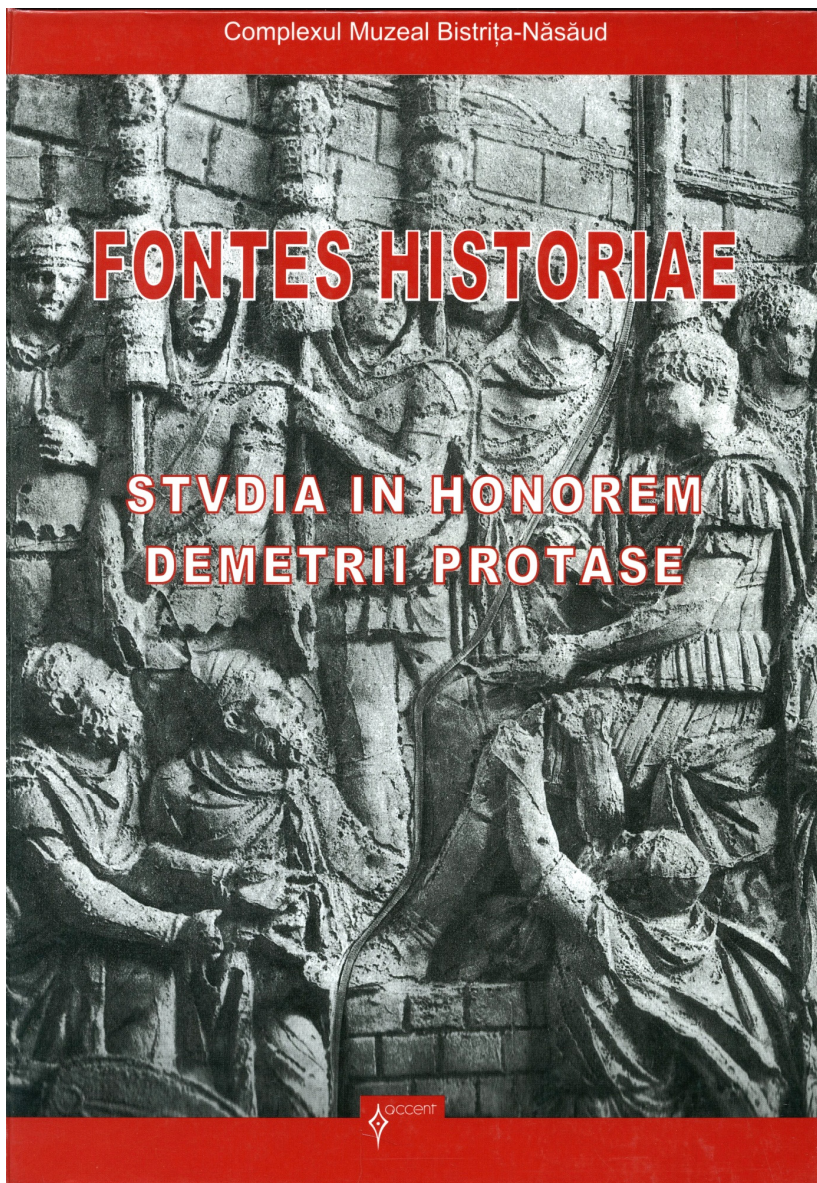

D. PROTASE

PROBLEMA CONTINUITĂȚII
ÎN DACIA
ÎN LUMINA ARHEOLOGIEI
ȘI NUMISMATICII

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

**Foto. 19. Teza de doctorat a istoricului Dumitru Protase
„Problema continuității în Dacia în lumina arheologiei și numismaticii”**

**Foto. 20. Volum dedicat istoricului Dumitru Protase
la împlinirea vârstei de 80 ani (2006)**

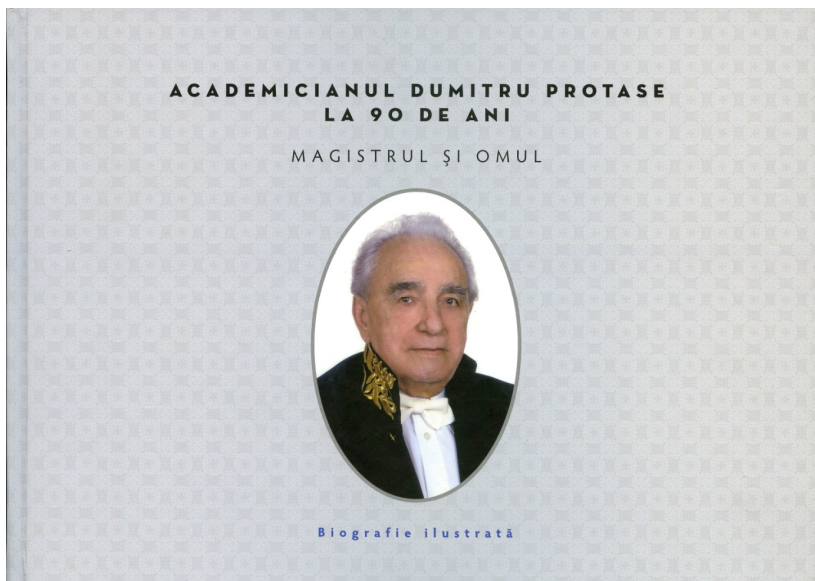

Foto. 21. Volum dedicat academicianului Dumitru Protase la împlinirea vârstei de 90 ani (apărut sub egida Complexului Muzeal Bistrița-Năsăud, 2016)

Nicoale Drăganu și Muzeul Limbii Române

Gabriela Violeta Adam^{*}, *Doina Grecu*^{**},
Veronica Ana Vlasin^{***}

Drumul vieții și al activității profesionale îl dezvăluie pe Nicolae Drăganu ca profesor al Liceului grăniceresc „G. Coșbuc” din Năsăud, mai apoi profesor și decan al Universității „Regele Ferdinand” din Cluj, colaborator apropiat al lui Sextil Pușcariu și primar al orașului Cluj-Napoca.

Descendent al Dochei Manu și al lui Teodor Drăganu (învățător), își începe studiile la Gimnaziul Superior Fundațional din Năsăud (1902), și, mai apoi, primind o bursă din fondurile grănicerești, studiază filologia clasică și limba română la Universitatea din Budapesta (1902–1906). În anul 1906 obține titlul de doctor la această Universitate cu lucrarea *A román szóösszetétel (Compunerea cuvintelor în limba română)*. Această cercetare, redactată în limba maghiară și publicată în același an la Bistrița, se evidențiază ca fiind prima lucrare din limba română care își propune să analizeze sistematic procedeul compunerii cuvintelor, modalitate de îmbogățire internă a vocabularului limbii române (S. Drincu 1991: p. 237). Analiza fenomenelor înregistrate și taxonomiile pe care le propune nu se rezumă doar la limba standardizată, N. Drăganu precizând că cercetarea sa este îndreptată spre fenomenele întâlnite în limba populară.

^{*} Gabriela Violeta Adam, Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu” al Academiei Române, Filiala Cluj-Napoca, email: gabriela.adam@academia-cj.ro;

^{**} Doina Grecu, Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu” al Academiei Române, Filiala Cluj-Napoca;

^{***} Veronica Ana Vlasin, Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu” al Academiei Române, Filiala Cluj-Napoca, email: veronica.vlasin@academia-cj.ro;

În 1906 se întoarce la Năsăud, în orașul în care și-a trăit cei mai frumoși ani: „*Am petrecut în Năsăud 22 de ani din viață, fără îndoială cei mai frumoși ani. Am fost 8 ani elev al liceului, 13 ani profesor al lui [...], 4 ani bursier al Fondurilor la Universitate (ca membru al Colegiului «Baron Eötvös» din Budapesta). Astfel pot spune că Năsăudului îmi datoresc, direct ori indirect, toată pregătirea pentru viață*” (AS 1940: 102).

Începuturile activității publicistice a tânărului profesor din Năsăud sunt marcate de studii și recenzii diverse care dezvăluie plurivalența domeniilor lingvistice pe care le abordează, de la istoria limbii române la lexicografie, etimologie și filologie: în 1907 publică recenzia lucrării lui Sextil Pușcariu, *Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache, I. Lateinisches Element mit Berücksichtigung aller romanischen Sprachen*, iar în 1908 recenzează *Dicționarul etimologic al limbii române. Elemente latine, fasc. 1 și 2: A – fîn* al lui I.A. Candrea și O. Densusianu, studiile fiind publicate în „*Nyelvtudomány*” (Budapesta). Cercetările sale în domeniul istoriei limbii române continuă cu studiile *Limbă și istorie* (1909) și *Asperități sintactice* (1910), publicate în revista „*Transilvania*”. În periodicele amintite mai sus, N. Drăganu va publica și dări de seamă cu privire la o serie de volume publicate de autori români¹ sau etimologii: *flori ‘menstruație’, furcă – cujeică* (cujeică), *mestec* (ind. prez. 1) (rășină de brad netopită), *suvintrez* (ind. prez. 1) ‘*a tunde oile pe sub burtă*’, *a plăsa* (inf.) ‘*a bate din palme*, (fig.) *a sălta, a tropoti*’, *știră* și *sterp*, *sfârâi* etc. Interesul constant pentru graiurile dacoromânei îl determină să publice în „*Nyelvtudomány*” o recenzie la *Linguistischer Atlas des dacorumänischen Sprachgebietes, herausgegeben auf Kosten der rumänischen Akademie in Bukarest von dr. G. Weigand*, subliniind că această lucrare, prin descrierea spațială a unor fenomene fonetice, face un mare serviciu științei și mai ales poporului român (Drăganu 1910: p. 72).

¹ Vezi, în acest sens, prezentarea pe care o dedică lucrării *Gramaticii români. Tractat istoric despre evoluția studiului gramaticii limbii române de la 1757 până astăzi* (1914), Romulus Ionașcu, în revista „*Transilvania*”, anul 1914, pp. 191–192;

În 1914, „*la recomandarea lui Alexandru Philippide, Academia Română îi publică lucrarea Două manuscrise vechi: Codicele Todorescu și Codicele Marțian (studiu și transcriere), o primă concretizare editorială a vocației sale filologice*” (MLR, p. 585), manuscrise pe care le descoperă, așa cum N. Drăganu mărturisea, în biblioteca prof. I. Marțian (AS 1940: p. 104).

Atmosfera din orașul cu o veche tradiție în învățământ i-a fost, așa cum el însuși relatează, favorabilă: „*Am avut câțiva excelenți profesori. Dintre ei unii mi-au fost mai târziu colegi buni, care m-au încurajat în străduințele mele de muncă științifică. Dl. V. Șotropa m-a luat chiar colaborator la o lucrare care nu intra în preocupările mele, dar care era necesară pentru școala pe care o serveam. Preocupările mele științifice n-au lăsat indiferenți pe ceilalți colegi ai mei. Se formaseră două curente: al bătrânilor conservatori care, în frunte cu neuitatul meu profesor și coleg I. Pecurariu țineau la școala filologică a lui Hașdeu, și a noastră, a tinerilor, care ne orientam după vederile lui H. Paul, W. Wundt etc. În sala de ședințe erau zilnic discuții de limbă și literatură, deosebit de interesante*” (AS 1940: p. 102).

În vara anului 1913, N. Drăganu are ocazia să îl cunoască pe Sextil Pușcariu, deși cei doi lingviști au început colaborarea încă din anul 1907²: „*plecând din Bucovina să petrec vacanțele în Ardeal, [scrie mai târziu academicianul clujean Sextil Pușcariu] mi-am făcut drum pe la Cârlibaba și Rodna, ca să cunosc personal pe harnicul și dotatul profesor năsăudean. Am întâlnit un tânăr deosebit de simpatic și modest ca o fată mare. Dar în sufletul lui nu pâlpâia numai focul sacru al omului de știință, ci și ambiția de a ieși din cercul strâmt în*

² Despre colaborarea în perioada în care N. Drăganu era profesor la Năsăud amintește S. Pușcariu, relevând câteva secvențe ale corespondenței din anul 1907 și 1910. În anul 1907, într-o carte poștală, N. Drăganu îl răspunde cererii lui Pușcariu de a-i trimite teza de doctorat și în care îl întreba dacă „n-ar fi bine să o publice și românește sau, în graiul său colorat cu expresii regional ardelenesti”; în cea de-a doua scrisoare, din 1910, N. Drăganu îi mărturisește că a găsit în biblioteca lui I. Marțian un manuscris deosebit de interesant; în același an, îi comunică o listă de cuvinte regionale din satul natal, Zagra, pentru Dicționarul Academiei. (Vezi, în acest sens, DR X: p. 2).

care se găsea și de a ajunge în mediul prielnic al unei universități și al bibliotecilor. Acest mediu, spre care se simțea atât de puternic atras, îl putea găsi la Cluj, cerând abilitarea ca docent la universitate. Profesorii săi îl îndemnau la acest pas, pe care se sfia totuși să-l facă, căci la Universitățile din Ungaria catedrele nu se dădeau numai după lucrările științifice, ci mai ales după merite patriotice și ele erau – pentru un cetățean nemaghiar – de obicei recompensa trădării de neam” (DR X: p. 4–5).

Activitatea științifică și calitățile morale ale profesorului N. Drăganu îi sunt recunoscute deplin după Primul Război Mondial când, în calitate de docent al Universității din Cluj, el este însărcinat cu organizarea acestei instituții: „În Cluj rămase comisiunea care luase în primire Universitatea, continuând lucrările de inventariere a materialului științific și grijind de partea administrativă. În fruntea ei funcționa, în calitate de profesor, d-l Nicolae Drăganu, fost docent la Universitatea maghiară din Cluj, care cu priceperea, conștiințiozitatea și puterea de muncă care-l caracterizează a îndeplinit o operă grea și istovitoare, pregătind terenul pentru începerea cursurilor.” (Pușcariu 1978: p. 410).

Din toamna anului 1919, odată cu nașterea Muzeului Limbii Române, N. Drăganu devine un prețios colaborator al *Dicționarului limbii române* (cunoscut și sub denumirea de *Dicționarul Academiei*), coordonat de Sextil Pușcariu. Pentru N. Drăganu, așa cum el însuși îi mărturisea într-o scrisoare lui Sextil Pușcariu, „Muzeul a fost o adevărată școală” (DR X: p. 6). Alături de cunoscute personalități ale vremii, V. Bogrea, G. Giuglea, Constantin Lacea, Th. Capidan, Petre Grimm, N. Drăganu a fost și a rămas printre cei mai credincioși „muzeiști”: „Între aceștia era Nicolae Drăganu, entuziastul cercetător al limbii vechilor texte, scrupulosul descoperitor de amănunte, iubitorul chestiunilor sintactice și specialistul în materie de filologie ungurească. În același timp, învățatul neobosit, plin de idei nouă și de etimologii surprinzătoare. Tacticos își făcea comunicările, neomițând niciun amănunt, căutând să fie cât mai exact și complet, ținând cu îndârjire la părerile pe care le credea juste, dar primind bucurosi observațiile altora și fiind mul-

țumitor când își putea lărgi orizonturile culturii sale lingvistice, pe care nu avusese prilej să o îmbogățească prin studii în străinătate.” (Pușcariu 1978: p. 537).

Ca membru al Muzeului Limbii Române, N. Drăganu are ocazia de a-și continua cercetările și de a intensifica preocupările lingvistice asupra altor teme. Cunoscându-l pe profesorul de germanistică Gustav Kisch, N. Drăganu se apropie de domeniul toponimiei, un nou câmp de activitate care fusese mai puțin investigat în cercetarea românească. Într-un timp scurt, N. Drăganu redactează și publică două lucrări de referință în studierea onomasticii.

Publicarea în 1928 a volumului *Toponimie și istorie* este, din perspectiva lui N. Drăganu, ca fiu și locuitor al Țării Năsăudului, o datorie de a releva adevărul istoric și lingvistic cu bună-credință: „*Fiind urmaș de grănicer năsăudean, de mult mă munește gândul de a face o monografie toponimică a Văii Someșului de sus, până la Mocod inclusiv.*” (Drăganu 1928: p. 1). Motivul care l-a determinat să revină asupra unor interpretări a fost „*de o parte dorința de a înlătura îndoielile și de a-mi îndrepta singur unele greșeli [...], de altă parte aceea de a da astfel, pentru cercetătorii tineri, un model de monografie toponimică ardelenască, de care e nevoie să se scrie cât mai multe înainte de a se putea alcătui marea lucrare de sinteză asupra toponimiei Ardealului, pe care o dorim să o vedem cât mai curând în interesul rezolvirii chestiunii atât de mult discutate a continuității noastre în Dacia.*” (Drăganu 1928: p. 6). În cea de-a doua lucrare, *Românii în veacurile IX–XIV pe baza toponimiei și a onomasticei* (1933), N. Drăganu își lărgeste sfera investigației onomastice, examinând toponimia din Panonia și toponimia unor regiuni extinse ale teritoriului actual al dacoromânei, ilustrând raporturile reciproce între numele de locuri și numele de persoane / lexicul comun (apelative), cu scopul de a dovedi continuitatea românilor în aceste teritorii și de a arăta direcția migrației acestora după venirea slavilor.³

³ Pentru criticile care s-au adus etimologiei unor nume topice sau unor teorii promovate în cadrul acestui amplu studiu, a se vedea opinia lui O. Densusianu (*Grai și suflet*, VI, 1933–1934, pp. 352–358) sau S. Pușcariu (DR VIII: pp. 284–289);

Cercetările în domeniul onomasticii se remarcă printr-o bogată documentare, inventariind formele grafice ale unui toponim pe baza documentelor istorice, opiniile cercetătorilor români sau străini care s-au aplecat asupra numelui topic în discuție, consemnarea sensului unor apelative care au o arie de circulație restrânsă, relația dintre evoluția fonetică a unor sunete și forma actuală a unui toponim etc.

Acribia științifică și spiritul minuțios care l-au caracterizat pe Nicolae Drăganu pot fi surprinse și în cadrul preocupărilor de filologie. În calitate de colaborator al *Dicționarului limbii române* și profesor al Universității din Cluj, N. Drăganu are posibilitatea de a cultiva „*în mod științific filologia clasică*” (AS 1940: p. 103), la Muzeu având acces la biblioteca pe care o visa în primii ani ca profesor al Liceului din Năsăud.

Marea sa vocație pentru epoca veche este relevată de publicarea unor studii bine documentate, „*dotate în subsidiar cu transcrieri, reproduceri de filigrane, facsimile sau glosare [...], investigații profunde ale fenomenului literar medieval*” (Pavel 2012: p. 588), între care pot fi amintite: *Un pasaj din Evangheliarul de la 1560–61 al lui Coresi rău înțeles până acum* (1921), *Un fragment din cel mai vechi molitvenic românesc* (1922), *Pagini de literatură veche* (1923), *Manuscrisele Liceului Grăniceresc „G. Coșbuc” din Năsăud și săsisemele celor mai vechi manuscrise românești* (1923), *Un „Tatăl Nostru” unguresc scris cu litere chirilice* (1924–1925), *Despre ce Psaltire și Liturghie vorbește Pavel Tordași la 1570?* (1924–1926), *Mihail Halici. Contribuție la istoria culturală românesacă din sec. XVII* (1924–1926), *Versuri vechi* (1927–1928), *Un manuscris de apocrif religios ardelean din sec. al XV-lea ?* (1936–38), *Histoire de la littérature roumaine de Transylvanie des origines à la fin du XVIIIe siècle* (1938) etc.⁴

Așa cum îl cunoaște încă din primii ani de activitate, Sextil Pușcariu îl evocă pe N. Drăganu ca fiind „*un îndrăgostit al scrisului vechi*”

⁴ Pentru lista completă a publicațiilor lui N. Drăganu, vezi DR X: p. 169–183 și CL, XXIX, 1984, nr. 2, p. 116–121;

(DR X: p. 2), care „și-a păstrat nescăzut interesul pentru munca conștiincioasă de filolog, mulțumit să îmbogățească listele de forme vechi și de cuvinte ieșite din uz și să deslușească după grai, ortografie sau filigranele hârtiei, regiunea și vremea când s-au scris fragmentele de manuscrise ce-i cădeau în mâni. Interesul istoricului literar, care căuta izvoarele și urmărirea copiile și traduceri până la original, îl purta prin bibliotecile noastre provinciale bogate încă în surprize. Adesea venea, mai târziu, la ședințele Muzeului Limbii Române, așteptând ca pe ace să-i vină rândul și să scoată din ghiozdanul doldora filele îngălbenite ale unui text cu rotacism sau cu păstrarea celei mai vechi redacții a unei predici sau scrieri populare.” (DR X: p. 2).

Profilul științific al prof. N. Drăganu este completat de ipostaza de sintactician. Prin lucrarea *Istoria sintaxei* (1945), N. Drăganu se distinge ca fiind cel care a realizat primul studiu de istoria teoriilor sintactice vehiculate de-a lungul timpului, de la greci și romani până la doctrinele promovate de W. Wundt, Karl Wossler, Ferdinand de Saussure, A. Meillet, Benedetto Croce, Otto Jespersen.

Abordarea acestui domeniu de cercetare se realizează dintr-o perspectivă integrată, problemele fiind analizate, pe de-o parte, diacronic, iar, pe de altă parte, din perspectiva limbii române standardizate și a graiurilor.

Celelalte două lucrări de sintaxă, apărute postum, *Morfemele românești ale complementului în acuzativ și vechimea lor* (1943) și *Elemente de sintaxă a limbii române* (1945), aduc în prim-plan o serie de inovații în analiza unor fenomene gramaticale, precum: promovarea unei terminologii specifice în domeniul sintactic (articol zero⁵, gramaticalizare⁶, morfem, predicativ⁷, semanteme, sintagmă⁸, tranzitiv vs intransitiv),

⁵ Articolul zero este o categorie gramaticală care caracterizează cuvintele nearticulate (Drăganu 1945: p. 74);

⁶ Vezi Drăganu 1943: p. 31;

⁷ Termenul *predicativ*, utilizat pentru a desemna două funcții sintactice – numele predicativ și predicativul suplimentar (Drăganu 1945: p. 83–84) – este un concept și astăzi vehiculat de gramaticile generativ-transformaționale, fiind ocurent în toate studiile recente de gramatică a limbii române și nu numai. Vezi, în acest sens, GALR I.

relevarea calității de morfem a trei lexeme *a*, *la* și *pe* (*pre*)⁹; descrierea amănunțită a organizării prozodice a enunțului, insistând asupra intonației și funcțiilor acesteia, asupra accentului, ritmului vorbirii, topicii, elipsei și brahilogiei etc.; evidențierea modalității de construcție a superlativului absolut¹⁰ în graiurile dacoromânei, realizarea unei prime încercări de clasificare categorial-relațională a atributului în limba română.

Pulsul vieții științifice în cadrul Muzeului Limbii Române a fost presărat și de o serie de evenimente la care luau parte, alături de credincioșii muzeiști și unii colaboratori apropiați sau personalități științifice.

Manifestarea, care devine o sărbătoare a Muzeului, este, după cum o numea Sextil Pușcariu, *Dracomania*. Aceste întâlniri prilejuite de apariția fiecărui volum al *Dracoromaniei* sunt ocazia de a-i descoperi pe dracomani dintr-o perspectivă umoristică, dar care nu pierde din vedere niciun detaliu.¹¹ Atmosfera din cadrul acestor adunări „*nu mai este [...] o ședință serioasă, în care savanți gravi să discute filologie, ci o adunare de camarazi veseli și mulțumiți de a-și vedea rezultatul atâtor oboseli. Atunci fiecare uită pentru un moment preocupările sale serioase. Cu câteva zile înainte de această serbare, numită «Dracomania», fiecare profesor – copil sau prieten al Muzeului – făurește cu aceeași grijă cu care lucrează la câte o etimologie – versuri și proză plină de spirit unde se face aluzie la ședințele de peste an»* (Manoilescu 2019: p. 43).

Cuvântul, II. Enunțul, Editura Academiei Române, 2005; *O gramatică a limbii române altfel*, Editor Gabriela Pană Dindelegan, Editor consultant Martin Maiden, Editura Univers Enciclopedic, 2013, p. 166 *passim* etc;

⁸ În accepția lui N. Drăganu, *sintagma* era asimilată unui grup de cuvinte (Drăganu 1945: p. 40, 43);

⁹ Vezi Drăganu 1943;

¹⁰ Vezi, în acest sens, construcțiile de tipul: *un brădan de flăcău isteț-isteț, câținel-cățineluș se învârt* (Drăganu 1945: p. 27);

¹¹ Iată cum descria S. Pușcariu atmosfera primei Dracomanii: „*Veselia fu mare și în tot cursul petrecerii se făcură epigrame nouă, unele foarte hazlii, la adresa celor de față mie. Mie îmi făcu Bogrea următoarea:*

Muzeul nostru – să se știe

A răsturnat vocabularul:

O casă unde-ți uiți amarul

Se cheamă astăzi «Pușcărie»” (Pușcariu 1978: p. 549);

Esența anecdotelor este reprezentată de *„întâmplări din viața institutului sau a orașului, dar săgeata ironiei țintea cu plăcere lucrările muzeiștilor, mai ales etimologiile publicate sau, uneori, doar discutate în ședințele săptămânale”* (Grecu 2013, p. 380).

Într-un astfel de moment de bucurie și spiritualitate, Nicolae Drăganu, alături de alți muzeiști¹², este sărbătorit, închinându-i-se un text în versuri care relevă, dintr-o perspectivă ironică, interpretări prezente în lucrările sale științifice și momente din freamătul vieții zilnice care îl găsește decan al Universității din Cluj și primar al orașului.

Textul este dactilografiat. Titlul este scris de mână, cu cerneală, de Theodor Naum, eruditul și distinsul profesor de limbi clasice al Universității din Cluj și traducătorul unor cunoscuți autori greci și latini.

Dracomania din luna mai 1934

*„Bisextilă”*¹³

Muză, care-odinioară lui Omer i-ai stat aproape,
Povestindu-i rătăcirea prin ostroave și hârtoape
A vicleanului Ulise, varsă-ți darul tău ș-acum

¹² Despre întâlnirile din fiecare zi de marți de la Muzeul Limbii Române, manifestare la care era prezent constant și Nicolae Drăganu, amintește și N. Georgescu-Tistu care relatează:

*„Văd apoi și pe Drăganu, mă apropii și-l aud
C-a văzut o carte veche într-un pod din Năsăud
Și se miră că la nume a găsit sufixul -escu.
Ascultând, pășea la brațu-i domnișoara Simionescu
Conversând vioi și tandru și-i urmau cu pasul rar
Bogrea și cu George Pascu, profesorul ordinar –
Înțelegerea deplină îi unea – un dar celest,*

C-ai fi zis: re-ntruchiparea lui Palade și Orest.” (Grecu 2013: p. 384) ;
„Eufrosina Simionescu, elevă a profesorilor ieșeni Ilie Bărbulescu, Alexandru Philippide și George Pascu, făcuse o critică răuvoitoare lucrării lui N. Drăganu, Două manuscrise vechi: Codicele Teodorescu și Codicele Marțian. Studiu și transcriere, București, 1914” (Pușcariu 1978: p. 859) ;

¹³ Sextil Pușcariu, într-o notă aflată în dosarul Dracomaniilor, afirmă că această „Bisextilă” este prima din șirul cronicilor scrise de Theodor Naum. Textul dracomanic semnat de Theodor Naum face parte din volumul *Dracomania*, aflat în lucru, redactat de Doina Grecu și Elena Comșulea.

Și inspir-aceste versuri și Sextil și lui Naum.
 Poți istorisi, o, Muză, analistic, an cu an,
 Dar fă bine și ne spune mai pe scurt decât Drăgan¹⁴,
 Spune, de pe la o mie una sută și șaiszeci,
 Cum din haosul istoric, din ai veacurilor veci,
 Din Panonia-necată de-un concurs de *harum-horum*¹⁵,
 Cu oițele mițoase vin *Pastores Romanorum*
 Peste munți și peste ape, duși de dor și de speranță
 – ceea ce numesc modernii cei de astăzi transumanță,
 Nomadism în toată forma, cu nevestă și copil,
 Așa cum îl și descrie, cu detalii, Pouqueville¹⁶,
 La Macedonenii aprigi, din Balcan și până-n Tracia
 (Nu migrațiune simplă, ca în Rucărul lui Lacea¹⁷);
 Într-o notă prizărită vom cita și-n acest caz
 De la Capidan cetire, pe *Românii* cei *Nomazi*¹⁸. –
 Deci porniră moșii noștri: cneazul lor era Coțel¹⁹.
 De-atunci a rămas proverbul „cu cățel și cu purcel”,
 Căci Drăgan așa ne spune (și e lucru ne-ndoielnic)
 Că Cățel trebui să-i zicem – Capidan i-ar zice celnic!

¹⁴ Aluzie la lungimea lucrărilor lui Nicolae Drăganu;

¹⁵ Formele de genitiv plural ale pronumelui demonstrativ latin *hic, haec, hoc*; învățarea declinării acestui pronume se făcea prin scandare în cor; auzind, necunoscătorii aveau impresia unei bolboroseli fără sens. Aici, referire la conglomeratul de limbi din Europa de la începutul mileniului II;

¹⁶ Th. Ch. Pouqueville, consul francez în Albania; în lucrarea sa *Voyage dans la Grèce*, Paris (1820–1822), afirmă că aromânii, ca și arabii din deșert, practicau un fel de nomadism: trăiau, cu toată familia, în corturi, se ocupau de cultivarea pământului și de creșterea vitelor. În realitate, după 1760 mulți dintre ei, oameni avuți, erau prezenți pe piețele Mediteranei și în mari orașe ca Viena, Constantinopol, Moscova.

¹⁷ Referire la articolul lui Constantin Lacea, *Migrațiuni în timpul fânului* (DR VII: p. 188–191); Acesta descrie migrația temporară determinată de lipsa fânătelor din zona Rucărului (Muscel).

¹⁸ *Românii nomazi. Studiu din viața românilor din sudul Peninsulei Balcanice* (DR IV: p. 182–352), lucrare în care Theodor Capidan se ocupă și de fenomenul transumanței. El nu este de acord cu descrierea făcută de Pouqueville felului de viață al românilor nomazi (p. 188).

¹⁹ Nicolae Drăganu, în *Românii în veacurile IX–XIV pe baza toponimiei și onomastice* (1933), susține că numele *Keczel* ca și toate formele sale, implicit *Kocel*, trebuie explicat dintr-un corespondent romanice al lat. *catellus*, -um. *Kocel* ar putea fi un corespondent al românescului *cățel*, căci prințul sloven cu acest nume provenea dintr-o zonă în care încă pe la 1113 se găseau sate românești (p. 81).

Toți, sloveni, croați, panonici, creștinați sau chiar păgâni,
Nemți, turci, poloni și unguri, ăștia toți erau români.
Deci, Coțel zărește-n zare un oraș cu multe turle:
Capidan, pe-un *nip* călare, ca *vășcl'ă*, se joacă-n *ciurle*²⁰:
Hei! Și jocu-i lucru naibii: ori câștigi, ori nu câștigi,
Patima tot nu te lasă, tot te duci să faci un bridge,
Alții, și mă mir de dâșii, căci ei nu sunt încă rable,
Toată ziua dau cu zarul, ba și noaptea joacă table!
Dar să nu ne uităm vorba! Dumneavoastră ne-ți ierta
Dacă de la povestire ne-am mai abătut ceva,
Căci aice nu se poate să ne steie ca model
În privința unității, marele Aristotel.
Noi în doi lucrăm aice, el, Sextil și eu, Naum,
Prin urmare dualismul îl preconizăm acum.
Și, mai mult decât atâta: am putea, în chip abil,
Să susținem, la rigoare, că poemu-i *bisextil*²¹!
Deci, *Pastores Romanorum* vin cu toții, mare, mic,
Dar la Cluj ei nu pot merge decât numa-n sens unic.
Aici au aflat, sârmanii, ah! ce dureroasă soarte,
Că nu pot să treacă podul decât numai pe o parte.
Deci, Coțel, mâhnit cu totul și cu jalba în proțap,
Spune: „vai! Că nici aice de Drăgan nu pot să scap,
Eu, trecut la nemurire, cu concluzii și addendă,
Cu indice și cu hartă, să mă văd pus la amendă?
Amărât atunci românul merge drept la Primărie,
Dar aicea i se spune că el trebuia să vie
Mai pe urmă, căci primarul, deocamdată s-a-ntâmpat,
Ca să fie, cum se zice, reținut la Decanat²².

²⁰ Theodor Capidan, în studiul său *Le jeu aux osselets ches les Roumains, les Slaves et les Albanais* („Revue international des Études Balcaniques”, I, 1937) consideră că termenii *nip*, *vășcl'e* și *ciurlă*, întrebuițați la jocul cu arșice, provin din greacă; *nip* < *ip* < gr. *ἵππος* ‘cal’. Probabil acesta prezentase anterior vreo comunicare.

²¹ Theodor Naum face legătură între vârsta de 60 de ani de care se apropia Sextil Pușcariu, și prenumele acestuia.

²² În 1934, Nicolae Drăganu era, în același timp, decan al Facultății de Litere și de Filosofie și primar al Clujului. Despre funcția administrativă pe care N. Drăganu a exercitat-o timp de aproape 5 ani (18 iunie 1933–1 ianuarie 1938), Iorgu Iordan afirma că și-a îndeplinit-o „cu același spirit de jertfă ca și pe cele didactice” și

Iată însă că Decanul a sosit la primărie.
 Ei! Aice se vorbește numai în brahilogie;
 Stilul indirect și liber, perifriza nu-i admisă,
 Cererea ți se respinge dacă nu e bine scrisă
 Ortografic și sintactic; trebuie să fii atent,
 Poți să pierzi o cauză bună dacă n-ai pus un accent.
 Și aice nu se admite decât ceea ce-i legal,
 Iar chestiunea se transpune la Consiliul comunal.
 De-ai cerut cumva pavarea unei uliți desfundate,
 Prin foburguri, unde intri în noroi pe jumătate,
 Ori tăierea unor arbori; azi abia noi am aflat
 Că din pomii cu pricina două crengi s-ar fi tăiat.
 Prin urmare, seminarul limbilor neolatine
 Cufundat în întuneric și de-acuma va rămâne.
 Petre Grimm, Auger și Giuglea, Serra, toți câți sunt acolo,
 Printre crengile stufoase, implora-vor pe Apollo
 Să-și trimit-a sale raze, gonind umbra de castan,
 Sau, mai bine... să convingă pe domnul primar Drăgan.
 – „Domnilor, deschid ședința”, începui solemn primarul:
 „Rog pe *Bellae Anonymus*²³ ca să facă pe notarul.
 Prima chestie urgentă e această constatare
 Că din Mikluș vine Clujul, printr-o simplă-abreviere.
 Dintr-un Clusium voit-a, în oglinda limbii, Kisch
 Să-l derive; și-n eroare el persistă, vai, morțiș.
 Însă eu am dovedit-o, prin vocale și consoane,
 Că orașe, sate, ape, toate vin de la persoane²⁴!
 Unii spun că-n Clujul nostru este praf și-i scumpă viața;
 Gociman la Universul²⁵, Grünberg de la Dimineața

„nu i-a servit ca atâtor altora pretext pentru a-și neglija cursurile și îndatoririle științifice” (Iordan 1942: p. 14).

²³ Anonymus, notarul anonim al regelui Bela, autorul celei mai vechi cronici a Ungariei, *Gesta Hungarorum*; Aceasta conține date despre locuitorii Daciei și despre istoria și etnografia Ardealului pe timpul venirii ungurilor.

²⁴ Nicolae Drăganu susține că numele *Cluj* este „continuarea normală” a unui nume de persoană slav *Mikluș* (DR VII: p. 239 ș. u.); Gustav Kisch (DR IV: p. 1555) făcuse alte propuneri.

²⁵ Aurel Gociman (1899–1991), publicist, doctor în științe economice. Profesor la Academia de Înalte Studii Comerciale și Industriale din Cluj și Brașov; Reprezentantul pentru Ardeal al ziarului „Universul”;

Ne dau zor cu igiena, dar aceste, o repet,
Nu-s chestiuni edilitare, ci chestii de buget.
Totuși am purtat eu grijă și de asta ne și vin
Din Albania măhuri multe, de la Freiin von Godin”²⁶.
„*Cer cuvântul*”, zice Lacea, și ridică brațu-n sus,
„*Despre ce-am văzut la Dresda aș avea ceva de spus,*
În orașul igienii ș-al lui Hitler” – zice Vlaciuc²⁷...
Dar primaru-i taie vorba: „*Știu că l-am numit pe Baciuc...*”
Dar, o, Muză elocventă, ar fi bine ca, de-acum,
Inspirând și mai departe pe Sextil și pe Naum,
Să ne cânti în armonia versului meșteșugit
Pe mocanul din Săcele²⁸, pe cellalt sărbătorit.
Deci te-ncruntă, drege-ți glasul ori așează-te-ntr-o rână
Și vorbește-ne de-a dreptul, așa cum vorbești la stână.²⁹
Spune cum, din adâncimea vremilor de mult uitate,
Nu s-a prăpădit cu totul veșnica latinitate.
Căci din *nitida* latină a putut ca să se nască,
Dacă știi s-o iei de coadă, mătura cea românească,
Iar din *agna* plus un *-iște* iese miriștea de grâu:
Etimologia curge ca și unda unui râu.
Da! adese din cuvinte care nu sunt atestate,
Dacă ai bunăvoință, cât de cât se poate scoate
C-o abilă metateză ori c-un derivat subtil,
Câmpul etimologiei este pururea fertil!

²⁶ Marie Amelie Freiin von Godin în dicționarul său Wörterbuch der albanischen und deutschen Sprache (Leipzig, 1930) face legătură între rom. *mătură* și alb. *nétullë*, cu același sens. Th. Capidan (DR VII: p. 128) consideră că și arom. *Meture* trebuie raportat la alb. *Nétullë*, căci s-ar putea să fie vorba de un cuvânt moștenit care să aibă aceeași bază cu cel albanez.

²⁷ Aluzie la preocupările lui Constantin Lacea pentru vlahi și la etimologia pe care a propus-o pentru numele său: *Lacea* < *laciuc* „*taur*”;

²⁸ Poreclă dată lui George Giuglea care s-a născut în Săcele – Brașov; preocupările sale privind păstoritul sunt expuse în lucrări care îl consacră ca specialist în domeniu. Vezi, mai ales, *Crâmpie de limbă și viață străveche românească* (DR III: p. 561–682);

²⁹ Aluzie la încercările, uneori criticate, de a explica cuvinte românești din termeni preromani și latini, adesea reconstituiți. Unele dintre aceste soluții etimologice, dezbătute în ședințele Muzeului, n-au fost publicate (ex. lat. *agna* ‘mielușea’ + *-ile* > *miriște*; comunicare ținută într-o ședință la Muzeu, în 30. I. 1928; vezi DR V: p. 897).

Poți chiar „scâlci” cuvântul până chiar la desperare,
 Fabricând în latinește un „ex-con-laciniare”,
 Căci în etimologie lucrul nu e tocmai fix,
 Dintr-o formă iese alta cu schimbare de prefix;
 Uneori, cu suptefugii, c-un pretext sau c-o chichiță
 Scoți pe bulgărescul *șiță* dintr-un *assis* plus un *-iță*,
 Ori din *mando* iese *mânzul*; în uimire toți am stat,
 Căci îl mai moșise-odată alt mehenghi neconsolat³⁰!
 O să ziceți cu poetul: fantezie, fantezie!
 Știm, dar fără dânsa oare ar mai fi Dracomanie?
 Deci pentru Dracomanie sus păharele cu vin
 Și, precum sunt ele pline, să vă fie traiul plin!
 Ș' acu, Muza lui Ahile și a lui Budai Deleanu,
 Ce-ai cântat pe Negru-Vodă prin Arune Densusianu³¹,
 Lira-n strună-ți, capricioasă ca și luna lui april
 Și inspiră mai departe pe Naum și pe Sextil
 Ca să cânte-acum, la urmă, la addenda și anexe,
 (Paginându-l cu romane) pe cincantenaru-Alexe³².
 Deși nu-i prezent ca Giuglea la ședințe, consecvent,
 În Dacoromania însă cel puțin el e prezent.
 El pe străromâni îi știe, unde-au fost, la munte, 'n vale,
 Ș-a fixat a lor raporturi vechi, interdialectale.³³
 Provolând din strop de *prour*³⁴ și de rouă ne-ncepută,
 Locul unde-au fost ghicește și-i ghicește sută-n sută.

³⁰ Poate aluzie la Ovid Densusianu care în *Histoire de la langue roumaine* (Opere, vol. II, p. 51) afirmă că *mânz* aparține aceleiași familii cu it. *manzo*, alb. *mes*. Și Theodor Capidan, într-o recenzie, prezintă părerea lui Petar Skok după care lat. **mand(i)us* > alb. *mes*, rom. *mânz*, it. *manzo* (DR III: p. 883).

³¹ Referire la *Țiganiada* lui Budai-Deleanu și la *Negriada* lui Aron Densusianu (1837–1900), istoric literar și poet, care, urmând mai mult modelul Eneidei lui Vergiliu, își alege eroii din lumea folclorului românesc.

³² Alexe (Alecu) Procopovici se afla încă la Cernăuți, dar era un colaborator de nădejde la *Dicționarul Academiei* și mereu prezent în viața Muzeului.

³³ Referire la lucrarea *Din istoria raporturilor noastre interdialectale*, semnată de Al. Procopovici (DR IV: pp. 38–66);

³⁴ Alecu Procopovici (DR V: p. 378 ș. u.) în discutarea etimologiei *prour* (DLR s. v. *proor* ‘perioadă a zilei care variază după regiuni’) și *proora*, *prăura* pornește de la lat. *provolare*. Un verb *provola* nu este atestat pentru limba română; aici, creația lui Theodor Naum.

Undele sonore dânsul le unește-ntr-un princip³⁵
Și psaltirilor husite le găsește-un arhetip³⁶
Izvodind pe *filioque*³⁷ de la *a* și pân-la zed-
Face marți pe Densusianu și pe Hecht... și pe Rosetti.³⁸
Specialist e în pronume³⁹ și-n sintaxa lui stufoasă.
Știe el filologia, toate să ni le descoasă.
Nu-l aprobă el, Drăganu, dar nu-i pană-n cauciuc,
Căci primarul lui Alexe e Mitică Marmeliuc⁴⁰;
Marmeliuc e de-a lui Nistor⁴¹ și el nu-i cu *filioque*,
Ci cu catapulte groase în alegeri și-n... Sofocle!
Însă, vezi, acesta-i baiul, cum se zice în Ardeal:
Că-n politică nu merge cu accent inițial
Și nici cu nazalizare, cu morphem, cu rotacisme,
Ci la *uri* răspunzi *ura!* și la pismă tot cu pisme.
Deci Alexe-n Bucovina îi adună pe georgiști⁴²
Și cu fruntea sus așa fel îi îndeamnă: Nu fiți triști,

³⁵ Referire la articolul lui Otto Jespersen, *Principiul sonorității în economia limbii* (DR IV: pp. 12–37);

³⁶ Aluzie la studiul *Arhetipul husit al catehismelor noastre luterane* („*Făt-Frumos*” II, 1927, nr. 4; ibid. II, 1928, nr. 1–2);

³⁷ Unul dintre principiile care deosebesc greco-catolicismul de ortodoxie și care susține că Duhul Sfânt purcede și el de la Fiul, nu numai de la Tatăl.

³⁸ Adept al teoriei husite, pusă în circulație de Nicolae Iorga, împărtășită și de Sextil Pușcariu și Nicolae Drăganu și, până la un punct, și de I.A. Candrea. Alecu Procopovici acceptă părerea lui Alexandru Rosetti referitoare la originalul rotacizant al traducerii, dar nu și la legătura cu luteranismul.

Hecht (Iancu Hecht) este numele de stare civilă al lui I. A. Candrea.

³⁹ Lucrarea la care se face referire este *Din istoria pronumelui în limba românească* („*Revista filologică*” I, 1927).

⁴⁰ Dimitrie Marmeliuc (1886–1970) elenist și latinist, profesor la Facultatea de Litere din Cernăuți; Deputat de Cernăuți (1917–1918 și 1922–1926) și director al Teatrului Național de acolo; În 1918 a fost numit de Iancu Flondor secretar de stat pentru apărarea națională. S-a ocupat de studierea figurilor istorice românești în cântecul popular și de Sofocle.

⁴¹ Ioan Nistor (1876–1962), istoric, profesor la universitățile din Viena, Cernăuți și București. Membru al Academiei Române din 1915; A redactat și a citit în fața deputaților Actul Unirii (1918). După Marea Unire, a fost ministru al Bucovinei și, până în 1940, a condus alte trei ministere. Studii referitoare la istoria Moldovei și a Bucovinei.

⁴² *Georgiști* erau membrii partidului creat de Gheorghe Brătianu ca fracțiune desprinsă din Partidul Liberal;

Căci la toamnă, când pe drumuri foi uscate se aștern,
Avem sau contaminare sau sincopă de guvern.
Pentru toamna care vine numai asta e problema!
Dar acum se cuvine să sfârșim și noi poema.
Nu de alta, dar ne temem să nu-ncepeți cu căscatul
Și de-aceea foarte iute o să facem rezumatul:
Am cântat pe Procopovici, Giuglea și pe N. Drăganu
– Kisch și Capidan trecură, Serra, Lacea vin la anu –
Căci e obiceiul nostru să slăvim, golind paharul,
Pe cel care împlinește quinquagenarul sau sexagenarul.
Motivat e obiceiul – și îl vom păstra mereu:
Vechitura totdeauna se păstrează la Muzeu!
Și sărbătorii noștri la Muzeu vor sta în veci,
Căci tustrei fac laolaltă drept o sută și cincizeci.
Deci noi zicem fiecărui: ia paharu 'și să-l bei!
De-ar trăi Coșbuc, ar zice: „Trei sunt, Doamne, și toți trei!
Da! Treimea e completă” ar adăuga Coșbuc:
Numa-n epopeea voastră nu găsesc pe Sfântul Duh!

Nicolae Drăganu rămâne în istoria lingvisticii clujene nu numai ca o personalitate remarcabilă prin calitatea, meticulozitatea și enciclopedismul cercetărilor științifice, ci și un om care s-a bucurat permanent de respectul și simpatia colaboratorilor săi. Deși a fost absorbit de îndatorile sale didactice și politice, N. Drăganu și-a păstrat curiozitatea științifică veșnic trează, evidențiindu-se prin studii și comunicări care vizează toate compartimentele limbii române: istoria limbii române, morfosintaxă, lexicologie, etimologie, onomastică, filologie. Roadele acestei activități fructuoase sunt concretizate în cele peste 200 de studii și articole temeinic documentate și argumentate care sunt și astăzi lucrări de referință în cercetarea științifică a limbii române.

Bibliografie

- AS *În amintirea lui Nicolae Drăganu*, în *Arhiva Someșană*, nr. 28, Năsăud, 1940, pp. 102–129;
- DR „*Dacoromania*”. Buletinul „Muzeului Limbei Române”, I, 1920–1921 (apărut: 1921); II, 1921– 1922 (apărut: 1922); III, 1922–1923 (apărut:

- 1924); IV, partea I și partea a II-a, 1924–1926 (apărut: 1927); V, 1927–1928 (apărut: 1929); VI, 1929–1930 (apărut: 1931); VII, 1931–1933 (apărut: 1934); VIII, 1934–1935 (apărut: 1936); IX, 1936–1937 (apărut: 1938); X, partea I [și partea a II-a] (apărut: 1941, 1943); XI (apărut: 1948);
- Nicolae Drăganu, *Linguistischer Atlas des dacorumänischen Sprachgebietes, herausgegeben auf Kosten der rumänischen Akademie in Bukarest* von dr. G. Weigand, în „*Nyelvtudomány*”, 1910. pp. 67–72;
- Nicolae Drăganu, *Toponimie și istorie*, Institutul de arte grafice „*Ardealul*”, Cluj, 1928;
- Nicolae Drăganu, *Morfemele românești ale complementului în acuzativ și vechimea lor. Un capitol de sintaxă românească*. Lucrare postumă, Societatea Română de Lingvistică, București, 1943;
- Nicolae Drăganu, *Elemente de sintaxă a limbii române*. Lucrare postumă, Societatea Română de Lingvistică, București, 1945;
- Sergiu Drincu, *Teorii lingvistice privind compunerea în limba română. Nicolae Drăganu*, în „*Limba Română*”, an 40, nr. 5–6, 1991, pp. 237–240;
- GALR I, II, Gramatica limbii române. I. Cuvântul, II. Enunțul, Editura Academiei Române. București, 2005;
- Doina Grecu, *Din culisele „Dacoromaniei”: Dracomaniile (I)*, în Caietele Sextil Pușcariu I, Actele conferinței internaționale „*Zilele Sextil Pușcariu*”, Ediția I, Cluj-Napoca, 12–13 septembrie 2013, Editura Universității „*Al. Ioan Cuza*”, Iași, 2015;
- Iorgu Iordan, *Nicolae Drăganu*, Societatea Română de Lingvistică. Seria I. Memorii, București, 1942, pp. 1–15;
- Lia Manoilescu, *Muzeul Limbii Române*, în „*Muzeul Limbii Române și Muzeiștii*”, Ediție îngrijită și prefată de Eugen Pavel, Cluj-Napoca, Argonaut – Scriptor, 2019;
- Eugen Pavel, *Între istorie literară și filologie: Nicolae Drăganu*, în „*Muzeul Limbii Române și Muzeiștii*”, Ediție îngrijită și prefată de Eugen Pavel, Cluj-Napoca, Argonaut – Scriptor, 2019;
- Sextil Pușcariu, *Memorii*, Ediție de Magdalena Vulpe, Prefată de Ion Bulei, Note de Ion Bulei și Magdalena Vulpe, București, Editura Minerva, 1978;

Nicolae Drăganu – autor
al monografiei *Societății de împrumut*
și păstrare „Aurora” din Năsăud.
Un capitol mai puțin cunoscut din biografia
intelectualului năsăudean

*Claudia Septimia Sabău**

Introducere

În data de 31 ianuarie 1940, dr. Teofil Tanco¹ anunța în cadrul Consiliului de administrație al Societății bancare „Aurora” din Năsăud, trecerea la cele veșnice a lui Nicolae Drăganu, „*legat cu tot sufletul de Institutul nostru*”, vreme de 19 ani. În succinta trecere în revistă a activității desfășurate de reputatul lingvist în cadrul instituției de credit, dr. Tanco puncta două aspecte importante. Primul făcea referire la implicarea lui Drăganu în Consiliul de Administrație în calitate de membru supleant (8 aprilie 1916–23 martie 1918) și ulterior de membru activ (23 martie 1918–19 iunie 1920; 15 martie 1925–17 decembrie 1939). Al doilea era cel referitor la elaborarea de către profesorul de la Universitatea din Cluj a monografiei societății bancare năsăudene,

* Claudia Septimia Sabău, Universitatea Babeș-Bolyai, Direcția Patrimoniu Cultural Universitar (Muzeul de Istorie al Universității), email: claudia.sabau@ubbcluj.ro;

¹ Teofil Tanco (22 martie 1882–28 mai 1952); Medic, profesor; Studii gimnaziale la Năsăud și Facultatea de Medicină de la Universitate din Budapesta, cu doctorat în anul 1904; Medic cercual la Năsăud; Profesor de igienă la Liceul „George Coșbuc” din Năsăud și președinte al Comitetului fondurilor grănicerești; Președinte al Consiliului de administrație al Societății „Aurora” între 1921–1940; Vezi, Teodor Tanco, *Virtus Romana Rediviva; Urme peste veacuri*, vol. II, (în continuare VRR, vol. II), Bistrița, 1974, pp. 299–301;

publicată în 1924 cu ocazia jubileului de 50 de ani al acesteia². Într-adevăr, dacă studiem bibliografia operelor lui Nicolae Drăganu, care acoperă mai bine de 30 de ani și însumează un număr de peste 200 de titluri³ (cărți, articole de specialitate, recenzii ș.a.), regăsim un titlu care, aparent, pare să fie în afara specializării sale. Este vorba despre lucrarea *Monografia Societății de împrumut și păstrare „Aurora” din Năsăud (1873–1923)* „compusă”, așa cum este menționat pe copertă, „[...] din însărcinarea direcțiunii [...] de N. Drăganu, profesor universitar, fost membru în Consiliul de administrație și de censor al „Aurorei””. Lucrarea a fost tipărită la Imprimeria Dr. Sebastian Bornemisa⁴ din Cluj, în anul 1924. În cuprinsul lucrării, profesorul Nicolae Drăganu schițează istoricul instituției financiare „Aurora” din momentul înființării, ca urmare a inițiativei profesorilor de la Gimnaziul din Năsăud (1873), și până în anul 1923.

Societatea de împrumut și păstrare „Aurora” din Năsăud a fost o „tovărășie” sau cooperativă de credit până în anul 1920, iar ulterior s-a transformat în societate bancară pe acțiuni. A fost considerată cea mai puternică societate de credit cooperatistă națională până în anul 1918, având, conform opiniei profesorului Vasile Dobrescu, nu numai un traseu economic îndelungat, dar și foarte eficient⁵. Până la transformarea în societate pe acțiuni, „Aurora” și-a limitat operațiunile financiare la credite ipotecare cu obligațiuni și la credite personale cu

² Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud (în continuare SJANBN), fond *Banca „Aurora” Năsăud*, dosar A/553, fila 76;

³ Pia Gradea, I. Pervain (editori), *Bibliografia operelor lui Nicolae Drăganu*, în „Dacoromania”, vol. X, București, 1941, pp. 169–183;

⁴ Sebastian Bornemisa (Bornemisza) (12 iunie 1890 – 16 iulie 1953), filolog, scriitor, ziarist, politician, fost primar al Clujului (1931–1932; 1938–1940); A înființat revista „Cosânzeana” care a funcționat inițial la Orăștie (1911–1915) și apoi la Cluj (1922–1928). A deținut o tipografie și un ziar propriu. Vezi, Tiberiu Iancu (coordonator), *Clujeni ai secolului XX. Dicționar esențial*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2000, p. 49;

⁵ Vasile Dobrescu, *Eseu asupra implicării elitelor năsăudene și bistrițene în modernizarea societății românești din perspectiva asociaționismului*, în vol. Vasile Dobrescu, Adrian Onofreiu, *Din istoricul instituțiilor de credit din județul Bistrița-Năsăud (1873–1940)*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2018, pp. 48–49;

giranți sau credite țărănești de valori modeste pe termen scurt⁶. Nu este surprinzător faptul că Nicolae Drăganu, în calitate de profesor la gimnaziul din Năsăud, a fost membru în Consiliul de administrație al instituției bancare, având în vedere că încă de la înființare, profesorii de la gimnaziu administrau afacerile financiare ale societății bancare în cauză. Abia în februarie 1914 a fost angajat la „*Aurora*” primul absolvent de academie comercială și cu experiență în afaceri bancare, în persoana lui Leon Bancu⁷. Prezența aproape neîntreruptă a profesorului Drăganu între membrii Consiliului de administrație în intervalul 1916–1939 se datorează și numărului important de acțiuni pe care l-a deținut, împreună cu soția sa la instituția bancară năsăudeană⁸.

Scopul acestei cercetări este ca prin analizarea și interpretarea corespondenței inedite⁹ dintre Nicolae Drăganu și Leon Bancu, purtată între anii 1919–1933 și publicată integral în Anexă, să reconstituim cronologia pregătirii monografiei societății bancare „*Aurora*” pentru publicare și motivul întocmirii acesteia de către cunoscutul lingvist. Vom scoate în evidență atât dificultățile întâlnite de Drăganu pe parcursul redactării lucrării, cât și legătura strânsă avută de profesorul clujean cu societatea bancară năsăudeană. Corespondența ne relevă și o altă latură a personalității complexe a lui Nicolae Drăganu, mai puțin cunoscută în biografia sa, respectiv cea de istoric al unei instituții bancare. Pentru completarea informațiilor extrase din scrisorile circulate între Nicolae Drăganu și Leon Bancu (18 scrisori) am apelat și la documente din fondurile *Universitatea „Regele Ferdinand I”* și *Universitatea „Regele Ferdinand”*. *Dosare cadre universitare* păstrate la Serviciul Județean Cluj al Arhivelor Naționale, precum și la surse editate (corespondență, studii, lucrări de sinteză, dicționare etc).

⁶ Idem, *Evoluția activităților financiare ale băncii „Aurora” din Năsăud în perioada interbelică (1919–1940)*, în *Ibidem*, p. 188;

⁷ Leon Bancu (15.01.1888 – 1.02.1973), originar din Feldru, absolvent al cursurilor universitare de la Academia Comercială din Cluj (1906–1910); A fost director executiv al Băncii „Aurora” din 12 august 1920 până la naționalizarea acesteia în anul 1948.

⁸ SJANBN, fond *Banca „Aurora” Năsăud*, dosarul A/294, fila 22;

⁹ Corespondența se păstrează la SJANBN, în fondul *Banca „Aurora” Năsăud*, dosarele A/294 și depuneri 12–18;

Este important să reținem că monografia societății bancare „*Aurora*”, nu este prima lucrare scrisă de Nicolae Drăganu cu referire la un capitol însemnat din istoria Năsăudului. Anterior, în anul 1913, Drăganu a publicat împreună cu Virgil Șotropa o monografie a școlilor năsădene, apărută cu ocazia jubileului de 50 de ani ai Gimnaziului din Năsăud¹⁰. Comparativ cu alte localități transilvănene, în primele decenii ale secolului XX, Năsăudul era, așadar, privilegiat. Avea o monografie a școlilor încă de dinainte de Primul Război Mondial, iar din perioada interbelică, două monografii: a Societății bancare „*Aurora*” și a orașului¹¹.

Ca structură a studiului, după partea introductivă, urmează un scurt capitol dedicat reconstituirii traseului profesional al lui Nicolae Drăganu după anul 1919, când părăsește Năsăudul și se mută la Cluj pentru a fi profesor la universitate. În continuare, vom creiona contextul profesional și personal în care s-a aflat Nicolae Drăganu în perioada în care s-a documentat pentru redactarea monografiei dedicată Societății de împrumut și păstrare „*Aurora*” din Năsăud, iar în ultima parte vom interpreta conținutul corespondenței dintre Nicolae Drăganu și Leon Bancu. Studiul este completat cu considerațiile de final și cu Anexa în cuprinsul căreia publicăm integral corespondența celor doi năsăudeni, unul revenit de la Cluj la Năsăud (Leon Bancu) și altul mutat definitiv de la Năsăud la Cluj (Nicolae Drăganu).

Reconfigurarea carierei lui Nicolae Drăganu: de la profesor de gimnaziu la cadru didactic universitar

Reputat filolog, istoric literar și profesor al universității clujene, Nicolae Drăganu s-a remarcat de-a lungul carierei prin contribuții în filologie, istorie literară și onomastică, publicând un număr însemnat

¹⁰ Virgil Șotropa, N. Drăganu, *Istoria școalelor năsădene scrisă cu prilejul jubileului de 50 de ani de existență (1863–1913) a gimnaziului fundațional din Năsăud. Cu 17 ilustrațiuni*, Tipografia cu motor G. Matheiu, Bistrița, 1913;

¹¹ V. Șotropa, Al. Ciplea, *Năsăudul*, Editura Cultura Națională, 1924;

de cărți, studii și articole. Iată cum îl descria Sextil Pușcariu în memoriile sale: „*Nicolae Drăganu, entuziastul cercetător al limbii vechilor texte, scrupulosul descoperitor de amănunte, iubitorul chestiunilor sintactice și specialistul în materie de filologie ungurească. În același timp, învățatul neobosit, plin de idei nouă și de etimologii surprinzătoare*”¹².

Personalitatea și opera științifică a eminentului lingvist sunt bine cunoscute, motiv pentru care nu vom insista asupra acestora¹³. În rândurile următoare vom încerca să prezentăm, sintetic, doar modul în care a reușit un profesor debutant de la Gimnaziul din Năsăud să devină una dintre cele mai importante personalități ale mediului universitar clujean de după 1919 și unul dintre cei mai activi reprezentanți ai școlii filologice clujene¹⁴.

După ce a studiat la Năsăud și Budapesta, Drăganu revine la Gimnaziul din Năsăud în 1906, pentru a ocupa catedra de limba română

¹² Sextil Pușcariu, *Memorii*, Editura Minerva, București, 1978, p. 537;

¹³ Pentru mai multe informații pot fi consultate, printre altele: Romulus Todoran, *Nicolae Drăganu*, în „Transilvania”, Sibiu, an 73, decembrie, nr. 12, 1942, pp. 973–974; Teodor Tanco, *Virtus Romana Rediviva; Însemnări și portrete*, vol. I, Bistrița, 1973, pp. 230–232; Mircea Zdrenghea, *Nicolae Drăganu – omul și profesorul*, în „Cercetări de lingvistică”, an XXIX, 2, iulie-decembrie 1984, pp. 112–115; Dumitru Protase, *Nicolae Drăganu*, în „Studii și cercetări etnoculturale”, vol. II (Spiritualitatea năsăudeană: academicienii), ediție revăzută, Bistrița, 2001, pp. 59–65; Mircea Popa, *Figuri universitare clujene*, Editura Grinta, Cluj-Napoca, 2008, pp. 49–52; Dorina N. Rusu, *Dicționarul Membrilor Academiei Române 1866–2010*, ediția a IV-a revăzută și adăugită, Editura Enciclopedică, București, 2010, pp. 331–332; Ioan Seni (coordonator), *Dicționarul culturii și civilizației populare al județului Bistrița-Năsăud*, vol. I: *Țara Năsăudului*, ed. II revăzută și adăugită, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2010, pp. 140–142; Mihai Teodor Nicoară, *Rectorii Universității din Cluj (1919–2013)*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2013, pp. 59–61; Mihai Teodor Nicoară, *Dicționarul universitarilor clujeni (1919–1947)*, vol. I, Editura Accent, Cluj-Napoca, 2016, pp. 72–74; Claudia Septimia Sabău, *Nicolae Drăganu – un grănicer năsăudean în slujba Universității românești din Cluj*, în Cecilia Cârja (coordonator), *Universitatea românească din Cluj la Centenar*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2020, pp. 99–108;

¹⁴ Ioana Bican (autor), Corin Braga (coordonator), *Școlile clujene de filologie*, în vol. Daniel David (coordonator), *Tradiție și excelență. Școlile academice/de știință la Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca*, Editura Presa Universitară Clujeană, 2019, pp. 202–203;

și limbi clasice. Va fi profesor suplinitor („*supleant*”) până în anul 1908 și ulterior profesor „*ordinar*” (definitiv), până în anul 1919¹⁵.

Nicolae Drăganu și-a câștigat repede locul binemeritat în rândul intelectualilor din localitate unde și-a întemeiat o frumoasă familie prin căsătoria cu Olimpia Moisil, în vara anului 1908¹⁶. Pe lângă activitatea didactică, a început să scrie și să publice studii consacrate istoriei limbii române vechi. În plus, din dorința de a ajunge în mediul universitar și încurajat de sfaturile oferite de Sextil Pușcariu, din septembrie 1917 ocupă la Facultatea de Litere a Universității „*Ferenc József*” din Cluj și postul de docent (conferențiar) pentru istoria limbii și a literaturii române din secolele XVI–XVII¹⁷.

Cei doi lingviști se cunoșteau, „*din corespondență*”, încă din anul 1907, când Sextil Pușcariu i-a adresat lui Nicolae Drăganu rugămintea de a-i trimite teza de doctorat „*greu de găsit în librării*”. Cei doi au avut un schimb epistolar constant pe parcursul anilor următori, Pușcariu încurajându-l pe profesorul năsăudean în munca sa de cercetare și editare a textelor vechi¹⁸. În vara anului 1913 cei doi s-au și întâlnit. Pușcariu, pregătit de vacanța pe care urma să o petreacă în Ardeal, își reconfigurează traseul „*pe la Cârlibaba și Rodna*” ca să îl cunoască „*personal pe harnicul și dotatul profesor năsăudean*”¹⁹. Relația apropiată pe care au avut-o cei doi lingviști este demonstrată și de mențiunea pe care o face Pușcariu referitor la ezitarea lui Nicolae Drăganu de a se abilita la universitatea maghiară din Cluj. În cuprinsul unei epistole, profesorul năsăudean i-a cerut sfatul dacă să facă sau nu pasul respectiv,

¹⁵ SJANBN, fond *Liceul „George Coșbuc” – Năsăud*, dosar 23/1908–1919, filele 7–8;

¹⁶ SJANBN, *Colecția registrelor parohiale de stare civilă*, registrul 782, fila 55; Conform sursei citate, căsătoria dintre Nicolae Drăganu (24 de ani) și Olimpia Moisil (18 ani) s-a încheiat în data de 26 iulie 1908, nași de cununie fiind dr. Victor Onișor și soția;

¹⁷ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Cluj (în continuare SJANCJ), fond *Universitatea „Regele Ferdinand”*. *Dosare cadre universitare*, dosar 55 (Drăganu Nicolae), fila 1;

¹⁸ Sextil Pușcariu, *Nicolae Drăganu (18.II.1884 – 17.XII.1939)*, (în continuare *Nicolae Drăganu...*), în „*Dacoromania*”, vol. X, 1941, p. 5;

¹⁹ *Ibidem*, p. 3;

scriindu-i că nu îi era teamă că, prin decizia de abilitare, se va transforma într-un „*Român rău*”, ci că nu ar vrea să creadă conaționalii despre el că a pășit „*pe calea unui Moldovan Gergely sau Siegescu și Alexics*”. Sfatul lui Pușcariu a fost să ceară abilitarea, argumentând că știa din proprie experiență, ca docent la Universitatea din Viena, „*ce mult bine poate face un profesor la o universitate străină studenților români*”²⁰.

Pentru că a ascultat îndemnul lui Sextil Pușcariu și a susținut examenul de abilitare, gestul său a fost hotărâtor pentru cariera viitoare. Pușcariu ne spune că tocmai datorită faptului că anul 1918 „*l-a găsit ca docent la Universitatea din Cluj*” i-a asigurat „*rolul precumpănitor pe care l-a avut la luarea, în anul 1919, a Universității din Cluj, în stăpânire românească*”²¹.

După cum este bine cunoscut, Nicolae Drăganu a fost implicat direct în procesul de preluare a Universității maghiare din Cluj și ulterior de reorganizare a instituției²². De altfel, activitatea sa în legătură cu românizarea Universității din Cluj este mai veche decât data preluării efective a acesteia. La Congresul profesorilor secundari desfășurat între 6–19 ianuarie 1919, în Sibiu, Nicolae Drăganu a fost cel care a întocmit un referat amănunțit în legătură cu modalitățile de organizare ale unei

²⁰ *Ibidem*, p. 5;

²¹ *Ibidem*, p. 5;

²² Pentru mai multe detalii despre rolul jucat de Nicolae Drăganu în procesul de preluare și organizare a universității din Cluj a se vedea, Claudia Septimia Sabău, *op. cit.*. Vezi și Ana-Maria Stan, (studiu introductiv), *De la strădaniile întemeierii la consacrarea instituțională. Facultatea de Litere și Filosofie în perioada interbelică (1919–1939)*, în vol. Ana-Maria Stan (coordonator), *Universitatea din Cluj în perioada interbelică. Vol. III. Facultatea de Litere și Filosofie*, (în continuare: *Universitatea din Cluj în perioada interbelică*), editori serie Ioan-Aurel Pop, Simion Simon, Ioan Bolovan, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2019, pp. 14–15; Ana-Maria Stan (studiu introductiv), *Ținuturile Năsăudului și Bistriței – parteneri privilegiați ai Universității românești din Cluj*, în vol. Adrian Onofreiu, Claudia Septimia Sabău, Ana-Maria Stan, Cornelia Vlașin (editori), *Intellectualii din județul Bistrița-Năsăud și Universitatea din Cluj (1919–1940). Restituiri documentare*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2021.

universități românești în Transilvania, discutându-se inclusiv preluarea și naționalizarea celei de la Cluj²³.

După congres, prin decizia Consiliului Dirigent, Nicolae Drăganu a fost numit comisar ministerial „pe lângă directoratul suprem” al învățământului secundar din Cluj²⁴. Din acest motiv, în 8 martie 1919, a solicitat suplinirea sa în anul școlar respectiv, atât la catedră, cât și în calitate de director „substitut” al Gimnaziului din Năsăud²⁵.

La momentul preluării Universității, în 12 mai 1919, a fost membru al comisiei care a participat la preluarea Rectoratului, fiind numit, ulterior, conducător provizoriu al acestuia²⁶. În data de 9 august 1919, a fost desemnat membru în „Comisiunea pentru Universitatea din Cluj”, iar în 1 septembrie 1919 a fost numit Prorector având însărcinarea ca împreună cu prodecanii nou numiți: G. Bogdan-Duică (Literă), C. Negrea (Drept), Al. Borza (Științe) și I. Hațieganu (Medicină) să pregătească cele necesare pentru începerea anului școlar. A rămas în această calitate până la constituirea noului senat universitar în cursul lunii octombrie 1919, când rector al Universității devine Sextil Pușcariu, iar acesta devine prorector²⁷.

²³ Vasile Pușcaș, *Universitate. Societate. Modernizare. Organizarea și activitatea științifică a Universității din Cluj (1919–1940)*, ediția a II-a, revizuită și adăugită, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2003, pp. 134–137; Marcela Sălăgean, *Un nou început. 1919–1939, două decenii de Universitate românească la Cluj*, în Ioan-Aurel Pop, Simion Simon, Ioan Bolovan (editori), *Universitatea din Cluj în perioada interbelică*, vol. I, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2019, pp. 22–23;

²⁴ Adrian Onofreiu, Claudia Septimia Sabău, Ana-Maria Stan, Cornelia Vlașin (editori), *Intelctuali din județul Bistrița-Năsăud și Universitatea din Cluj (1919–1940). Restituiri documentare*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2021, p. 99;

²⁵ SJANBN, fond Liceul „George Coșbuc” Năsăud, dosar 18/1918–1919, filele 1–2; fond *Administrația fondurilor grănicerești năsăudene*, reg. inv. 94 (Procese verbale de ședință ale comisiei administrative), fila 13;

²⁶ *Raportul rectorului Sextil Pușcariu despre activitatea universității din Cluj de la înființarea ei, citit cu ocazia ședinței inaugurale din 10 octombrie 1920*, în „Anuarul Universității din Cluj”, an I, 1919–1920, Cluj, 1921, pp. 1–7;

²⁷ Nicolae Drăganu, *În jurul „preluării” Universității din Cluj – pro domo –*, partea a II-a, în „Națiunea”, an IV, nr. 248, sâmbătă 15 noiembrie 1930, pp. 1–2;

Tot în anul 1919, a fost numit și profesor titular²⁸ la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității românești din Cluj, la catedra de Limba și Literatură Română II, unde a ținut cursul (împreună cu seminare) de „*Istoria literaturii române vechi*”, structurat să se desfășoare pe parcursul a trei ani. În cel de-al patrulea an din ciclul de învățământ universitar, predă cursul de „*Sintaxa limbii române*”²⁹. A ocupat acest post neîntrerupt până la decesul său survenit în 17 decembrie 1939. De asemenea, a fost cooptat și în colectivul *Muzeului Limbii Române*, înființat de Sextil Pușcariu³⁰, implicându-se activ în elaborarea *Dicționarului limbii române*. În contextul în care traseul său profesional s-a redirecționat spre învățământul superior, încă din luna septembrie a anului 1919, Drăganu a renunțat definitiv la postul de profesor la gimnaziul din Năsăud.

Între anii 1919–1939 lingvistul năsăudean a ocupat cele mai înalte funcții de conducere, atât în cadrul Facultății de Litere (decan între anii 1923–1924 și ulterior, între 1932–1937), cât și în cadrul Universității clujene (prorector între 1919–1920 și rector între 1931–1932)³¹. În anul 1923 a fost ales membru corespondent, iar în 1939 membru titular al Academiei Române.

²⁸ A fost numit profesor titular în octombrie 1919 și confirmat prin Decretul Regal nr. 241, publicat în „Monitorul Oficial”, nr. 222 din data de 29 ianuarie 1920. Vezi, SJANCJ, fond *Universitatea „Regele Ferdinand”*. *Dosare cadre universitare*, dosar 55 (Drăganu Nicolae), fila 1 și fila 3;

²⁹ Dragoș Bucur, *Activitatea didactică și științifică la secția de Filologie a Facultății de Litere și Filosofie de la Cluj între 1919–1939*, în vol. Ana-Maria Stan (coordonator), *Universitatea din Cluj în perioada interbelică*, p. 55;

³⁰ Muzeul Limbii Române a fost înființat în anul 1919 pe lângă Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Cluj. A fost condus de Sextil Pușcariu până în anul 1940. Vezi, Ion Breazu, *Universitatea românească „Regele Ferdinand I” din Cluj*, ediție îngrijită și studiu introductiv de Vasile Pușcaș, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2019, p. 103;

³¹ *Nicolae Drăganu (1884–1939)*, în vol. Vasile Pușcaș, Șerban Turcuș, Veronica Turcuș (coordonatori), *Leadership academic clujean (1919–2019)*, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2019, p. 86;

Contextul profesional și personal în perioada documentării monografiei

Deși din punct de vedere profesional în anul 1919 se desparte de Gimnaziul din Năsăud și se mută în centrul universitar Cluj, în preocupările sale științifice Țara Năsăudului se va regăsi constant, asemenea unui cordon ombilical prin care a fost legat de pământurile copilăriei și tinereții. Nu numai că a cercetat și a scris despre Năsăud și năsăudeni³², dar a și păstrat o legătură vie, intensă, cu rudele și colegii rămași în urmă, corespondând constant cu aceștia. În plus, a ales mereu să își petreacă vacanțele școlare în Năsăud, căci an de an „rădăcinile vieții sale îl aduceau în aceste încântătoare regiuni, de patriarhală cuviință”³³.

În cuprinsul unei scrisori adresate directorului liceului din Năsăud, datată 4 iunie 1939, Nicolae Drăganu evoca nostalgic perioada petrecută în opidul de pe Someș: „Am petrecut la Năsăud 22 de ani din viață, fără îndoială cei mai frumoși. Am fost 8 ani elev al liceului, 13 profesor al lui ($1^{1/2}$ „director substituit”), iar 4 ani bursier al Fondurilor la Universitate (ca membru al Colegiului Baron Eötvös din Budapesta). Astfel pot spune că Năsăudului îi datoresc, direct ori indirect, toată pregătirea pentru viață”³⁴.

În primii ani după mutarea la Cluj (1919–1920), Nicolae Drăganu a locuit cu întreaga familie în fostul cămin studentesc „Avram Iancu”, denumit și „Mensa”³⁵ (în prezent în clădire funcționează Facultatea de Drept din cadrul Universității Babeș-Bolyai). Au fost ani dificili pentru

³² O mențiune aparte merită studiul lui Nicolae Drăganu despre tinerețea și primele poezii ale lui George Coșbuc (*Coșbuc, poetul liceului grănițeresc din Năsăud*) publicat în anul 1921 în revista „Transilvania”, an LII, octombrie–decembrie 1921, nr. 9–12, pp. 837–860;

³³ Ion Agârbiceanu, *Nicolae Drăganu*, în „Transilvania. Buletin de tehnică a culturii”, nr. 1–2, an 71, Sibiu, ianuarie–aprilie, 1940, p. 8;

³⁴ Adrian Onofreiu, Florin Vlașin, 1938 – *Jubileul Liceului Grănițeresc „George Coșbuc” din Năsăud*, în „Arhiva Someșană”, seria III, nr. 2/2003, pp. 80–81;

³⁵ Ioan Ciupea, Virgiliu Țărău, *Liberali clujeni. Destine în Marea Istorie*, vol. II. *Medalioane*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2007, p. 123;

fostul profesor năsăudean, atât din punct de vedere profesional, cât și personal.

Facultatea de Litere și Filosofie era la început de drum fiind, așa cum afirmă cercetătoarea Ana-Maria Stan, „*sub semnul definirii unei identități instituționale, atât din punctul de vedere al corpului didactic, cât și al studenților*”³⁶. În perioada în care a lucrat pentru documentarea și finalizarea monografiei Societății de împrumut și păstrare „*Aurora*”, programul său zilnic era foarte aglomerat. Pe lângă obligațiile de la catedră, în cursul anului 1919 a fost numit și Director al cursurilor pentru pregătirea profesorilor secundari (rămâne în această funcție până în anul 1924) și președinte al „*Comisiunii*” pentru examinarea candidaților de profesori³⁷. În anul universitar 1923–1924, a fost ales și președinte al Comisiei Căminelor studențești³⁸.

A fost o perioadă complicată și din punct de vedere financiar pentru familia Drăganu în condițiile relocării la Cluj, cu trei copii de vârste școlare³⁹, salariul său fiind unica sursă de venit a familiei. În anul 1919, dar și după, cuantumul salariilor universitare, considerat insuficient, a fost un subiect intens dezbătut în consiliile facultăților. De exemplu, din Procesul verbal al ședinței Consiliului de la Facultatea de Litere și Filosofie în 7 decembrie 1919, aflăm că profesorul Florian Ștefănescu-Goangă a propus inițierea unei acțiuni comune a profesorilor de la toate facultățile pentru a solicita Consiliului Dirigent acordarea unui adaus la sporul de scumpete, „*proporțional cu prețurile târgului din Cluj*”. La data respectivă sporul era de 400 de lei lunar, iar Ștefănescu-Goangă propunea mărirea acestuia la „*cel puțin*” 1.000 de lei⁴⁰. Din Procesul verbal al ședinței următoare, desfășurată în 11 decembrie 1919,

³⁶ Ana-Maria Stan, (studiu introductiv), *De la strădaniile...*, în vol. Ana-Maria Stan (coordonator), *Universitatea din Cluj în perioada interbelică*, p. 20;

³⁷ „Anuarul Universității din Cluj pe anul școlar 1921–1922”, Cluj, 1923, p. 182;

³⁸ „Anuarul Universității din Cluj. Anul școlar 1922/23”, Cluj, 1924, p. 112;

³⁹ „Anuarul Universității din Cluj pe anul școlar 1923/24”, Cluj, 1925, p. 124;

³⁹ SJANCJ, fond *Universitatea „Regele Ferdinand”*. *Dosare cadre universitare*, dosar 55 (Drăganu Nicolae), fila 24;

⁴⁰ SJANCJ, fond *Universitatea Regele „Ferdinand I”*, dosar 57 (12), fila 18 verso;

constatăm că situația era și mai gravă, în condițiile neachitării salariilor profesorilor la aceea dată, fiind tras un semnal de alarmă pentru „situația critică” în care se găseau aceștia⁴¹.

La cele de mai sus se adaugă și problemele de sănătate ale lui Nicolae Drăganu. Între 1 noiembrie 1919–1 ianuarie 1920 a lipsit de la catedră fiind în concediu medical, boala menționată în „*Fișa personală*” fiind „*catar la vârful pulmonar drept*”⁴². În 4 februarie 1921, profesorul Drăganu solicita aprobarea unui nou concediu de o lună, tot pe motive medicale⁴³. Diagnosticul menționat în „*Fișa personală*” era „*indurația vârfurilor pulmonare*”⁴⁴. Problemele medicale continuă și în anii următori, în cursul anului 1924 suferind o intervenție chirurgicală pentru apendicită.

Referiri la aspectele menționate mai sus apar, pe alocuri, în corespondența lui Nicolae Drăganu cu intelectualii năsăudeni⁴⁵ Iulian Marțian, Virgil Șotropa și mai ales cu Iuliu Moisil, cu care era și înrudit (era unchiul soției sale). De exemplu, în cuprinsul unei scrisori adresate lui Iulian Marțian, în 2 mai 1922, invocă „*provocările*” redactării unei lucrări în contextul unui program aglomerat și a lipsurilor de natură financiară. „*O lucrare făcută serios înaintea încet – scria Drăganu – și cere mult timp, mai ales când ești ocupat și în altă direcție, ca pregătirea cursurilor, colaborarea la Dicționarul Academiei etc.*”. Continuă afirmând că cercetarea presupunea în afară de timp și bani de cheltuit și la data redactării epistolei, nu avea „*nici una, nici alta*”⁴⁶.

⁴¹ *Ibidem*, fila 20 verso;

⁴² SJANCI, fond *Universitatea „Regele Ferdinand”*. *Dosare cadre universitare*, dosar 55 (Drăganu Nicolae), fila 25 verso și fila 46;

⁴³ *Ibidem*, fila 87;

⁴⁴ *Ibidem*, fila 46;

⁴⁵ Pentru schimbul epistolar dintre Nicolae Drăganu și intelectualii năsăudeni: Iulian Marțian, Virgil Șotropa și Iuliu Moisil a se vedea, Adrian Onofreiu, Claudia Septimia Sabău, Ana-Maria Stan, Cornelia Vlașin (editori), *op. cit.*, pp. 255–260, 304–316, 330–351;

⁴⁶ *Ibidem*, pp. 256–257;

Pe lângă obligațiile presupuse de pregătirea cursurilor și a seminarelor de la catedră⁴⁷, de activitatea desfășurată la Muzeul Limbii Române, programul lui Nicolae Drăganu se supraîncarcă după ce în anul 1923 este ales, pentru un an, decan al Facultății de Litere și Filosofie⁴⁸, iar în 1924 prodecan al aceleiași facultăți⁴⁹. Într-o scrisoare din 28 decembrie 1923, adresată lui Virgil Șotropa, se plângea că nu a reușit să finalizeze un studiu decât parțial, deoarece de când a fost ales decan, timpul i „*se ducea*”, în mare măsură pentru rezolvarea problemelor administrative⁵⁰.

Citind paginile scrisorilor sale, este evident că pe măsură ce anii au trecut, iar sarcinile profesionale au fost tot mai multe și mai variate, călătoriile sale spre Năsăud se răresc. Când au loc, par să fie determinate de evenimente programate, de probleme de sănătate (cure de aer și apă la Sângerorș Băi) sau de ședințe ale băncii „*Aurora*”. „*Împrejurările nu m-au lăsat să mă duc de plăcere până la Năsăud. Când mi se va da prilej, voi veni*”, scria cu amărăciune Nicolae Drăganu în cuprinsul unei scurte epistole adresate lui Virgil Șotropa, în 2 octombrie 1925⁵¹.

⁴⁷ De exemplu, în anul universitar 1921/1922 a predat cursul de „Sintaxa limbii române” (2 ore pe săptămână); „Influența ungurească asupra limbii și literaturii române” (1 oră pe săptămână) și seminarul de „Exerciții de toponimie”, împreună cu Sextil Pușcariu, (2 ore pe săptămână); Vezi, „Anuarul Universității din Cluj pe anul școlar 1921–1922”, Cluj, 1923, p. 29;

⁴⁸ Conform „Procesului Verbal al ședinței a XIII-a extraordinară a Consiliului Facultății de Filosofie și Litere ținută în ziua de 16 mai 1923, în sala de ședințe a Facultății”, Nicolae Drăganu a fost ales decan cu 15 din 16 voturi. Vezi, SJANCJ, fond *Universitatea Regele „Ferdinand I”*, dosar 57 (12), fila 201;

⁴⁹ SJANCJ, fond *Universitatea „Regele Ferdinand”*; *Dosare cadre universitare*, dosar 55 (Drăganu Nicolae), fila 43 verso;

⁵⁰ Adrian Onofreiu, Claudia Septimia Sabău, Ana-Maria Stan, Cornelia Vlașin (editori), *op. cit.*, pp. 304–305;

⁵¹ *Ibidem*, p. 312;

Correspondența dintre Nicolae Drăganu și Leon Bancu (1919–1933)

Dacă încercăm să realizăm o analiză succintă a categoriilor de studii și lucrări redactate de Nicolae Drăganu de-a lungul carierei, constatăm că sunt patru direcții prioritare spre care și-a concentrat atenția. Cea mai importantă categorie este cea referitoare la istoria literaturii române vechi. Urmează lucrările axate pe toponimie și onomastică, apoi cele de sintaxă. O ultimă categorie este cea referitoare la trecutul cultural și economic/bancar al grănicerilor năsăudeni.

Monografia Societății de împrumut și păstrare „Aurora” din Năsăud (1873–1923) se înscrie în ultima categorie de lucrări semnate de Nicolae Drăganu. Aceasta a fost și este în continuare o lucrare de referință atât pentru contemporanii autorului⁵², cât și pentru cercetătorii din zilele noastre, fiind citată în toate studiile care abordează subiecte referitoare la istoria sistemului de credit din zona năsăudeană⁵³.

„*Scrupulozitatea de a urmări totul și de a da o bibliografie completă era una din caracteristicile acestui neobosit și conștiincios cercetător*”⁵⁴, scria Sextil Pușcariu despre Nicolae Drăganu la scurtă vreme după trecerea sa în neființă. Correspondența dintre Nicolae Drăganu și Leon Bancu confirmă aserțiunea primului rector al Universității românești din Cluj. Modul de adresare al celor doi autori („*iubite Leone/Nicolae*”, „*frate Leone/Nicolae*”) denotă relația de prietenie apropiată existentă între corespondenți. Din conținutul epistolelor aflăm că, în iulie 1923, Drăganu lucra intens la documentarea istoricului Societății bancare „Aurora”, amintindu-i lui Leon Bancu, în paginile unei scurte scrisori,

⁵² Iuliu Moisiș, *Două vechi bănci: „Reuniunea de credit, anticipațiuni și păstrare” și „Societatea de împrumut și păstrare „Aurora” din Năsăud*”, în „Arhiva Someșană”, nr. 18, 1936, pp. 452–459;

⁵³ Virgil Mureșan, *Modernitate și arhaism în lumea năsăudeană în secolul al XIX-lea și începutul secolului XX*, în „Revista Bistriței”, XVIII/2014, pp. 357–360; Vasile Dobrescu, Adrian Onofreiu, *Din istoricul instituțiilor de credit din județul Bistrița-Năsăud (1873–1940)*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2018;

⁵⁴ Sextil Pușcariu, *Nicolae Drăganu...*, p. 4;

despre trei cărți cu subiecte de istorie bancară și despre bilanțurile tipărite pe care le-a împrumutat de la Năsăud. Își lua angajamentul să le restituie „*deodată cu terminarea lucrării*”⁵⁵. La începutul anului 1924 îi solicita lui Bancu lămuriri și clarificări în legătură cu diverse informații care urmau să fie tipărite în monografie. La finalul lunii martie a anului 1924 îi scria directorului de bancă din Năsăud că până în acel moment „*lucrurile au mers destul de bine*”, deși a avut o perioadă în care a fost foarte ocupat, deoarece l-a suplinat pe rectorul plecat la București⁵⁶.

În prima parte a lunii aprilie, conceperea lucrării era aproape finalizată. Discuțiile din corespondența celor doi năsăudeni de pe parcursul lunii menționate s-au axat, printre altele, pe subiecte referitoare la alegerea unei fotografii a clădirii institutului bancar pentru copertă, pe clarificarea ultimelor nelămuriri din manuscris, pe costurile implicate de tipărire etc. Cartea trebuia să fie gata până în data de 18 mai 1924, când era programată la Năsăud adunarea generală jubiliară⁵⁷. „*Nădăjduiesc să iasă lucru frumos, dar costă parale, căci tiparul acum e foarte scump*”, îi scrie Drăganu, directorului Bancu, în 9 aprilie 1924⁵⁸. Bancu îl anunța pe Drăganu la începutul lunii mai că la Năsăud se lucrează cu „*spor la vopsitul edificiului pe dinafară și înlăuntru*” și îl ruga să îi trimită un exemplar din Monografie, chiar nefinalizat încă⁵⁹. Drăganu îi trimite câteva exemplare și îl liniștește transmițându-i că „*lucrarea va fi gata la timp*”⁶⁰. Din răspunsul lui Leon Bancu remarcăm aprecierea acestuia la adresa monografiei scrise de Nicolae Drăganu: „*Va fi o lucrare mai frumoasă și mai prețioasă decât ne așteptam, care și ca exterior, va putea mulțumi pe toți, cu hârtia fină, tiparul frumos și aranjarea atât de sistematică a materialului*”⁶¹.

⁵⁵ SJANBN, fond Banca „Aurora” Năsăud, dosar A/294, fila 2;

⁵⁶ *Ibidem*, fila 9;

⁵⁷ *Ibidem*, fila 5;

⁵⁸ *Ibidem*, filele 10–11;

⁵⁹ *Ibidem*, fila 16;

⁶⁰ *Ibidem*, fila 16;

⁶¹ *Ibidem*, fila 17;

Din epistola expedită de Nicolae Drăganu, în 8 iunie 1924, aflăm că profesorul năsăudean a ajuns la Năsăud cu prilejul adunării jubiliare. Pe lângă o serie de referiri la acțiunile, dar și la datoriile pe care familia Drăganu le avea la societatea bancară năsăudeană, informațiile cele mai interesante au legătură cu discuția în jurul „*onorariului*” care urmează să îi fie achitat lui Drăganu de „*Aurora*” pentru realizarea monografiei. Cu suma ce urma să îi fie acordată își propunea să își achite datoria de la bancă și să achiziționeze noi acțiuni: „*Vă rog să binevoiți a hotări suma care mi-o votați ca onorar pentru Monografie. Aș dori să-mi aranjez chestiunea datoriei ce o am la voi și să văd cum mi-aș putea plăti noile acțiuni. Din leafă nu mi-e cu putință și n-aș renunța la ele. În privința sumei pe care ar fi să mi-o dați, Vă rog să Vă informați de unde veți găsi de bine cum se plătesc astfel de lucruri*”⁶². Suma votată de Consiliul de Administrație al „*Aurorei*” a fost de 25.000 de lei⁶³, Leon Bancu explicându-i lui Drăganu, în cuprinsul unei scrisori, că această suma a fost votată deoarece s-a ținut cont de „*bunăvoința*” și de „*dragostea*” cu care a lucrat la monografie. Și, foarte important, din dorința de a-l ajuta „*la aranjarea datoriei și acțiunilor*”, Bancu a propus și Consiliul a votat în unanimitate suma menționată. Conform calculelor amănunțite transmise de directorul de bancă, banii urmau să îl ajute pe Nicolae Drăganu să-și lichideze datoriile și să achiziționeze noi acțiuni⁶⁴.

În 14 iunie 1924, Nicolae Drăganu îi mulțumește directorului pentru onorariu și îl anunță despre publicarea unui articol de popularizare a istoricului institutului bancar în „*Cosânzeana*”⁶⁵, revistă care avea în jur de 1.500 de abonați, subliniind că astfel „*va lua act de jubileul vostru destulă lume, mai ales în Ardeal*”⁶⁶.

⁶² *Ibidem*, filele 19–20;

⁶³ *Ibidem*, fila 21;

⁶⁴ *Ibidem*, fila 22;

⁶⁵ Nicolae Drăganu, *Jubileul unei bănci ardelenice – 50 de ani de la înființarea băncii „Aurora” din Năsăud*, în „*Cosânzeana*”, anul VIII, nr. 11, 10 iunie 1924, pp. 127–128;

⁶⁶ SJANBN, fond Banca „Aurora” Năsăud, dosar A/294, fila 23;

Correspondența dintre Nicolae Drăganu și Leon Bancu continuă și după anul 1924, în condițiile în care, începând din martie 1925, Drăganu redevine membru în Consiliul de Administrație al instituției de credit năsăudene. Până în acest moment am identificat în arhivă numai trei scrisori ulterioare anului menționat. Sunt două epistole din anul 1932 și una din 1933. Conținutul acestora reflectă prioritar situația financiară grea a băncii, în condițiile crizei financiare din deceniul patru al secolului XX.

Considerații finale

De-a lungul vieții sale „*trudită*”, așa cum o caracteriza medicul Teofil Tanco⁶⁷, Nicolae Drăganu a studiat cu acribie toponimia, sintaxa, filologia, antroponimia și istoria literaturii române vechi. Acestor preocupări li s-au adăugat cele referitoare la istoria plaiurilor natale, foste grănicerești, materializate în studii și lucrări valoroase asemenea monografiei *Societății de împrumut și păstrare „Aurora” din Năsăud*. Publicată cu prilejul jubileului de 50 de ani al instituției financiare menționate, din filele corespondenței circulate între Nicolae Drăganu și Leon Bancu constatăm că elaborarea acesteia a fost reciproc avantajoasă pentru părțile implicate. Societatea bancară „*Aurora*” a obținut o istorie a primilor 50 de ani de funcționare foarte bine documentată, semnată de o mare personalitate, cu origini năsăudene, în ascensiune în mediul academic clujean. Nicolae Drăganu a obținut în schimb un onorariu generos care i-a permis să își achite datoria și să își consolideze poziția de acționar la aceeași bancă. În lipsa unui termen de comparație cu onorariul achitat în epocă pentru o lucrare similară, suma de 25.000 de lei acordată de Consiliul de Administrație al Societății bancare „*Aurora*” pe baza unor calcule raportate la nivelul datoriilor lui Drăganu față de bancă, lasă loc de posibile interpretări cu privire la obiectivitatea criteriilor care au stat la baza stabilirii

⁶⁷ SJANBN, fond *Banca „Aurora” Năsăud*, dosar A/553, fila 76;

sumei. Aici trebuie avut în vedere și relația apropiată dintre Drăganu și Bancu, directorul băncii, precum și faptul că suma a fost decisă și propusă de director și aprobată în unanimitate de Consiliu. Cu toate acestea, indiferent dacă în stabilirea onorariului a existat sau nu o anumită doză de subiectivism, lucrarea rămâne una foarte bine documentată, de o mare valoare științifică fiind în continuare, după aproape 100 de ani de la publicare, un reper pentru cercetătorii interesați de istoria bancară din spațiul năsăudean.

ANEXĂ*

CORRESPONDENȚA DINTRE NICOLAE DRĂGANU ȘI LEON BANCU (1919–1933)

1

1919, februarie 13, Cluj

Frate Leone,

Te rog, dacă ești bun, să dai ordin să mi se facă ceea ce am cerut astă-vară până la sfârșitul lunii acesteia.

Sper că până atunci voi termina ce pot să fac aici și voi veni la Năsăud pentru vreo două-trei zile, ca să aranjăm lucrul definitiv. Până atunci, te rog să primești din partea mea cele mai călduroase salutări.

Cluj, 13 februarie 1919,

Al tău devotat, N[icolae] Drăganu.

Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud, fond *Banca „Aurora” Năsăud*, dosar A/294, fila 3;

2

1923, iulie 28, Cluj

Am primit trei cărți de la inst[itutul] „Aurora”. Nu le mai știu titlul exact (ist[oria] băncilor ardelen, a unei bănci săsești din Bistrița și a „Ardealului”). Asemenea, am primit bilanțurile câte s-au găsit tipărite. Toate le voi restitui deodată cu terminarea lucrării.

Năsăud, 28 iulie 1923,

N[icolae] Drăganu

Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud, fond *Banca „Aurora” Năsăud*, dosar A/294, fila 2;

* Adresez mulțumiri domnului Adrian Onofreiu pentru semnalarea corespondenței și pentru ajutorul oferit în conceperea notelor explicative de subsol din Anexă.

3

1924, martie 29, Cluj

Iubite Leone,

Revizuiind datele aduse, am găsit că e nevoie să-ți cer lămuriri și întregiri.

Astfel, dacă întregesc 1.000 la 5.000 pentru D-na Tanco⁶⁸, întregirea trebuie să o fac la patru poziții, deci și în suma beneficiului net, care se urcă la lei 321.148,64, în loc de lei 320.158,64, cât era.

Te rog, lămurește-mă, dacă nu greșesc cumva, ca suma din istorie să corespundă cu cea din adunarea generală.

Te rog, apoi, să-mi comunici anul nașterii și morții lui Larionesi⁶⁹, pe care nu le am notate.

Cluj, 29 martie 1924,

Cu călduroase salutări, Nicolae

P.S. Zilele trecute am fost foarte ocupat din pricină că Rectorul a plecat la București, iar eu am fost nevoit să-l suplinesc și studenții își cam fac de cap. Totuși, până acum, lucrurile au mers destul de bine.

Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud, fond *Banca „Aurora” Năsăud*, dosar A/294, fila 9 r/v;

4

1924, aprilie 2, Cluj

Iubite Leone,

Mi-ar plăcea să dăm și fotografia localului institutului. Eu am una pe o carte poștală, dar e colorată și din vremea ungurească. Dacă aveți una românească și necolorată, Vă rog să mi-o trimiteți cu întoarcerea poștei. Asemenea, și a localului vechi.

⁶⁸ Soția lui Paul Tanco, director al societății bancare „Aurora” în perioada 1894–1916;

⁶⁹ Director al „tovărășiei” „Aurora” între 1887–1892;

Cluj, 2 aprilie 1924,

Cu salutări cordiale, N[icolae] Drăganu

Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud, fond *Banca „Aurora” Năsăud*, dosar A/294, fila 6;

5

1924, aprilie 4, Năsăud

4 aprilie 1924

Frate Nicolae,

Am primit scrisorile din 29 I[una] t[recută] și 2 I[una] c[urentă] și mă grăbesc a-Ți explica, respectiv, comunica următoarele:

1. O fotografie cu localul vechi al institutului, rămâne ca tipografia din Cluj să indice deasupra, „*localul cel vechi și nou al institutului*”;

2. Copia raportului meu asupra gestiunii anului 1923 și încheierilor de propuneri pentru adunarea generală, de care poate ai trebuință, în special privitor la sporirea capitalului social la 1.000.000. Acest raport s-a citit și aprobat în întregime în ședința plenară a Consiliului de Administrație și a Consiliului de Cenzori ce s-a ținut în 29 martie a.c..

3. Convocarea adunării generale jubiliare pe 18 mai a.c., cu ordinea de zi. Cu considerare, la sărbătoarea națională din 10 mai, care, vezi, s-a mutat cu 8 zile.

4. Larionesi, anul nașterii, 1849, al morții, 1899 (22 XII);

Privitor la întregirea la 6.000, pentru D-na Tanco, cum se constată și din raportul meu, se va schimba numai remunerațiunile funcționarilor la lei 30.523, și se va reduce suma pentru scopuri filantropice, la lei 50.755,64. Din raportul alăturat se vede clar împărțirea beneficiului net, care rămâne de 320.158,64.

Măine, sâmbătă seara, sosește revizorul expert de la „*Solidaritatea*”⁷⁰, în persoana dlui E[mil] Chiffa.

⁷⁰ Asociația băncilor și institutelor de credit din Transilvania, constituită la Sibiu, în adunarea generală a celor 31 de bănci, cu acceptul a încă 37 de instituții de credit, la data de 16 iulie 1907; pe larg la Vasile Dobrescu, *Sistemul de credit românesc*

Cu călduroase salutări, stimător,
4 acluse⁷¹ recomandate;

Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud, fond *Banca „Aurora” Năsăud*, dosar A/294, f. 5;

6

1924, aprilie 9, Cluj

Iubite Leone,

După convorbirea noastră la telefon m-am dus numaidecât la Bornemissa, deoarece nu mai e niciun moment de pierdut. Eu, oricâtă silință mi-am dat, n-am putut să fiu gata mai curând, doar încă am avut noroc că am avut câteva zile, în care am fost cu totul liber.

Am încercat să mai târguiesc cu el, dar mi-a spus că nu mai poate face nicio reducere.

Înainte de Crăciun a fost numai lucrul la o astfel de coală 2.500 lei. Acum s-a scumpit cu 8%. Pe urmă vine hârtia care costă 2 lei coala.

Eu i-am spus de versurile lui Chiffă⁷². El a reflectat că în o pagină de versuri nu sunt mai multe litere decât în 4 rânduri din lucrarea pe care i-o dau spre tipar, iar pe o pagină din aceasta sunt 40 de rânduri.

Având și aprobarea D-voastră am făcut învoiala cu el și el se leagă că mi-o dă gata la timp. Fiind aici, și corecturile se vor face numaidecât. Cu Matheiu⁷³, prin poșta de acum, ar merge foarte greu, chiar dacă ar fi ceva mai ieftin.

din *Transilvania 1872–1918*, Editura Universității „Petru Maior”, Târgu-Mureș, 1999, pp. 173–180;

⁷¹ Anexe;

⁷² Emil Chiffă (5 ianuarie 1882 – 1950), economist, gazetar, poet. Studii la Școala Comercială Superioară la Brașov și la Academia Comercială din Anvers. Stabilite la Bistrița, a fost contabil la nou înființata bancă românească „Coróna” (1903); A publicat volume de poezii și a scris articole în „Revista Bistriței”. Vezi, Teodor Tanco, *Virtus Romana Rediviva. Memoria istoriei*, vol. IV, Bistrița, 1981, pp. 255–258;

⁷³ George Matheiu (6 aprilie 1863 – 27 octombrie 1937), tipograf; Studii la gimnaziul grăniceresc din Năsăud, ulterior ucenic la o tipografie din Bistrița; A înființat propria

Clișeele se vor reduce la aceeași mărime. Pe președinții Consiliului de Administrație și ai Comitetului de Cenzori însă aș lăsa să-i facă ceva mai mari, în mijlocul celorlalți. Dar nu știu cine e președintele acestuia din urmă, în 1923.

Te rog, avizează-mi numaidecât, ca să pot aranja și această chestiune până la începutul săptămânii viitoare, până când mai pot aștepta cu clișeele.

Ar fi bine să găsească Vasilica o fotografie de-a bătrânului de când era bătrân.

A mea a dispărut. A luat-o, probabil, careva din urmași.

Voi încerca să-l conving și pe Tudor⁷⁴ să se fotografieze până atunci, căci cât știu, fotografie n-o să-i poată găsi nici Vasilica.

Nădăjduiesc să iasă lucru frumos, dar costă parale, căci tiparul acum e foarte scump.

Tudor plătește la „*Patria*” pentru un număr din revista lui pe hârtie de gazetă [subliniere în text, n.n.], 6.000 de lei. Și numărul lui nu cuprinde cât două coale de-ale noastre. Adevărat, se tipărește în 2.000 de exemplare, dar de la 100 ex[emplare] încolo, se plătește numai hârtia, iar hârtia de gazetă e relativ ieftină.

Cluj, 9 aprilie 1924,

Cu salutări prietenești, Nicolae

Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud, fond *Banca „Aurora” Năsăud*, dosar A /294, filele 10–11;

tipografie în Bistrița, unde a tipărit presă românească, cărți, calendare, manuale, școlare, reviste, anuare. Vezi, Teodor Tanco, *VRR*, vol. II, pp. 289–291;

⁷⁴ Tudor Moisil (17 aprilie 1883–6 iunie 1974), jurist; Studii la gimnaziul năsăudean și Facultatea de Drept din Cluj; După 1918, s-a stabilit la Cluj, ca avocat al statului; A inițiat apariția „*Revistei de drept public*” și a publicat lucrări de analiză și interpretare juridică. Membru în Consiliul de administrație al institutului bancar „*Aurora*” (supleant între 1914–1917 și activ între 1918–1920); Vezi, Teodor Tanco, *Virtus Romana Rediviva. Memoria prezentului*, vol. V, Bistrița, 1984, pp. 350–355;

1924, aprilie 30, Năsăud

30 aprilie 1924

Iubite Nicolae,

Mulțumindu-Ți pentru cele comunicate, ne bucurăm că lucrul înaintează bine și Te rugăm aranjează cu tipărirea cum afli mai bine, fiind noi așteptați și pregătiți la cheltuielile actuale de tipar chiar și prin cazul că nu se tipăreau și statutele și regulamentul de serviciu, care au mărit cu câteva coale monografia.

Vin să-Ți comunic, că dl. Emil A. Chiffa, revizor expert al „*Solidarității*”, a înaintat Consiliului de Administrație un raport foarte favorabil despre întreaga administrația Societății și bilanțul anului 1923, constatate cu ocazia revizuirii din 6 l.c.

Totodată, la îndemnul lui, am trimis zilele trecute câteva date sumare privitoare la activitatea societății în cursul celor 50 de ani și bilanțul anului 1923, pentru ca să le predea d-lui Vasile Vlaicu, directorul „*Revistei Economice*”, ca să publice – dacă va afla de potrivit – un mic articol din prilejul jubileului și cu ocaziunea publicării bilanțului, ceea ce cred că va avea loc încă în nr. proxim tipărit în săptămâna aceasta.

N-am voit să Te mai deranjăm și cu datele acestea, știind că ai destul lucru cu corectura migăloasă a monografiei, astfel am trimis eu ceea ce am crezut de potrivit.

Sperăm să Te revedem la adunarea generală-jubiliară, pentru a cărei perpetuare ai lucrat așa de mult și, în această plăcută speranță,

Te salut, stimător

Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud, fond *Banca „Aurora” Năsăud*, dosar A/294, fila 13;

8

1924, mai 9, Năsăud

9 mai 1924

Iubite Nicolae,

Pentru ca datele cuprinse în „*Darea de seamă*” către Adunarea generală să consune⁷⁵ cu cele cuprinse în *Monografie*, te rog să bine-voiești a-mi expedia un exemplar, chiar și necompletat din *Monografie*, care să-mi ajungă înainte de Adunarea generală, când, poate le vom putea primi celelalte exemplare.

Aici lucrăm cu spor la vopsitul edificiului pe dinafară și înlăuntru, așezarea firmei etc., tot lucrări încă necesare.

Așteptăm numai avizul Tău, ca să asemnăm⁷⁶ imediat prețul *Monografiei*, dacă va fi necesar.

Până la revedere, cu călduroase salutări,
Stimător.

Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud, fond *Banca „Aurora” Năsăud*, dosar A/294, fila 16;

9

1924, mai 9, Cluj

Iubite Leone,

Primind scrisoarea ta, mă grăbesc să-ți trimit cele cerute. Sunt, cum vezi, șapte. Astăzi, s-a cules și a opta. Luni se va culege a noua și errata, care e mică. Cum vezi, a ieșit ceva mai mult decât am socotit⁷⁷. Sunt gata și celelalte două tablouri care se tipăresc deosebit. Cartea va fi gata la timp, iar socoteala se va trimite numai după încheiere.

⁷⁵ Să se potrivească;

⁷⁶ Stabilim, fixăm;

⁷⁷ Numai istoricul face 6 coale. Am necaz cu clișeuul lui Mărcușiu, fotografia fiind foarte rea. [notă Nicolae Drăganu];

N-am citit articolul din „*Revista Economică*”, care nu se vinde nici la chioșc, nici în librării. Eu cred însă că n-ați face bine lăsând să se publice înainte de adunare acel articol. Era mai corect să ia ei act de mersul lucrurilor din expunerea documentată din *Monografie*.

Până la revedere, al tău, cu salutări prietenești,

Cluj, la 9 mai 1924, Nicolae Drăganu

Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud, fond *Banca „Aurora” Năsăud*, dosar A/294, fila 16;

10

1924, mai 12, Năsăud

12 mai 1924

Iubite Nicolae,

Mulțumesc pentru coalele⁷⁸ din *Monografie* trimise.

Va fi o lucrare mai frumoasă și prețioasă decât ne așteptam, care și ca exterior, va putea mulțumi pe toți, cu hârtia fină, tiparul frumos și aranjarea atât de sistematică a materialului.

Privitor la articolul din „*Revista Economică*”, ai deplină dreptate și regret că nu Te-am consultat înainte de a trimite datele, care, de altcum, ni s-au cerut din partea dlui E[mil] Chiffa expres pentru numărul în care se va publica bilanțul, ceea ce, bineînțeles, trebuia să aibă loc înaintea adunării generale.

Alătur un exemplar din „*Revista Economică*”, unde, în mod simplu, mi s-au publicat datele în forma cum le-am trimis – afară de pasajul ultim și încă două mici amendamente – neluându-și osteneala ca să le prelucreze puțin și să extragă numai ce era mai important pentru cititorii revistei.

De altcum, avem să trimitem atât redacției „*Revistei Economice*”, cât și altor reviste de specialitate câte un exemplar din *Monografie*, care în felul cum se prezintă, are să se impună atențiunii cercurilor noastre financiare.

⁷⁸ Colile pentru tipar;

Am rugat pe dl. Mărcușiu⁷⁹ să-ți trimită imediat o nouă fotografie, întrucât s-ar mai putea ajuta ceva.

Până la revedere, rămân al Tău, stimător,
l anexă

Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud, fond *Banca „Aurora” Năsăud*, dosar A/294, fila 17;

11

1924, iunie 8, Cluj

Iubite Leone,

Căutând să răspund adresei D-voastre de data 4 iunie a.c., am găsit că la mine nu e decât titlul provizoriu nr. 141 pe care-l și trimit. Celelalte trebuie să fie la Vasilica, căruia nevastă-mea îi cedase dreptul de opțiune la noile acții⁸⁰. În orice caz, ea n-are titlu provizoriu decât după părțile vechi și în adevăr, nu l-a primit.

Eu le-am plătit pe ale mele ulterior, cu banii luați împrumut de la voi, și atunci mi l-ați și făcut, în urmăre, îl am. Îi voi scrie și lui Vasilica, care a făcut încurcătura, ca să o descurce.

Cu o cale Vă mai trimit câteva acte care au rămas din greșeală în geantă și le-am adus îndărăt din Năsăud. Mai ales unul nu Vă poate lipsi din arhivă.

Văd că voi nici acum n-ați trimis acționarilor din afară cartea, deși, o doresc. Ar fi bine să o trimiteți cât mai curând, până e lucrul proaspăt. Asemenea, și pe la bănci. Cei ce au văzut-o, au spus numai bine despre ea.

Vă rog să-i trimiteți și lui Costică⁸¹ una, iar lui Iuliu Moisil, chiar două, ori trei. El vrea să facă o mică dare de seamă în ziarele din București.

⁷⁹ Emil Mărcușiu, membru în Consiliul de administrație al societății bancare „Aurora” (supleant între 1919–19.06.1920), activ între 19.06.1920–1923);

⁸⁰ Acțiuni;

⁸¹ Constantin Moisil (8 decembrie 1876–27 octombrie 1958), profesor, director al Arhivelor Statului. Descendent în a treia generație din familia Moisil: bunicul,

Eu am făcut și articolul pentru „*Cosânzeana*” care se tipărește acum.

După ce se va găsi și titlul provizoriu nr. 111 (al Piei⁸²), Vă rog să tăiați voi cuponul⁸³ și să treceți suma la datoria mea. Acțiunile, Vă rog să mi le păstrați, pentru siguranță, până voi veni eu pe acolo ori mi le va aduce cineva de încredere.

Trimit și declarația cerută în privința opțiunii. Numărul acțiunilor Vă rog să-l umpleți voi. N-aș vrea să greșesc, neavând titlul provizoriu al Piei.

În legătură cu aceasta, Vă rog să binevoiți a hotărî suma care mi-o votați ca onorar pentru *Monografie*. Aș dori să-mi aranjez chestiunea datoriei ce o am la voi și să văd cum mi-aș putea plăti noile acțiuni. Din leafă nu mi-e cu puțință și n-aș renunța la ele. În privința sumei pe care ar fi să mi-o dați, Vă rog să Vă informați de unde veți găsi de bine cum se plătesc astfel de lucruri.

Săptămâna trecută am fost la București, la Congresul profesorilor universitari. N-avem nicio nădejde de mai bine.

Dacă trece pe acolo dl. Șotropa, te rog să-i comunici că i-am primit scrisoarea cu actul trimis, pentru care-i mulțumesc. Cât ce scap de examenele pe care tocmai le am acum, îl voi copia și i-l voi trimite. Îi voi scrie altfel și D-sale mâine, când voi trece pe la Muzeu și voi lăsa să i se trimită „Dacoromania”⁸⁴ III.

Mulțumindu-Ți te rog să primești din partea-mi cele mai călduroase și prietenești salutări.

Cluj, 8 iunie 1924,

N[icolae] Drăganu.

Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud, fond *Banca „Aurora” Năsăud*, dosar A/294, filele 19–20;

vicarul Grigore Moisil și tatăl, profesorul năsăudean Constantin Gr. Moisil; la rândul lui, tatăl matematicianului Grigore Moisil. Studii la gimnaziul grăniceresc năsăudean și Facultatea de Litere – Secția Istorie a Universității din București, cu doctorat în anul 1924 la Universitatea din Cluj. Profesor la Focșani, Brăila, București, director al Arhivelor Statului din România (1923–1939) – unde a înființat Școala practică de arhivari paleografi – președinte al Societății Numismatice Române, membru al Academiei Române. Vezi, Teodor Tanco, *IRR*, vol. II, pp. 291–293; *IRR*, vol. V, pp. 68–69;

⁸² Pia (Olimpia) Drăganu a fost soția lui Nicolae Drăganu;

⁸³ Cupoanele;

⁸⁴ „Buletinul Muzeului Limbei Române”, condus de Sextil Pușcariu;

12

1924, iunie 9, Năsăud

9 iunie 1924

D-sale, Domnului,
Dr. Nicolae Drăganu, Profesor Universitar
Cluj,

Cu onoare venim să Vă comunicăm că, Consiliul nostru de administrație, apreciind lucrarea frumoasă și temeinică, precum și serviciul prețios adus Institutului nostru prin redactarea *Monografiei*, a votat un onorar de lei 25.000 – (adică douăzecișicincimii lei) – în ședința sa din 7 l.c., sub nr. 37, preste⁸⁵ care sumă puteți imediat dispune.

Exprimându-ne și cu această ocaziune mulțumita și recunoștința noastră, semnăm,

Cu toată stima.

Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud, fond *Banca „Aurora” Năsăud*, dosar A/294, fila 21;

13

1924, iunie 24, Năsăud

9 iunie 1924

Iubite Nicolae,

Am primit scrisoarea din 8 crt. și nu fi îngrijorat pentru titlul provizoriu nr. 111, căci vom aranja bine, chiar de ar fi pierdut. În total, puteți opta 40 de acțiuni, 20 Tu și 20 d-na Olimpia, cu prețul total de lei 4.000, care se poate plăti în 2 rate de câte 2.000 lei. Acțiunile le păstrăm la noi.

Am primit și actele remise.

Monografia o vom distribui acționarilor, băncilor etc., în zilele acestea, fiind abia acum tipărită darea de seamă. Domnului Iuliu Moisil

⁸⁵ Despre; referitor la care;

o să-i trimit mai multe exemplare. Domnului Șotropa i-am comunicat ce mi-ați scris.

Cum vezi din scrisoarea alăturată, Consiliul de Administrație, considerând bunăvoința și dragostea cu care ai lucrat la redactarea monografiei, apoi, intenționând încă să te poți ajuta la aranjarea datoriei și acțiunilor, astfel, am propus și s-a votat în unanimitate, fără discuțiune, suma menționată și Te rog să scuzi că am întârziat așa mult cu ședința, neavând timpul necesar pentru aceasta.

Pentru orientare, îți comunic că, datoria face lei 11.500, interesele restante din 19.V.1922, apoi, avansul din 25.III. a.c., de lei, 10.000, iar acțiunile, lei 4.000, adică în total, lei 25.500, plus interesele restante, care ar face numai cu 12%, 1.900 lei. Competința Ta face lei 25.000, plus lei 800, dividendele anului 1923, după 40 acțiuni, adică, în total, lei 25.800. Pentru a fi însă deplin achitat de datorii și acțiuni, astfel vom socoti în interese, numai întrecământul⁸⁶ de lei 300, conștii⁸⁷ fiind că și prin acestea se ajută o cauză cinstită națională.

În felul acesta alăturat afli: toate obligațiunile de datorie, apoi, documentele de casă despre avansul de lei 10.000, precum și titlul provizoriu despre achitarea celor 4.000 lei în acțiunile din emisiunea nouă, astfel, aveți împreună 80 acțiuni deplin achitate.

Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud, fond *Banca „Aurora” Năsăud*, dosar A/294, fila 22;

14

1924, iunie 14, Cluj

Cluj, 14.VI.1924

Iubite Leone,

Vă mulțămesc foarte mult pentru actul de generozitate pe care mi l-ați arătat, votându-mi un onorar atât de frumos și te rog să comunic mulțămirile mele și Direcțiunii.

⁸⁶ Suma în plus;

⁸⁷ Conștientizând;

Trimit astăzi și un exemplar din „*Cosânzeana*” cu articolul despre care-ți făcusem amintire și în care am utilizat în parte și datele din „*Revista Economică*”. Cum „*Cosânzeana*” are vreo 1.500 abonați, va lua act de jubileul vostru destulă lume, mai ales din Ardeal.

Clișeele sunt acum la mine și le puteți lua oricând, ar veni cineva de la „*Aurora*” în Cluj. La dorință, pot să le trimit și prin poștă.

Vasilica nu mi-a răspuns nimic până acum în privința titlului provizoriu (nr. 111) pierdut.

Te rog comunică-i salutările mele lui Teofil și Dlui Șotropa, căruia încă nu i-am putut trimite actul; îl rog deci să mă ierte.

Cu călduroase salutări,

Al tău devotat, Nicolae

Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud, fond *Banca „Aurora” Năsăud*, dosar A/294, fila 23;

15

1924, iunie 30, Năsăud

30 iunie 1924

Iubite Nicolae,

Am primit „*Dacoromania*” anul III, care însă cu regret îți comunic că nu putem să-l reținem pentru noi, întrucât s-a expediat un exemplar din partea Institutului de Arte Grafice „*Ardealul*”.

Mi-am permis a-l transpune librăriei Mărcuși „*în comision*”, căutând pe altă cale și un cumpărător, care dacă nu s-ar afla în timpul cel mai scurt, atunci mă angajez a Vă retrimite exemplarul la adresa Muzeului Limbii Române, acolo.

Din *Monografii* am împărțit până acum circa 250 exemplare. Am cerut și primit 10 exemplare din „*Cosânzeana*”, care le voi trimite clienților noștri din America. Îți mulțumim și pentru articolul acesta semnat de tine.

Nu ne vom mai revedea în vara aceasta, în timpul vacanței?

Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud, fond *Banca „Aurora” Năsăud*, dosar A/294, fila 24;

16

1932, noiembrie 28, Năsăud

Năsăud, la 28 noiembrie 1932

Iubite Nicolae,

Iartă că răspund cu întârziere, sfătuindu-mă mult cu doctorul ca să găsim posibilități de a-ți satisface, baremi în parte, dorința, ceea ce pentru [noi, n.n.] ar fi o deosebită mulțumire.

Înainte de toate, află Te rog, că situația băncii, din punctul de vedere al imobilizării, este mai proastă (așa ca la toate băncile de categoria noastră), de cum Ți se pare din adresa noastră către „*Albina*”, căreia, în calitate de creditor, nu putem să-i dezvăluim întreg adevărul. Deși noi am luat cele mai drastice măsuri, ca la nicio altă bancă din țară, pentru reducerea cheltuielilor, ajungând astăzi cu regie redusă, la 40% față de 1931 și la 30% față de 1930, din aceasta, salariile funcționarilor reduse la 34% media, totuși ne este imposibil a le acoperi integral din încasări, având restanțe de impozite cca. 120.000 lei, iar de salarii, peste 100.000 lei, neputând achita dobânzile după datoriile noastre de cont-curent și reescont⁸⁸ la Banca Națională și „*Albina*”.

Modificarea legii a agravat mult situația, iar declarațiile dlui Maniu⁸⁹, după decizia Casației, au distrus orice speranță apropiată de bine.

În situația aceasta disperată, am rugat Banca Națională – conform pct. 9 din Legea modificatoare – să ne admită efectuarea de re-plătiri

⁸⁸ Operațiune efectuată de banca Centrală a unei țări în vederea aprovizionării cu mijloace bănești lichide a băncilor comerciale; Echivalează cu un credit pe termen scurt acordat băncilor comerciale din momentul cumpărării portofoliului acestora, constând din cambii scontate deja de acestea, până la scadența de plată prevăzută în cadrul cambiilor. Vezi, Adrian Onofreiu, *Istoricul cooperăției de credit din județul Bistrița-Năsăud*, Editura George Coșbuc, Bistrița, 2004, p. 154;

⁸⁹ Iuliu Maniu (8.01.1873 – 5.02.1953), om politic; Deputat în Parlamentul de la Budapesta și membru al Partidului Național Român din Transilvania; Participant la Adunarea Națională din 1 decembrie de la Alba-Iulia; Ministru-președinte al Consiliului Dirigent; Președinte al Partidului Național-Tărânesc (1926–1933; 1937–1947) și prim-ministru în 3 mandate (între 1928 și 1933); Arestat la 14 iulie 1947 și judecat pentru „înaltă trădare”, a fost condamnat în 11 noiembrie 1947 la închisoare pe viață; A murit în închisoarea de la Sighet, la 5 februarie 1953; Vezi, http://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Iuliu_Maniu (accesat în 27.01.2023);

din depuneri numai cu începere de la 1 aprilie 1933, iar Consiliul de Administrație s-a văzut silit a hotărî, în ședința din 23 XI a.c., că se admit re-plătiri din depuneri numai prin compensații până la 10% a depunerilor cu starea de la 1.I.1932, afară de compensații cu debitorii convertibili, iar din numerar plătim numai câte 50, până maximum 500 lei în cazuri de „*forță majoră*”, ca de exemplu, deces, boală, infometare etc. fiind însă des cazul că nu le putem plăti nici pe aceste sume derizorii.

Ce privește însă situația reală a institutului nostru, te rog să cunoști că, datorită măsurilor drastice menționate, apoi, faptului că nu plătim dividende, dobânzi după depuneri și onorarii membrilor Consiliului de Administrație și Comitetului de cenzori, în fiecare lună se îmbunătățește, așa că avem nădejde să salvăm prin propriile puteri viitorul băncii, fără a pierde ceva deponenți din capital, chiar dacă rămâne în vigoare legea spoliatoare și chiar dacă nu vom fi despăgubiți cu ceva pentru pierderea evaluată astăzi la cca. 25 milioane lei⁹⁰.

Le-am comunicat toate acestea pentru mai buna cunoaștere a situației actuale, în calitate de membru al Consiliului de Administrație.

Revenind acum la chestiune, doctorul spune că Te va împrumuta cu plăcere cu 10–15.000 lei, căutând noi să-i putem re-plăti pe încetul în cursul anului viitor, iar de la noi încă vom încerca să-ți re-plătim 1.000–2.000–3.000 lei, până la finea anului. Observ că doctorul n-a ridicat în tot timpul crizei vreun ban, ci ne-a împrumutat încă pe noi cu o sumă importantă care nu i-am putut-o încă restitui. În general, membrii Consiliului au ridicat mai puțin din depuneri, față de toți ceilalți deponenți, cerându-ni-se aceasta expres de către Banca Națională.

Deocamdată putem atât. Mai târziu, peste câteva luni, sperăm că totuși se va schimba ceva în situația politică a țării și deci, și în situația băncilor, când să putem achita și noi mai mult din depuneri.

⁹⁰ Criza economică s-a resimțit în sistemul bancar începând cu 1930 și s-a agravat în anii următori. În aceste condiții, banca „Aurora”, care avea majoritatea clienților din mediul rural, a intrat într-un blocaj financiar, datorită scăderii prețului produselor agricole între 1929–1933, cu 50%. Blocajul a fost rezolvat parțial, prin efectele *Legi de conversiune a datoriilor agricole* din aprilie 1934. Metoda de a traversa criza a fost aceea de a „rostogoli creditele angajate anterior crizei, prin prelungirea termenelor de achitare, debitorii în cauză neavând sursele financiare să plătească nici dobânzile la datoriile scadente”; apud Vasile Dobrescu, Adrian Onofreiu, *op. cit.*, p. 197;

Te rog să crezi că regret mult a nu-ți putea satisface în întregime cererea, dar din cele premerse vezi ce jalnică situație ni s-a creat și nu te superi.

Odată cu cele mai simțite felicitări din prilejul logodnei iubitei tale fiice, te rog primește asigurarea celor mai devotate sentimente de stimă și prietenie.

[Bancu, n.n.].

Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud, fond *Banca „Aurora” Năsăud- depuneri*, depuneri 12–28, fila 224;

17

1932, decembrie 23, Năsăud

23 decembrie 1932

Iubite Nicolae,

Astăzi am expediat în grop poștal⁹¹ la adresa de la locuință suma de lei 15.000, împrumutată de doctorul Teofil, până vom reuși să i-o re-plătim prin ridicări din depuneri, ceea ce va ține multe luni.

Dacă Onor Guvern ar abandona legea în vigoare, ce fură ½ fără compensație, fie că ar recurge la recalcularea dobânzilor vechi, fie că ar admite principiul impreviziunii pentru toți, adică și pentru creditori, atunci vom putea mișca și noi și vom putea ridica și mai mult din depunere, deocamdată însă stăm cu casa goală și nu avem de unde ne ajuta noi, funcționarii, de sărbători.

Rog să ne trimiți livretul de depunere, pentru a putea efectua ridicările, respectiv, re-plătirile doctorului.

Rog să ne confirmi primirea banilor odată cu trimiterea livretului.

Odată cu felicitări și urări de bine din prilejul căsătoriei iubitei tale fiice, îți dorim sărbători vesele.

Cu aceleași sentimente,

[Bancu, n.n.]

⁹¹ Echivalentul unui pachet poștal pentru expedierea unor sume de bani – denumit grop, sigilat, cu regim special;

Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud, fond *Banca „Aurora” Năsăud-depuneri*, depuneri 12–28, fila 225;

18

1933, octombrie 21, Cluj

Cluj, 21.X.1933

Iubite Leone,

Având nevoie de un libel⁹² de 10.000 lei pentru o garanție, Te rog să lași să-mi despartă libelul, pe care-l trimit anexat, în două, ca să-mi pot păstra partea cu 18.504 lei pentru cazul fericit că ați începe să faceți plăți, caz pe care-l așteptăm cu toții cu mare dor.

Operația rog să se facă *urgent* [subliniere în text, n.n.]. Aș vrea să am libelul la începutul săptămânii care vine.

Cu mulțumiri și salutări ție, lui Teofil și celorlalți diriguitori și oaspeți zilnici ai „*Aurorei*”,

Nicolae

Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud, fond *Banca „Aurora” Năsăud-depuneri*, depuneri 12–28, fila 226;

Bibliografie

Surse inedite

Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud:

- Fond *Banca „Aurora” Năsăud*, dosarele A/294 și A/553;
- Fond *Banca „Aurora” Năsăud-depuneri*, depuneri 12–18;
- Fond *Liceul „George Coșbuc” – Năsăud*, dosarele 18/1918–1919 și 23/1908–1919;
- Fond *Administrația fondurilor grănicerești năsăudene*, reg. inv. 94 (Procese verbale de ședință ale comisiei administrative);
- *Colecția registrelor parohiale de stare civilă*, registrul 782;

⁹² Modalitate de a economisi la o bancă; libret de economii;

Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Cluj:

- Fond *Universitatea „Regele Ferdinand”*. *Dosare cadre universitare*”, dosar 55 (Drăganu Nicolae);
- Fond *Universitatea Regele „Ferdinand I”*, dosar 57 (12);

Anuare universitare

„Anuarul Universității din Cluj”, an I, 1919–1920, Cluj, 1921;

„Anuarul Universității din Cluj pe anul școlar 1921–1922”, Cluj, 1923;

„Anuarul Universității din Cluj. Anul școlar 1922/23”, Cluj, 1924;

„Anuarul Universității din Cluj pe anul școlar 1923/24”, Cluj, 1925;

Studii și lucrări generale

Agârbiceanu, Ion, *Nicolae Drăganu*, în „Transilvania, Buletin de tehnică a culturii”, nr. 1–2, an 71, Sibiu, ianuarie–aprilie, 1940, pp. 6–11;

Bican, Ioana (autor), Braga, Corin (coordonator), *Școlile clujene de filologie*, în vol. Daniel David (coordonator), *Tradiție și excelență. Școlile academice/de știință la Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca*, Editura Presa Universitară Clujeană, 2019, pp. 202–210;

Breazu, Ion, *Universitatea românească „Regele Ferdinand I” din Cluj*, ediție îngrijită și studiu introductiv de Vasile Pușcaș, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2019;

Bucur, Dragoș, *Activitatea didactică și științifică la secția de Filologie a Facultății de Litere și Filosofie de la Cluj între 1919–1939*, în vol. Ana-Maria Stan (coordonator), *Universitatea din Cluj în perioada interbelică. Vol. III. Facultatea de Litere și Filosofie*, editori serie Ioan-Aurel Pop, Simion Simon, Ioan Bolovan, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2019, pp. 53–59;

Ciupea, Ioan, Țărău, Virgiliu, *Liberali clujeni. Destine în Marea Istorie*, vol. II. *Medalioane*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2007;

Dobrescu, Vasile, *Sistemul de credit românesc din Transilvania 1872–1918*, Editura Universității „Petru Maior”, Târgu-Mureș, 1999;

Idem, *Eseu asupra implicării elitelor năsăudene și bistrițene în modernizarea societății românești din perspectiva asociaționismului*, în vol. Vasile Dobrescu, Adrian Onofreiu, *Din istoricul instituțiilor de credit din județul Bistrița-Năsăud (1873–1940)*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2018;

- Idem, *Evoluția activităților financiare ale băncii „Aurora” din Năsăud în perioada interbelică (1919–1940)*, în vol. Vasile Dobrescu, Adrian Onofreiu, *Din istoricul instituțiilor de credit din județul Bistrița-Năsăud (1873–1940)*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2018, pp. 188–220;
- Drăganu, Nicolae, *Coșbuc, poetul liceului grănițeresc din Năsăud*, în „Transilvania”, an LII, octombrie–decembrie 1921, nr. 9–12, pp. 837–860;
- Idem, *Monografia Societății de împrumut și păstrare „Aurora” din Năsăud (1873–1923)*, Imprimeria Dr. Sebastian Bornemisa, Cluj, 1924;
- Idem, *Jubileul unei bănci ardelenne – 50 de ani de la înființarea băncii „Aurora” din Năsăud*, în „Cosânzeana”, anul VIII, nr. 11, 10 iunie 1924, pp. 127–128;
- Idem, *În jurul „preluării” Universității din Cluj – pro domo* –, partea a II-a, în „Națiunea”, an IV, nr. 248, sâmbătă 15 noiembrie 1930, pp. 1–2;
- Gradea, Pia, Pervain, I. (editori), *Bibliografia operelor lui Nicolae Drăganu*, în „Dacoromania”, vol. X, București, 1941, pp. 169–183;
- Iancu, Tiberiu, (coordonator), *Clujeni ai secolului XX. Dicționar esențial*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2000;
- Moisil, Iuliu, *Două vechi bănci: „Reuniunea de credit, anticipațiuni și păstrare” și „Societatea de împrumut și păstrare „Aurora” din Năsăud”*, în „Arhiva Someșană”, nr. 18, 1936, pp. 452–459;
- Mureșan, Virgil, *Modernitate și arhaism în lumea năsăudeană în secolul al XIX-lea și începutul secolului XX*, în „Revista Bistriței”, XVIII/2014, pp. 357–360;
- Nicoară, Mihai Teodor, *Rectorii Universității din Cluj (1919–2013)*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2013, pp. 59–61;
- Idem, *Dicționarul universitarilor clujeni (1919–1947)*, vol. I, Editura Accent, Cluj-Napoca, 2016, pp. 72–74;
- Onofreiu, Adrian, Vlașin, Florin, *1938 – Jubileul Liceului Grăniceresc „George Coșbuc” din Năsăud*, în „Arhiva Someșană”, seria III, nr. 2/2003, pp. 65–92;
- Onofreiu, Adrian, *Istoricul cooperației de credit din județul Bistrița-Năsăud*, Editura George Coșbuc, Bistrița, 2004;
- Onofreiu, Adrian, Sabău, Claudia Septimia, Stan, Ana-Maria, Vlașin, Cornelia (editori), *Intellectualii din județul Bistrița-Năsăud și Universitatea din Cluj (1919–1940). Restituiri documentare*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2021;

- Popa, Mircea, *Figuri universitare clujene*, Editura Grinta, Cluj-Napoca, 2008, pp. 49–52,
- Protase, Dumitru, *Nicolae Drăganu*, în „Studii și cercetări etnoculturale”, vol. II (Spiritualitatea năsăudeană: academicienii), ediție revăzută, Bistrița, 2001, pp. 59–65;
- Pușcariu, Sextil, *Nicolae Drăganu (18.II.1884 – 17.XII.1939)*, în „Dacoromania”, vol. X, 1941, pp. 1–7;
- Pușcariu, Sextil, *Memorii*, Editura Minerva, București, 1978;
- Pușcaș, Vasile, *Universitate. Societate. Modernizare. Organizarea și activitatea științifică a Universității din Cluj (1919–1940)*, ediția a II-a, revizuită și adăugită, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2003;
- Pușcaș, Vasile, Turcuș, Șerban, Turcuș, Veronica, (coordonatori), *Nicolae Drăganu (1884–1939)*, în vol. *Leadership academic clujean (1919–2019)*, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2019, pp. 85–88;
- Rusu, Dorina N., *Dicționarul Membrilor Academiei Române 1866–2010*, ediția a IV-a revăzută și adăugită, Editura Enciclopedică, București, 2010, pp. 331–332;
- Sabău, Claudia Septimia, *Nicolae Drăganu – un grănicer năsăudean în slujba Universității românești din Cluj*, în Cecilia Cârja (coordonator), *Universitatea românească din Cluj la Centenar*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2020, pp. 99–108.
- Sălăgean, Marcela, *Un nou început. 1919–1939, două decenii de Universitate românească la Cluj*, în Ioan-Aurel Pop, Simion Simon, Ioan Bolovan (editori), *Universitatea din Cluj în perioada interbelică*, vol. I, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2019;
- Seni, Ioan (coordonator), *Dicționarul culturii și civilizației populare al județului Bistrița-Năsăud*, vol. I: *Țara Năsăudului*, ed. II revăzută și adăugită, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2010, pp. 140–142;
- Stan, Ana-Maria (studiu introductiv), *De la strădaniile întemeierii la consacrarea instituțională. Facultatea de Litere și Filosofie în perioada interbelică (1919–1939)* în vol. Ana-Maria Stan (coordonator), *Universitatea din Cluj în perioada interbelică. Vol. III. Facultatea de Litere și Filosofie*, editori serie Ioan-Aurel Pop, Simion Simon, Ioan Bolovan, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2019;

- Idem, (studiu introductiv), *Ținuturile Năsăudului și Bistriței – parteneri privilegiati ai Universității românești din Cluj*, în vol. Adrian Onofreiu, Claudia Septimia Sabău, Ana-Maria Stan, Cornelia Vlașin (editori), *Intelectuali din județul Bistrița-Năsăud și Universitatea din Cluj (1919–1940). Restituiri documentare*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2021;
- Șotropa, Virgil, Drăganu, N., *Istoria școalelor năsăudene scrisă cu prilejul jubileului de 50 de ani de existență (1863–1913) a Gimnaziului fundamental din Năsăud. Cu 17 ilustrațiuni*, Tipografia cu motor G. Matheiu, Bistrița, 1913;
- Șotropa, V., Ciplea, Al., *Năsăudul*, Editura Cultura Națională, 1924;
- Tanco, Teodor, *Virtus Romana Rediviva. Însemnări și portrete*, vol. I, Bistrița, 1973;
- Idem, *Virtus Romana Rediviva. Urme peste veacuri*, vol. II, Bistrița, 1974;
- Idem, *Virtus Romana Rediviva. Memoria istoriei*, vol. IV, Bistrița, 1981;
- Idem, *Virtus Romana Rediviva. Memoria prezentului*, vol. V, Bistrița, 1984;
- Todoran, Romulus, *Nicolae Drăganu*, în „Transilvania”, Sibiu, an 73, decembrie, nr. 12, 1942, pp. 973–974;
- Zdrenghea, Mircea, *Nicolae Drăganu – omul și profesorul*, în „Cercetări de lingvistică”, an XXIX, 2, iulie-decembrie 1984, pp. 112–115;

Surse online

http://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Iuliu_Maniu

Pe urmele lingvistului Sever Pop

*Florica Coruțiu (Pop), Gabriela Lucreția Dâncu**

*„Nu pot renunța la țara mea,
unde am văzut lumina zilelor,
unde odihnesc țăranii mei,
al căror sânge îl port în venele mele.”*

Sever Pop

Momente inedite din viața familiei Sever Pop

**Titu, fratele cel mai mic al lingvistului Sever Pop în fața casei natale,
Poiana Ilvei**

* Academia Română, Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu” din Cluj-Napoca, email: gabriela.lucretia.dancu@gmail.com;

Bunicul dinspre tată Petre Pop (Ursa)

Petre Pop (Ursa) provenea din familia Ursa, iar bunica din familia Șucea. El a fost fiul Gacei, fiica lui Toader Ursa. Gaceca s-a căsătorit cu Roman Larion Pop care a venit la ea pe moșie, luând numele de Ursa. Preotul Buzilă, în lucrarea monografică la pagina 79, afirma că: „*La descendenții acestuia (Larion) până astăzi le zic Pop și Ursa.*”

Gaceca cu Larion Pop au avut cinci copii. Dintre aceștia Petre a studiat în sat patru ani, apoi trei ani la Sângeorz Băi, urmând Școala Normală din Năsăud, devenind învățător în Salva, Coșbuc (Hordou), Rodna, Magura și în Poiana. Apoi a fost primar 4 ani, iar după pensionare a devenit făt-bisericesc, contribuind alături de preotul Buzilă la alcătuirea Monografiei Satului.

Petre Pop Ursa s-a căsătorit cu Ludovica Șucea, fiica învățătorului George Șucea care era fiul lui Constantin și a Ceciliei, fiul directorului de la Școala Ioan Hammerl.

După moartea soțului ei, George Șucea și Cecilia s-au stabilit în Poiana Ilvei cu cei doi copii: Carol și Ludovica.

Carol Pop (tatăl lui Sever – locotenent) și Leon Ursa Pop

Tatăl lui Sever Pop – Carol Leon Pop

Carol, tatăl lui Sever Pop, a fost crescut pe de o parte datorită opresiunii străine, iar pe de altă parte rezistenței românilor, conștienți din ce în ce mai mult de originea și apartenența lor la o altă civilizație. Tatăl lui fiind învățător i-a insuflat dragostea de dascăl dorindu-și să-i urmeze cariera, iar de la mama sa i-a fost formată educația religioasă.

După o mare suferință, el alege satul natal întrerupându-și studiile spre învățământ, rămânând în sat stăpân pe domeniul familiei și regretând toată viața că nu a putut continua studiile începute. A fost 34 de ani casier al Primăriei, iar frumoasa sa scriere se poate vedea în dosarele clasate într-o ordine perfectă. A fost de mare ajutor pentru mulți neștiutori de carte ai timpului. Își procura cărți din Năsăud pe care le citea oamenilor din sat, apoi le ardea pentru a nu fi găsite de către jandarmii maghiari.

Agripina Pop (n. Șucea) și Carol Leon Pop

Mama lui Sever Pop – Agripina Pop (n. Șucea)

Carol Leon Pop s-a căsătorit cu Agripina lui George Bodiu din Rebrîșoara. Mătușa și unchiul ei, Paraschiva și Iacob Dănilă din Poiana-Ilvei, fiind înstăriți și neavând copii, au luat-o de mică pe moșie, lăsându-i toată averea. La rândul lor, Carol Leon Pop și Agripina, au avut 12 copii, dintre care șase copii au ajuns la vârsta maturității, iar ceilalți au murit de timpuriu.

Agripina era o femeie de talie mijlocie, cu un temperament vioi, cu ochii săi negri care reflectau inteligență, iar caracterul ei arăta o fire comunicativă. Toată viața a scris poezii populare care i-au fost trimise și lui Sever când se afla la Louvain, Belgia.

Iacob Dănilă, bunicul dinspre mamă

**Fam. Carol Leon Pop.
Sus: Reghina, Leonida, Sever, Ieronim;
Jos: Agripina (Rafila), Titu, Carol Leon Pop;
Poiana Ilvei**

Iată o discuție purtată cu Agripina și mama mea, Florica Coruțiu (Pop) la vârsta de 11 ani:

Florica Coruțiu (Pop) își amintește: *„Era singură, stătea pe-o laviță lângă geam și avea în mână o scrisoare cu o poză.”* M-a chemat lângă ea și cu o voce tremurândă mi-a spus: *„Draga bunicii, eu nu am să mai trăiesc mult că sunt bătrână, dar dorul de Sever îmi curmă firul vieții. Privește această poză și nu uita că aici se află unchiul tău Sever Pop, care este un om mare apreciat de toți. Văd c, și cei din străinătate îl respectă. Poate tu vei ajunge zilele să-l vezi și să-i spui că am murit cu gândul la el”*.

Florica Coruțiu (Pop) și soțul ei Ioan Coruțiu

Frații și surorile lui Sever Pop

Emil Pop, primul copil, născut în anul 1885, urmează Școala primară din sat. A fost căsătorit de două ori: cu prima soție Ioana Ureche a avut doi copii, Ileana și Sever; iar cu a doua Iftinia Huci au avut șapte copii: Leon, Ioana, Rafila și Reghina, ceilalți trei: Toma, Iacob și Ioan murind de tineri.

Reghina Pop a fost sora cea mai mare a lui Sever Pop. A avut un destin tragic, rămânând văduvă cu patru copii, Ana, Livia, Ioana și Vasile. Ea a compus poezii populare prin care a încercat să-și aline durerea pentru soarta care i-a fost hărăzită. Mângâierea și-a regăsit-o în ultimii ani de viață alături de cele două fiice, Livia și Ioana.

Ieronim Pop a fost tatăl mamei mele și de asemenea bunicul meu. El s-a căsătorit cu Lucreția Olar și au avut șase copii: Leon, Grigore, Niculaie, Sever, Leonida și mama mea, Florica.

Frații lui Sever Pop: Titu, Ieronim cu soțiile lor și Reghina

Leonida Pop

După terminarea Liceului din Năsăud a urmat cursurile Facultății de Geografie din cadrul Universității din Cluj Napoca (1928–1932). A fost numit profesor în București datorită rezultatelor bune la învățătură și a fost solicitat de către minister să predea câțiva ani la Liceul Românesc din Ianina, Grecia. A scris câteva articole: „*Apostolat la catedră și Altar*”, „*Tineretul, o forță de organizare a statului*”, „*Zestrea noastră și destinul demiurgic grăniceresc*”.

A fost concentrat în război, mărturisindu-și crezul său: „*Eu nu fug din țara mea când e pericol*”. A murit în ziua de 6 octombrie 1942 într-o viroagă nisipoasă din stepa apropierei cursului inferior de pe Volga în comuna Plodovitoje.

Mormântul lui Leonida Pop

Sever Pop

A devenit lingvist și renumit dialectolog. A fost cel mai dotat dintre toți frații, având o fire aparte, fiind elev al Gimnaziului Superior Fundațional și al Liceului Grăniceresc din Năsăud.

Sever Pop, împreună cu soția Dida și fiica Rodica

Maria Pop

- A urmat Școala Normală din Gherla, după care a devenit învățătoare în diverse localități ale țării. În 15 ianuarie 1959 se întoarce învățătoare în satul natal și se pensionează în 1971. S-a căsătorit cu învățătorul Petru Candale cu care nu a avut copii, dar în schimb au fost părinți spirituali pentru multe generații pe care le-a educat cu multă dăruire sufletească.

Rafila, mama lui Sever Pop în mijlocul familiei

Titu Pop

A fost fratele cel mai mic al lui Sever Pop, terminând liceul la Năsăud. A fost mulți ani contabil și casier la Primăria Măgura-Ilvei. A moștenit de la tatăl său același dar născut al inteligenței.

Bibliografie

Florica Coruțiu (îndrumător științific prof. Dr. Pompiliu Dumitrașcu), „*Sever Pop – lingvist de renume european*”, Cluj Napoca, 1992;
Ștefan Buzilă, „*Monografia comunei Sânicosif sau Poiana*”, tip. Gh. Mateiu, Bistrita, 1910;

CUPRINS

<i>Mircea Gelu Buta</i>	
Ce este un om cult?	5
<i>Adrian Onofreiu</i>	
Memoria ținutului grăniceresc năsăudean la Nestor Șimon	9
<i>Dan Lucian Vaida, Floare Vaida</i>	
Academicianul Dumitru Protase (1926–2022) – Magistrul Istoriei Antice	23
<i>Gabriela Violeta Adam, Doina Grecu, Veronica Ana Vlasin</i>	
Nicoale Drăganu și Muzeul Limbii Române	49
<i>Claudia Septimia Sabău</i>	
Nicolae Drăganu – autor al monografiei Societății de împrumut și păstrare „Aurora” din Năsăud. Un capitol mai puțin cunoscut din biografia intelectualului năsăudean	67
<i>Florica Coruțiu (Pop), Gabriela Lucreția Dâncu</i>	
Pe urmele lingvistului Sever Pop	107

ISBN: 978-606-37-1148-2

ISSN: 2558-8958

ISSN-L: 2558-8958